ૐ ભૂર્ભુવ: સ્વ: તત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ ધિયો યો ન: પ્રચોદયાત્ ॥

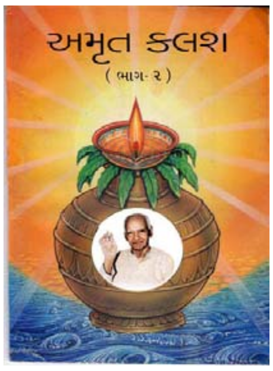

અણમોલ મોતીઊનો ભંડાર છે, જે મનુષ્યના વિચાર તંત્રને
સાચી દિશા આપવા માટે સક્ષમ છે,
પં.શ્રીરામ શર્મા આચાર્યના સાહિત્ય સાગરમાંથી પસંદ કરેલ
કેટલાંક અમૃત બિંદુઓને
"અમૃત કળશ" આ ભાવયુક્ત ભેટ છે - પ્રસાદ છે.
વધુને વધુ લોકોને વહેંચીને વિચારક્રાંતિ અભિયાનને સફળ બનાવશો.

-----------------------------Click Here ----------------------------------

૧. યુગદેવતાનો પોકાર	૧૯. અધ્યાત્મની પાત્રતાનો વિકાસ	૩૭. સેવા પરમ ધર્મ
૨. ભગવાન કોને કહેવાય છે?	૨૦. આ કેવું અધ્યાત્મ ?	૩૮. આત્મિક ઉત્થાન :-
૩. ભગવાન સાથે ભાગીદારી	૨૧. ઉપાસના :	૩૯. વ્યક્તિત્વનું શુદ્ધિકરણ
૪. ભગવાનના ખેતરમાં	૨૨. ઉપાસના કેવી રીતે ?	૪૦. માનસિક પુરુષાર્થ –
૫. ભગવાન અને આપણી પાત્રતા	૨૩. ઉપાસનાની સફળતા	૪૧. માનસિક બ્રહ્મચર્ય
૬. પ્રાણધારા	૨૪. યજ્ઞનો વૈજ્ઞાનિક પક્ષ	૪૨. આપણી શ્રમ શક્તિ
૭. ગાયત્રીનાં ત્રણ ચરણ	૨૫. મંત્ર, યજ્ઞ અને બ્રાહ્મણ	૪૩. સ્વાધ્યાય
૮. ઋતંભરા–પ્રજ્ઞા ગાયત્રી વિદ્યા	૨૬. ગાયત્રી મંત્રનો જાપ	૪૪. જીવવાની કળા
૯. કુંડલિની	૨૭. જપનું વિજ્ઞાન	૪૫. તર્કવિતર્ક
૧૦. ધાર્મિકતાનો અર્થ – કર્તવ્યપરાયણતા	૨૮. ધ્યાન કોનું કરવામાં આવે છે ?	૪૬. મનુષ્યનું કર્તવ્ય
૧૧. આસ્તિકતાનો અર્થ છે – ઈશ્વર પર વિશ્વાસ.	૨૯. રિદ્ધિ-સિદ્ધિ	૪૭. વાવો અને લણો
૧૨. પ્રખર વ્યક્તિત્વ શ્રદ્ધાથી બને છે	૩૦. મનુષ્ય શરીર – એક અદ્વિતીય ભેટ	૪૮. આપણું શરીર અને સંયમ
૧૩. દેવત્વ એટલે ગુણ, કર્મ અને સ્વભાવ	૩૧. અહોભાગ્ય છે કે મનુષ્ય શરીર મળ્યું	૪૯. પારિવારિક જવાબદારી
૧૪. દૈવીશક્તિઓનું વરદાન	૩૨. મનુષ્ય કે દેવતા	૫૦. નારી અને પરિવાર
૧૫. પૂજાનો પ્રસાદ	૩૩. વ્યક્તિત્વની ઓળખ	૫૧. સંસ્કારોનું સિંચન
૧૬. ચિંતનની ભ્રષ્ટતા	૩૪. સમજદાર કે નાસમજ	૫૨. દારિદ્રતા પૈસાની તંગીનું નામ નથી,
૧૭. અધ્યાત્મ વિજ્ઞાન છે કે અંધવિશ્વાસ :	૩૫. આત્મનિયંત્રણ	૫૩. આર્થિક મુશ્કેલી
૧૮. અધ્યાત્મિકતાનો લાભ	૩૬. આત્મિકવિકાસના ચાર આધાર	૫૪. સુખશાંતિના સોનેરી સુત્રો

૧. યુગદેવતાનો પોકાર

આજે યુગદેવતા – મહાકાળનો પ્રત્યેક ઈશારો છે કે આપણે જન જાગૃતિ માટે કામ કરવું જોઈએ. નવા યુગના અવતરણ અને આગમન માટે પ્રત્યેક ઘરમાં આ સંદેશ પહોંચાડવો જોઈએ. વિચાર ક્રાંતિ અભિયાન આજની સૌથી મોટી જરૂરિયાત છે, કારણ કે આ યુગમાં બધી સમસ્યાઓ એ કારણે જ પેદા થઈ છે કે આજે માણસની બુદ્ધિ દોષત થઈ ગઈ છે. ન તો કોઈને પૈસાની કમી છે અથવા ન તો કોઈ ચીજની કમી છે. માણસમાં કમી સદ્દબુદ્ધિની. બુદ્ધિ ખરાબ થઈ ગઈ છે. તેને ઠીક કરવા માટે આપણે વિચારક્રાંતિ અભિયાનમાં ભાગીદાર બનવું જોઈએ. પ્રત્યેક માનવી પાસે જઈ અલખ જગાવી નવયુગનો સંદેશો લોકોને સંભળાવીએ અને કહીએ કે માનવીએ પોતાની કંજુસાઈ તથા સંકુચિતતા છોડવી જોઈએ.

પોતાની મનઃસ્થિતિને ઊંચી બનાવવી જોઈએ. ચિંતન અને ચારિત્યમાં શ્રેષ્ઠતા અને પવિત્રતાનો સમાવેશ કરવો જોઈએ. આપણા વિવિધ કર્મોમાં આદર્શવાદિતાનો સમન્વય કરવો જોઈએ.

એટલા માટે અમે દરેક માણસને ભારપૂર્વક કહ્યું છે કે તમારે તમારી કંજૂસાઈ તથા સંકુચિતતા છોડી દેવી જોઈએ અને જો તમારી પાસે શ્રેષ્ઠ વિચારો હોય તો તે વિચારોને આચરણમાં મૂકી દેવા જોઈએ. તમારી પાસે વિચારો છે, શુદ્ધ મન છે, અતૂટ શ્રદ્ધા છે તો તે બધાને સક્રિય બનાવી કર્મયોગ માટે વાપરવાં જોઈએ. સક્રિયતાના રૂપમાં વિચારોને મૂકવા માટે શું કરવું જોઈએ ? તેનું નામ છે - જનમાનસનું શુદ્ધિ કરણ- પ્રાચીનકાળમાં બ્રાહ્મણો, ઋષિમિનિઓ, સાધુ-સંતો અને વાનપ્રસ્થ ધારણ કરનારા લોકો આ પ્રકારનું જનમાનસને શુદ્ધ કરવાનું કાર્ય કરતા હતા.

આજે તેની તાતી જરૂર છે. યોગ્યતાની આજે કમી નથી. અનાજ, કપડાં, રોટી, વિદ્યા, સાહસ વગેરેની કમી નથી, પરંતુ કમી વર્તાય છે માત્ર અક્કલની, મિત્રો, સદ્‌બુદ્ધિનો વિકાસ કરવા, જનમાનસનું શુદ્ધિકરણ કરવા માટે યુગના દેવતાએ આજે પોકાર કર્યો છે. જો આપ કંજૂસાઈ અને સંકુચિતતા છોડવા માટે તૈયાર હો, તો હું આપને વચન આપું છું કે ગાયત્રી માતાનો ચમત્કાર જે ઋષિઓને પ્રાપ્ત થયો હતો, બ્રાહ્મણો જેને પામ્યા હતા તથા અમે પ્રાપ્ત કર્યુ છે, તે બધાનો લાભ આપ પણ ઉઠાવી શકશો.

૨. ભગવાન કોને કહેવાય છે?

સદ્દગુણો, સત્પ્રયાસો અને આદર્શોના સમન્વયને ભગવાનનું નામ અપાય છે. એક ભગવાન તો એ છે કે જે સમગ્ર વિશ્વની સંભાળ રાખે છે જેને આપણે નિયામક સત્તાના રૂપે ઓળખીએ છીએ. એક ભગવાન એ છે કે જે વિશ્વવ્યાપી છે, વિશ્વવ્યાપી ભગવાનનો લાભ ઉઠાવવાની એક શરત છે કે આપ તેના કાયદાનેં પાલન કરો અને ફાયદો મેળવી લો. કાયદાને તોડશો તો દંડ થશે, નુકશાન થશે અને માર ખાવો પડશે. એ ભગવાન તો મનુષ્યના માટે ન્યાય અને નિયમન સિવાય કશું જ નથી કરતો, પરંતુ જે આપણને વ્યકિતગત રીતે સહાયતા કરે છે તે છે આપણી ‘સુપર કોંશિયસનેસ’ આપણો અંતરઆત્મા. અંતરઆત્માને જ પરમાત્મા કહેવામાં આવે છે.

ગુણ, કર્મ અને સ્વભાવની વિશેષતાનું નામ જ પરમાત્મા છે. તેને જ અંતરઆત્મા કહે છે. આપ સ્વયંને એની સાથે જોડી દો. એકતા સાધો. આજ સુધી તમારો સંબંધ કુસંસ્કારોની સાથે રહ્યો હોય, અસુરતાની સાથે રહ્યો હોય તે શક્ય છે, ધુતારા અને કપટીઓની સાથે રહ્યો હોય તે શક્ય છે. ચારે બાજુ જે વાતાવરણ ડહોળાઈ ગયું છે, તે અદ્યોગતિ સિવાય બીજું શું આપી શકશે ? આપે જે સ્વભાવ બનાવ્યો છે, તે ઘૃણા, તિરસ્કાર, કપટ સિવાય બીજું શું શીખવી શકે તેમ છે ? આપ ચારેબાજુ માનવપશુ કે જેણે દેહ માનવનો ધારણ કર્યો છે, પરંતુ કાર્યો પશુ જેવાં કરે છે એવા પિશાચોથી આપ ઘેરાઈ ગયા છો. આપ થોડા દિવસ માટે આવા સમુદાયમાંથી બહાર નીકળી જાઓ અને એવા લોકોના સમુદાયમાં જોડાઈ જાઓ કે જેનાથી આપની પ્રગતિ થવાની, ઊંચા ઉઠવાની સંભાવના વધે. ઋષિઓની સાથે સંબંધ બાંધો, સંતોની સાથે સંબંધ બાંધો, દેવતાઓની સાથે સંબંધ બાંધો, ભગવાનની સાથે સંબંધ બાંધો.

શું આ બધુ છે ? ચોક્કસ છે અને તે મારી સાથે જ છે. બસ, આપ તેને જોઈ શકતા નથી. હવે આપ આ મહાનતાની સાથે જોડાઈ જાઓ. આદર્શોની સાથે જોડાઈ જાઓ. તે જ ભગવાન સાથેનું જોડાણ છે. ભગવાન કોઈ માણસ નથી, તેને તો આપણે એવો માની લીધો છે. ભગવાન વાસ્તવમાં સિધ્ધાંતોનું નામ છે, આદર્શોનું નામ છે અને શ્રેષ્ઠતાઓના સમુદાયનું નામ છે. સિદ્ધાતો માટે આદર્શો મો મનુષ્યનો જે ત્યાગ છે, બલિદાન છે, એ જ ભગવાનની શક્તિ છે. દેવત્વ પણ તેને જ કહેવામાં આવે છે.

3. ભગવાન સાથે ભાગીદારી

ગરીબ ઘરની કોઈ છોકરી જયારે માલદારપતિની સાથે લગ્ન કરી લે છે ત્યારે તે તરત જ ઘરની શેઠાણી બની જાય છે. કારણ કે તેને માલદાર પતિ સાથે પોતાનો સંબંધ જોડી દીધો છે.

સંબંધ જોડવા માટે શું કરવું પડે ? બસ, આ વાત જ મારે આપને કહેવી છે. આપની અંદર એવી ભ્રાંતિ છે કે સંબંધ બાંધવા માટે લાંચ આપવી પડે છે, ખુશામત કરવી પડે છે, પરંતુ આ ખોટા ખ્યાલને આપ દૂર કરી નાંખો, લાંચ આપીને ભગવાનને મિત્ર બનાવી શકો છો, તેની કૃપા મેળવી શકો છો, એવું કયારેય ના વિચારશો કે ના કહેશો. સાથે સાથે આપ એવો વિચાર પણ કદી ન કરશો કે જીભની મીઠાશથી થોડીક મીઠીવાતો, ખુશામત ભરી વાતો કે સ્તોત્ર-પાઠ કરવાથી ભગવાનને આપ પોતાના બનાવી શકશો. ભગવાન તમારી વાતોને નહીં, તે તો તમારી નિયતને, તમારા દ્રષ્ટિકોણને જુએ છે, ચિંતનને જુએ છે અને આપની ભાવનાઓને તપાસે છે. જો કદાચ આ બાબતોમાં આપ ઊણા ઉતરશો તો તમારાં કર્મકાંડ ફળદાયી નહીં બની શકે. આપ જોઈ શકો છો ને કે પંડિત લોકો જાતજાતનાં વિધિવિધાન અને કર્મકાંડ જાણતા હોય છે, પરંતુ અંતે ખાલી હાથે જ રહી જાય છે, કાંઈ જ મેળવી શક્તા નથી.

આપણે જોયું છે ને કે સાધુ-મહાત્માઓ તરેહ-તરેહના પૂજાપાઠ કરે છે, સ્નાન-ધ્યાન કરે છે, તીર્થયાત્રા કરે છે, પરંતુ જો તેમની દાનત, ભાવના અને દ્રષ્ટિકોણ ઉંચા પ્રકારનો ન બને તો પછી માત્ર લાલ-પીળા કપડાં પહેરી લેવાથી, વિવિધ પ્રકારના આડંબર રચવાથી કે પછી જાતજાતની ભ્રાન્તિપૂણ ક્રિયા કરવાથી તેમને કોઈ જ લાભ મળતો નથી. આ સઘળું વ્યર્થ છે. તેનાથી તો તે સામાન્ય સ્તરના નાગરિક કરતા પણ બદતર જીવન જીવતો હોય છે.

ભગવાનની કૃપા કયાં મળે છે ? ભગવાનને પ્રાપ્ત કરવા માટેનું જે સાચું રહસ્ય છે તેને જાણવું જ જોઈએ. તેના માટે શું કરશો ? તેના માટે આપે ભગવાનની સાથે જોડાઈ જવું પડશે. ભગવાન સાથે જોડાઈ જવું તેને જ ઉપાસના કહેવાય છે. ઉપાસનાનો અર્થ છે જોડાઈ જવું પ્રભુની પાસે બેસવું.

૪. ભગવાનના ખેતરમાં

ભકત નાનો હોય તોય શું? બેકાર હોય તોય શું? જો તેણે સાચી ભાવના અને શુદ્ધ મનથી ભગવાનની સાથે પોતાને જોડી દીધો હોય, તો ભગવાનની જે સંપત્તિ છે, વિભૂતિઓ છે, તે બધી જ ભક્તની પોતાની બની જાય છે અને તે ભક્તને બરાબર રીતે મળતી રહે છે. તેના માટે શું કરવું પડે છે ?

પોતાની જાત ભગવાનને સમર્પીત કરવી પડશે. બીજું શું કરવું પડશે ? ભગવાનની ખુશામત કરવાનું, તેને ફોસલાવવાનું અને તેને પોતાની મરજી મુજબ ચલાવવાનું બંધ કરવું પડશે, આપે જ સમર્પણ કરવું પડશે. આપણે જે પોતાની જાતને બીજ બનાવવી પડશે અને ભગવાનના આ ફળદ્રુપ ખેતરમાં પોતાની જાતને જ વાવી દેવી પડશે, પછી જુઓ કેવો પાક ઉતરે છે. મકાઈનો એક દાણો ખેતરમાં વાવવામાં આવે છે, તેમાંથી છોડ ઉગી નીકળે છે, તેને ડોડા બેસે છે, એક એક ડોડામાં સેંકડો દાણા બેસે છે. એજ રીતે એક બીજમાંથી જ હજારો દાણા થઈ જાય છે.

આપ આપની જાતને ભગવાનના ખેતરમાં વાવી દો, સમર્પિત થાઓ અને પછી જુઓ તો ખરા કે આપની પ્રગતિ કયાંથી શરૂ થઈને કેટલી ઉંચાઈએ પહોંચે છે. સમર્પિત થવાનું મન નથી, હિંમત નથી, તો પછી કામ કેવી રીતથે ચાલશે ?

જો આપ આગળ આવવાની હિંમત નહીં કરો અને તમારી જાત રૂપી બીજને જિંદગીભર એક પોટલીમાંજ ગોંધી રાખશો અને પછી આશા રાખો કે ખેતરમાંથી મબલખ પાક ઉતરે, તો શું એવું કદી શક્ય થયું છે ? સમર્પિત થવું પડશે. જો આપ સમર્પણ ન કરી શકો તો ભગવાન પાસેથી શી આશા રાખી શકો ?

Top

૫. ભગવાન અને આપણી પાત્રતા

ભગવાનને છેતરી નથી શકાતો, તેને ફોસલાવી નથી શકાતો. ભગવાન સાથે છળકપટ 'બ્લેકમેલિંગ' નથી કરી શકાતું. ભગવાન સાથે જોડાવવાનો એક સીધો રસ્તો એ જ છે કે આપણે રાજા ભગીરથની જેમ આપણી પાત્રતા સાબિત કરી બતાવીએ. રાજા ભગીરથને પાણીની જરૂરીયાત હતી. શેના માટે ? પોતાના પાક માટે અને બાપદાદાઓના ઉદ્ધાર માટે. સાથે તેમને મન ગંગાજીની સૌથી મોટી જરૂરીયાત તો એટલા માટે હતી કે તેમના અવતરણથી સંસારમાત્રને પાણી મળે. ભગીરથ રાજાએ નિઃસ્વાર્થ ભાવે તપ કર્યુ હતું. જો ગંગાજીના આવતરણ માટે ભગીરથ પાસે એવું કારણ હોત કે ગંગાજી પોતાની પાસે બોલાવશે, પાણીનો સંગ્રહ કરશે, બધા લોકો પાસેથી પાણીના પૈસા વસૂલ કરશે અને ગંગાજીનો ઉપયોગ તે પોતાની ખીચડી પકવવા કરશે, તો શું ગંગામૈયા ભગીરથની કપટજાળમાં ફસાઈ જાત ખરી? ના, કયારેય એવું ના બનત. તેના સાચા કારણને જાણવામાં આવ્યું. રાજાની દાનતને બરાબર ઓળખવામાં આવી. દાનતનો અર્થ થાય છે, પાત્રતા, ચિંતનનો અર્થ થાય છે પાત્રતા, ચરિત્ર્યનો અર્થ થાય છે પાત્રતા. પાત્રતા આપણે વિકસિત કરવી જ જોઈએ, દેવતાઓ આશીર્વાદ કે વરદાન આપતા જ હોય છે, તે કયારેય ખૂટતાં નથી પરંતુ તેના માટે જે ખૂટે છે તે છે આપની પાત્રતા. ભગવાન વિચારે છે કે જે માણસ ઉદાર છે તેના માટે ઉદાર થવું જોઈએ. જે દયાળુ છે તેના માટે દયાળુ બનવું જોઈએ.

પરંતુ જો આપણે આપની પાત્રતાનો વિકાસ ન કર્યો તો ? ચિંતન, ચારિત્ર્ય અને વ્યવહારને શ્રેષ્ઠ તથા ઉદાર ન બનાવ્યા તો ? તો આપ નુકસાનમાં જ રહેશો. એટલા માટે અમે આપને કહીએ છીએ કે તમે ચિંતન બદલશો, વ્યક્તિત્વને પ્રખર બનાવશો અને અંદરથી આપનો કાયાકલ્પ કરશો, તો દેવતાઓ જરૂરથી આપને સહાયતા કરશે.

એટલા માટે સૌથી પહેલાં આત્માશોધનની વાત વિચારો અને પવિત્રતાની વાત વિચારો, પોતાના વ્યક્તિત્વને શ્રેષ્ઠતમ ઊંચાઈ સુધી પહોંચાડવાની વાત વિચારો. અગર જો આપ આટલું વિચારી શકો તો પછી જોઈ શકશો કે આપને કેટલા પ્રમાણમાં ભગવાની સહાતા મળે છે. આપનો મંત્ર કેવો ચમત્કાર સિધ્ધ કરી શકે છે. આપને વ્રત અને અનુષ્ઠાનથી કેટલો બધો ફાયદો થાય છે. ભગવાન તો એવો છે કે તે સૌને માલદાર ન્યાલ કરી દે છે.

Top

૬. પ્રાણધારા

પ્રાણધારાના પ્રવાહના કેટલા લાભ ? તે મેળવવા શું કરવું પડે છે ? તેના ત્રણ લાભ છે. તેનો એક લાભ છે જીવનશક્તિ, તેનો બીજો લાભ છે સાહસિકતા અને તેનો ત્રીજો લાભ છે પ્રતિભા. આ ત્રણેય પ્રત્યેક્ષ જોઈ શકાય તેવી સિદ્ધિઓ છે. ચમત્કારો સિદ્ધીઓની વાત આપ છોડી દો. તે સિદ્ધિઓ જો આપને બતાવી દેવામાં આવે અને ચમત્કાર કરાવી લેવામાં આવે તો પણ તે સિદ્ધિઓ ધ્વારા મારિચ, ભસ્માસુર, કુંભકર્ણ, રાવણ, હિરણ્યકશ્યપ, હિરણ્યાક્ષ વગેરેની જેમ પતનના માર્ગે ધકેલાઈ જશો, તેથી તે તો હું બતાવતો નથી, પરંતુ આપના વ્યવહારિક જીવનમાં ત્રણ ચીજો અવશ્ય આવી શકે છે. જીવનની શક્તિ એક, હિંમત બીજી, પ્રતિભા ત્રીજી. જીવન શક્તિ એને કહેવામાં આવે છે કે જેનાથી મનુષ્ય પોતાના શરીર અને પ્રાણની રક્ષા કરી શકે છે, મોત સામે લડી શકે છે, બીમારીઓ સાથે લડી શકે છે, એ શું છે ? એ પ્રાણધારા છે, જે અમને પણ પ્રાપ્ત થયેલી છે. ૭૧ વર્ષે અમે યુવાનની જેમ જીવી રહ્યા છીએ. અમે કામધેનુનું દૂધ પીધું છે એટલે જ તો અમારી અંદર પ્રાણધારા છે અને જીવનની શક્તિ છે, એટલે જ તો અમારામાં શ્રમ કરવાની શક્તિ અને બીમાર ન પડવાની શક્તિ પૂરી માત્રામાં ભરેલી છે.

પ્રાણધારાનો બીજો લાભ સાહસિકતા છે. સાહસિકતા હિંમતને કહેવામાં આવે છે. હિંમત તો આજે આપણામાં છે જ કયાં ? હિંમતના નામ પર તો આજે મરસિયા ગવાઈ રહ્યા છે. દરરોજ સંકલ્પ લેવામાં આવે છે કે બીડી પીવાની બંધ, સિગારેટ નહીં ફૂંકીએ, પણ પછી પાછું શું થઈ જાય છે ?

આપની પાસે સંકલ્પશક્તિનો અભાવ છે તો શ્રેષ્ઠ કાર્યો માટે એક આગળ પણ આગળ વધી શકાતું નથી. શ્રેષ્ઠ કાર્યો કરવા માટે સંકલ્પ લેવો તે તો ભગવાનના આશીર્વાદ છે. ખોટાં કાર્યો કરવાનું ખોટું સાહસ દરેક પાસે હોય છે, પરંતુ ઊંચા ઊઠવા માટે, આગળ વધવા માટે ઉપયોગી હોય તેવા પ્રકારનું સાહસ કયારેય જ કોઈની પાસે જોવા મળે છે. ચોરી કરવા, લૂંટ કરવા, બેઈમાની કરવા અને બદમાશી કરવા માટેનું સાહસ દરેક પાસે જોવા મળે છે, પણ જે સાહસની જરૂર છે તે સાહસ કોઈકની પાસે જ હોય છે અને આવા પ્રકારનું શ્રેષ્ઠ કાર્યો કરવાનું સાહસ જેમની પાસે હોય છે તેઓ ધન્ય બની જાય છે.

ત્રીજી વસ્તુનું નામ છે – પ્રતિભા કોને કહેવાય ? પ્રતિભા તેને કહેવાય કે જેના દ્વારા વ્યક્તિ બીજાઓ પર છવાઈ જાય છે. ગાંધીજી આખાયે સમાજ પર છવાઈ ગયા હતા, ભગવાન બુદ્ધ આખાયે જમાના પર છવાઈ ગયા હતા. છવાઈ જવાની ક્ષમતાનું નામ છે પ્રતિભા. જો પ્રતિભાનો અભાવ હશે તો તમારી પત્ની પણ તમારૂં રહેવું નહીં માને. આપનાં બાળકો, પડોશીઓ, સંબંધીઓ આપની વાત સાથે સંમત નહીં થાય, પરંતુ જો આપની પાસે પ્રાણાધારા હશે, તો બીજી વ્યક્તિઓ પણ આપની વાત માનવા માટે મજબૂર બની જશે.

Top

૭. ગાયત્રીનાં ત્રણ ચરણ

આપણે જાણીએ છીએ કે માત્ર બીજ વાવવાથી જ સફળતા પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી. બીજ માત્રથી જ પાક નથી ઊતરતો, પાક મેળવવા માટે બીજ, જમીન અને ખાતરપાણી એ ત્રણેય વસ્તુઓની જરૂરીયાત હોય છે. નિશાન લગાવવા માટે બંદૂક, કારતૂસ અને નિશાન લગાવનારનો અભ્યાસ અર્થાત્ કુશળતા એ ત્રણેયનો સમન્વય હશે તો જ કાર્ય પાર પડશે. મુર્તિ બનાવવા માટે પથ્થર, છીણી-હથોડી અને મૂર્તિ બનાવવાની કલાકારીગીરી એ ત્રણેયની જરૂર પડે છે. લેખન કાર્ય કરવા માટે કાગળ, શાહી અને શિક્ષણ એ ત્રણેય વસ્તુઓની જરૂર પડે છે. મોટર ચલાવવા માટે મોટરનું યંત્ર, પેટ્રોલ-ડીઝલ અને ડ્રાઈવર એ ત્રણેયની જરૂરિયાત હોય છે. એ જ રીતે ઉપાસનાનો ચમત્કાર જો કોઈએ જોવો હોય, ઉપાસનાની સાર્થકતાની જાણકારી જો કોઈએ પ્રાપ્ત કરવી હોય તો આ ત્રણ બાબતોને બરાબર ધ્યાનમાં રાખવી પડશે. તે માટે ઉચ્ચ સ્તરીય દષ્ટિકોણ એક, પરિશુદ્ધ વ્યક્તિત્વ બીજું અને અતૂટ શ્રદ્ધા-વિશ્વાસ એ ત્રીજી બાબત છે. આ ત્રણેયનો સુમેળ સાધીને જો કોઈપણ વ્યક્તિ ઉપાસના કરશે તો અમે કહીએ છીએ કે આધ્યાત્મિકતાના તત્વજ્ઞાનનું જે કોઈ સાચું માહાત્મ બતાવવામાં આવ્યું છે કે જેનો દ્વારા મનુષ્ય સ્વયં લાભ પ્રાપ્ત કરી શકે છે, સમર્થ બની શકે છે અને બીજાઓની સહાયતા કરવા માટે સમર્થ બની શકે છે, એ વાત ચોક્કસ સિદ્ધ કરી શકશે.

ગાયત્રી મંત્રના સંબંધમાં આજીવન અમે આવા જ પ્રયોગો અને નિરીક્ષણો કરતા રહ્યા છીએ અને તેના રહસ્યને પામ્યાં છીએ કે ગાયત્રી મંત્રના બીજને ત્રણ ચીજો સાથે જોડી દેવામાં આવે.

તે ત્રણ ચીજો છે – ઉચ્ચસ્તરીયા દષ્ટિકોણ, અતૂટ શ્રદ્ધા-વિશ્વાસ અને દેવત્વથી ભરપૂર પ્રખર તેમજ પવિત્ર વ્યક્તિત્વ. આ બાબતનું જે કોઈ ધ્યાન રાખશે તે અવશ્ય સફળતા પ્રાપ્ત કરશે જ. ગાયત્રી ઉપાસનાના સંબંધમાં અમારો અત્યાર સુધીનો અનુભવ એ જ છે કે ગાયત્રીમંત્ર માટે જે ત્રણેય વાતો બતાવવામાં આવી છે તે સંપૂર્ણ સાચી છે. તેમા કોઈ સંદેહ નથી. ગાયત્રીને કામધેનું કહેવામાં આવે છે તે સાચું જ છે. ગાયત્રીને કલ્પવૃક્ષ કહેવામાં આવે છે તે સાચું છે. ગાયત્રી એ એવો પારસમણિ છે કે જેનો સ્પર્શ કરવાથી લોખંડ પણ સુવર્ણ બની જાય છે, કથીર પણ સોનું બની જાય છે, એ વાત પણ બિલકુલ સાચી છે. ગાયત્રી એ અમૃત છે, તેનું એક વખત પાન કરવાથી અજર-અમર બની શકાય છે, એ પણ એટલું જ સાચું છે.

Top

૮. ઋતંભરા – પ્રજ્ઞા ગાયત્રી વિદ્યા :

આ વિશ્વ જયારે બન્યું ત્યારે બીજાં પ્રાણીઓની જેમ માનવ પણ શરીરના નિભાવ માટે સંઘર્ષ કરતો, ભૂખ પૂરી કરવા માટે પરિશ્રમ કરતો અને ચીજવસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરતો. બ્રહ્માજીએ વિચાર કર્યો કે આટલો પરિશ્રમ જો મનુષ્ય પાસે કરાવવો પડે, તો તે શા માટે? જો મનુષ્ય પણ કીડા-મંકોડાની જેમ જીવે તો તેને બનાવવા માટે આટલો પરિશ્રમ શા માટે ? બ્રહ્માજીએ વિચાર કર્યો કે જો મનુષ્ય પણ અન્ય પ્રાણીઓની માફક જ પેટ ભરવા માટે જ, બાળક પેદા કરવામાં અને પોતાના જૂઠા અહ્કારની પૂર્તિ કરવાના આવેગમાં સંઘર્ષ જ કરતો રહેશે તો પછી મારો આટલો બધો તેને બનાવવાનો પરિશ્રમ વ્યર્થ જ સમજવો રહ્યો. વિચાર કર્યા પછી બ્રહ્માજીએ કહ્યું, “મનુષ્યને જે વિશેષતાઓ માટે બનાવવામાં આવ્યો છે, તે વિશેષતાઓ માટે કેટલાક આશીર્વાદ અને કૃપા પણ આપવાં જોઈએ અને તે કૃપાના રૂપમાં તેમણે ‘ઋતંભરા પ્રજ્ઞા’ નું વરદાન આપ્યું. વિવેકશીલતા, વિચારશીલતા, ઉચ્ચ કોટિના આદર્શોમાં નિષ્ઠા આ બધી જ ચીજોના સમન્વયનું જ નામ છે ’ઋતંભરા પ્રજ્ઞા’. ઋતંભરા પ્રજ્ઞા અર્થાત્ વિવેકશીલતા,

વિવેકશીલતા અર્થાત્ એ ઉદ્દેશ્યોને યાદ રાખવા કે જે ઉદ્દેશ્યથી માનવ પ્રાણીને ભગવાને બનાવ્યું છે. સ્વર્ગમાંથી રાજા ભગીરથની કઠોર તપશ્ચર્યા દ્વારા જે પ્રકારે ગંગાજી અવતર્યા હતાં ઠીક એવી જ રીતે આ ઋતંભરા પ્રજ્ઞાનું પણ અવતરણ થયું હતું.

ઋતંભરા પ્રજ્ઞાની ધારા, આધ્યાત્મિક ધારા સ્વર્ગલોકથી આવી, દેવતાઓ દ્વારા તે જમીન પર લાવવામાં આવી અને મનુષ્યોમાં તે વહેવા લાગી. મનુષ્યોમાં જ્યારે ધારા પ્રવાહિત થવા લાગી ત્યારે ઋતંભરા પ્રજ્ઞાનું નામ પૂજા-ઉપાસના અને આધ્યાત્મિકતાની ભાષામાં આવ્યું – ગાયત્રી વિદ્યા, બ્રહ્મ વિદ્યા. મનુષ્યની પાસે શરીર અને મનની જે શક્તિઓ છે, તે શક્તિઓને વાસના દ્વારા નષ્ટ-ભ્રષ્ટ કરવી ન જોઈએ. તેનો સંગ્રહ અને સંચય કરવો જોઈએ. પોતાને ખુદને શક્તિશાળી બનાવવા પ્રત્યેકે પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ, તે શક્તિઓને વેડફી દેવી ન જોઈએ. આંખ, નાક, વાણી, કાન, કામેન્દ્રિય વિગેર આપણને દુરુપયોગ કરવા કે તેની શકિતને વ્યર્થ કરવા મળ્યાં નથી, પરંતુ તેનો સદુપયોગ માટે જ મળ્યાં છે. જો આપણે સમજી શકતા હોઈએ તો આપણા જીવનનો પચાસ ટકાથી પણ વધારે ભાગ આપણી ઈન્દ્રિયો દ્વારા બેકાર થતો ચાલી જતો હોય છે, જેના દ્વારા આપણે શક્તિવિહિન, નિસ્તેજ થતા ચાલ્યા જઈએ છીએ. પરંતુ આ બધું આપણે બચાવી શકીએ છીએ.

ઋતંભરા પ્રજ્ઞા આપણને શીખવે છે કે ‘ હે મનુષ્ય ! તું તારા અહંકારમાં ડૂબી ન જઈશે.’ મોટા માણસ બનવાની ઈચ્છા, લાલચ અને લોલુપતામાં તું તારા જીવનને બરબાદ ન જવા દે’

Top

૯. કુંડલિની

કુંડલિની કેવી હોય છે ? કુંડલિની અમે કરૂણાને કહીએ છીએ. કુંડલીની અમે વિવેકશીલતાને કહીએ છીએ. કરૂણા તેને કહેવામાં આવે છે કે જેના દ્વારા બીજાના દુ:ખ દર્દો જોઈને માનવી રડી પડે છે. વિવેક આપણને એ બતાવે છે કે કોઈ ફેંસલો કરવા માટે આપણે શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિ બનવું જોઈએ. તેને જ આપણે કુંડલિની કહીએ છીએ કે જે માનવીની અંદર હલ-ચલ મચાવી દે છે, રોમાંચ જગાડી દે છે, એક દર્દ પેદા કરી દે છે.

ભગવાન જયારે કોઈ માનવના હૃદયમાં આવે છે તો એક દર્દના રૂપમાં આવે છે, કરૂણાના રૂપમાં આવે છે. ભગવાન માટીના બનેલ નથી કે જડ નથી, તે ચેતન છે અને ચેતનાનું કોઈ સ્વરૂપ નથી હોઈ શકતું. કોઈ ચહેરો નથી હોતો. બ્રહ્મ ચેતન છે અને ચેતન માત્ર સંવેદના હોઈ શકે છે. સંવેદના કેવી હોય છે ? વિવેકશીલતાના રૂપમાં કે કરૂણાના રૂપમાં આદર્શ જો આપણી પાસે હશે અને તે ખરેખરા વાસ્તવિક રૂપમાં હોય તો તેની અંદર એવું ચુંબકત્વ હશે જે માનવીની સહાનુભૂતિ, સમાજનું સમર્થન અને ભગવાનની સહાયતા આ ત્રણેય બાબતોને પોતાના તરફ આકર્ષિત કરી શકશે. એ ત્રણેય બાબતોને પોતાની તરફ ખેંચતી જતી હોય છે. માનવીના અંતરંગમાં જયારે કરૂણા ઉદય પામે છે ત્યારે તે સંત બની જાય છે, ઋષિ બની જાય છે, હિન્દુસ્તાનના ઋષિ-મુનિઓનો ઈતિહાસ બરાબર આવો જ રહ્યો છે.

કોઈની કુંડલિની જયારે જાગૃત થાય છે ત્યારે તેની સાથે રિદ્ધિઓ આવે છે, સિદ્ધિઓ આવે છે અને ચમત્કારો આવે છે. જેના દ્વારા તે પોતાનું ભલું કરે છે અને બીજાઓનું પણ હિત કરે છે. મારા ગુરુ આવ્યા અને તેઓ મારી કુંડલિની જાગૃત કરી ગયા. અમે જે કંઈ પ્રાપ્ત કરીએ છીએ તે કરૂણાની પૂર્તિ માટે, વિવેકશીલતાની પૂર્તિ માટે ખર્ચ કરી દઈએ છીએ. તેના બદલામાં અમને મળે છે અસીમ સંતોષ, શાંતિ અને પ્રસન્નતા, દુઃખી અને પીડીત માનવી જયારે આંખોમાં આંસુ ભરીને આવે છે તો સાંસારિક દૃષ્ટિએ તેમને સહાયતા કરવાથી મનને અતિ પ્રસન્નતા થાય છે. શારીરિકથી લઈને માનસિક રીતે બીમાર વ્યક્તિઓ સુધી, દુઃખીયારા, પીડિતો અને માનસિક રૂપથી કમજોર વ્યક્તિથી માંડીને પતનની ખાઈમાં ધકેલાઈ ગયેલા વ્યક્તિઓ કે જેઓ વિકૃતિ નિમ્નસ્તરનું જીવન જીવતા હતા તેઓમાં આજ સુધી જે પરિવર્તન આવ્યું છે, તેઓને જોઈને અમને બેહદ આનંદ ખુશી પ્રાપ્ત થાય છે, જેનું વર્ણન કરવું સહેલું નથી. આ છે કુંડલિનીનો ચમત્કાર.

Top

૧૦. ધાર્મિકતાનો અર્થ – કર્તવ્યપરાયણતા

ધાર્મિકતાનો અર્થ થાય છે કર્તવ્યપરાયણતા અને કર્તવ્યોનું પાલન, કર્તવ્ય, કર્મ અને ધર્મ લગભગ એક જ બાબત છે. મનુષ્ય અને પશુમાં માત્ર એટલો જ તફાવત છે કે પશુ કોઈ મર્યાદામાં બંધાયેલો નથી.

મનુષ્યની ઉપર હજારો મર્યાદાઓ અને નૈતિક્તાના બંધનો બાંધવામાં આવ્યા છે અને અનેક જવાબદારીઓનો ભાર તેના પર લાદવામાં આવ્યો છે. જવાબદારીઓ અને કર્તવ્યોને પૂરા કરવા તે મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે.

શરીર પ્રત્યે આપણું કર્તવ્ય એ છે કે આપણે શરીરને નિરોગી રાખીએ. મગજ પ્રતિ આપણું કર્તવ્ય એ છે કે તેઓને સદ્ ગુણી બનાવીએ. દેશ, ધર્મ, સમાજ અને સંસ્કૃતિ પ્રત્યે આપણું કર્તવ્ય છે કે તેઓને ઊંચા ઉઠાવવા માટે આગળ લાવવા, કે તેઓની પ્રગતિ માટે પૂરેપૂરું ધ્યાન રાખવામાં આવે. લોભ અને મોહના ભરડામાથી આપણી જાતને છોડાવીને આપણા જીવાત્માનો ઉદ્ધાર કરવો એ પણ આપણુ કર્તવ્ય છે.

ભગવાને આપણને જે ઉદ્દેશ્યથી જે કામ માટે આ મનુષ્ય યોનિમા જન્મ આપ્યો છે, જે કામને પૂર્ણ કરવા આપણને સંસારમા મોકલ્યા છે, તે કાર્યને સફળ કરવું એ આપણું પવિત્ર કર્તવ્ય છે. આ બધાંયે કર્તવ્યોને જો આપણે યોગ્ય રીતે પૂરાં નહીં કરી શકીએ તો આપણે ધાર્મિક કેવી રીતે કહેવાઈ શું ?

Top

૧૧ આસ્તિકતાનો અર્થ છે – ઈશ્વર પર વિશ્વાસ.

આસ્તિકતાનો અર્થ છે ઈશ્વર પર વિશ્વાસ. ભજન-કીર્તન તો કેટ-કેટલાયે માણસો કરી લે છે. પરતુ ઈશ્વર પર વિશ્વાસ હોવાનો ખરો અર્થ એ છે કે સર્વત્ર જે ઈશ્વર સમાયેલો છે, તેના સબંધમાં એવી દ્રષ્ટિ રાખવી જોઈએ કે તેનો ન્યાય પક્ષ, કર્મનું ફળ આપનાર પક્ષ એટલો બધો સમર્થ છે કે જેનાથી કોઈ પોતાની રીતે પોતાનો બચાવ કરી શક્તું નથી. ઈશ્વર સર્વવ્યાપી છે, સર્વત્ર છે, બધાને જુએ જ છે, આ વિશ્વાસ જો આપણામાં દ્રઢ થઈ જશે તો આપણા માટે પાપ કર્મ કરવાનું કયારેય શક્ય નહીં થાય. આપણે દરેક સ્થળે ભગવાનને જોઈશું, અનુભવીશું અને સમજી લઈશું કે ઈશ્વરની ન્યાયપ્રિયતા, નિષ્પક્ષાતા હંમેશા અખંડિત જ રહી છે. ઈશ્વરથી આપણે આપણી જાતનો બચાવ નહીં કરી શકીએ. એટલા માટે આસ્તિકતા, ઈશ્વર વિશ્વાસી હોવાનું પહેલું કૃત્ય એ હોવું જોઈએ કે આપણને કર્મફળ ચોક્કસ મળવાનું જ છે, એટલા માટે ભગવાનથી આપણે ડરતા રહીએ. જે ભગવાનથી ડરે છે. તેને સંસારમાં પછી બીજા કોઈનાથી પણ ડરવાની જરૂર પડતી

નથી. આસ્તિકતા એ ચારિત્ર્યનિષ્ઠા અને સમાજનિષ્ઠાનું મૂળ છે. આદમી એટલો કપટી હોય છે કે જે સરકારને ખોટી પાડે, કાયદા કાનૂનને તોડી પાડે પરંતુ જો ઈશ્વર પ્રત્યેનો વિશ્વાસ તેના અંતઃકરણમાં જમા થયો હશે તો તે આ બાબતોનું બરાબર ધ્યાન રાખશે. જેવી રીતે હાથીની ઉપર અંકુશ લાગેલો રહે છે, ઠીક તેવી જ રીતે જો માનવી ઉપર આસ્તિકતાનો અંકુશ લાગશે તો તે અંકુશ ઈમાનદાર બનવા માટે, સારા બનવા માટે આપણને પ્રેરણા અને પ્રકાશ આપણો રહેશે.

ઈશ્વરની ઉપાસનાનો અર્થ છે – જેવા ઈશ્વર મહાન છે તેવા જ મહાન આપણે બનીએ અને તેવા પ્રયત્નો કરવામાં આવે. આપણે આપણી જાતને ઈશ્વરમાં સમર્પિત કરી દઈએ. આ વિરાટ વિશ્વ ઈશ્વરનું એક રૂપ છે અને આપણે તેની સેવા કરીએ, સહાયતા કરીએ અને આ વિશ્વ ઉદ્યાનનાં સંવર્ધન માટે આપણે પ્રયત્ન કરતા રહીએ, કારણ કે દરેક જગ્યાએ ઈશ્વર સમાયેલો છે. સર્વત્ર ઈશ્વર બિરાજમાન છે તેવી ભાવના રાખવાથી 'આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ' ની ભાવનાં મનમાં પેદા થાય છે. આને જ આસ્તિકતા કહેવાય છે.

Top

૧૨ પ્રખર વ્યક્તિત્વ શ્રદ્ધાથી બને છે

શ્રદ્ધા અર્થાત્ સિદ્ધાંતો અને આદર્શો પ્રત્યે અને અગાધ વિશ્વાસ. આદમી જો આદર્શોની બાબતમાં મજબુત થાય તો તેનં વ્યક્તિત્વ એવું પ્રભાવશાળી બની જાય છે કે જેનાથી દેવતાઓ સુદ્ધા પણ તેના નિયંત્રણમાં આવી જાય છે. વિવેકાનંદ શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસની શક્તિ મેળવી શક્યા, કારણ કે તેઓ સ્વયંને પ્રખર બનાવી શક્યા હતા. ભિખારી માગે તો તેને દસ કે વીસ પૈસા જ પ્રાપ્ત થાય છે. પરંતુ કિંમત ચૂકવનારને, શ્રેષ્ઠ વ્યકિતત્વવાળાઓને સિદ્ધ પુરુષોના આશીર્વાદ પ્રાપ્ત થતા હોય છે.

જો આપ કોઈ આશીર્વાદની કામના, દેવી દેવતાઓની કામના કરતા હોય તો હું આપણનું કહું છું કે આપ આપના વ્યક્તિત્વને વિકસિત કરો કે જેનાથી આપ ધન્ય થઈ શકો. દૈવી કૃપા માત્ર એના જ આધાર પર મળી શકે છે અને તેનું માધ્યમ છે શ્રદ્ધા. શ્રદ્ધા માટીમાંથી પણ ગુરુ બનાવી શકે છે. પથ્થરને પણ દેવતા બનાવી દે છે.

એકલવ્યના દ્રોણાચાર્ય માટીના રૂપમાં રહીને તેને ધનુષ્યવિદ્યા શીખવતા હતા. રામકૃષ્ણની કાલી માતા ભક્તના હાથથી ભોજન કરતી હતી અને એ જ કાલીની સામે જઈને વિવેકાનંદ નોકરી અને પૈસાને ભૂલીને શક્તિ અને ભક્તિ માગવા લાગ્યા હતા. આપ જયાંથી ઈચ્છો ત્યાંથી મૂર્તિ ખરીદી લાવો, પરંતુ મૂર્તિમાં પ્રાણ તો શ્રદ્ધાથી જ આવે છે. અમે દેવતાઓનું અપમાન નથી કરી રહ્યા. અમે ખુદ પણ પાંચ ગાયત્રી માતાઓની મૂર્તિઓ સ્થાપિત કરી છે, પરંતુ પથ્થરમાંથી અમે અતૂટ અને અગાધ શ્રદ્ધાથી ઈશ્વર પેદા કર્યો છે. મીરાના ગિરધર ગોપાલ ચમત્કારી હતા. ઝેરનો પ્યાલો તેણે ખુદ પી લીધો અને ભક્તને જીવન આપ્યું. મૂર્તિમાં ચમત્કાર વ્યક્તિની શ્રદ્ધાથી આવે છે. શ્રદ્ધા જ આદમીની અંદરથી જ ઈશ્વર પેદા કરી શકે છે.

શ્રદ્ધાનું આરોપણ કરવાથી આપણું વ્યક્તિત્વ સાચા અર્થમાં ઉદય પામે છે. હું અંધશ્રદ્ધાની વાત નથી કરતો. આ અંધશ્રદ્ધાએ તો દેશને નષ્ટ કરી દીધો છે. શ્રદ્ધાનો અર્થ છે કે આદર્શો પ્રત્યેની નિષ્ઠા, શ્રધ્ધાને લીધે પ્રત્યક્ષ નુકસાન દેખાય તેમ છતાં પણ આસ્થા, વિશ્વાસ અને આદર્શોથી વિચલિત ન થવું. શ્રદ્ધામાં મુસીબતો સહન કરવી પડે છે અને સિદ્ધાંતોનું સંરક્ષણ કરવા હંમેશા તૈયાર રહેવું પડે છે.

Top

૧૩. દેવત્વ એટલે ગુણ, કર્મ અને સ્વભાવ

દેવતા આપે તો છે જ, તેમાં કોઈ જ સંદેહ નથી. જો તેઓ કંઈ આપતા ન હોત તો તેમનું નામ દેવતા રાખવામાં ન આવ્યું હોત. દેવતાનો અર્થ થાય છે દેનાર.... આપનાર. આપનારની પાસે જો કંઈ માગવાવાળો કંઈક માગી લે તો તે કોઈ આશ્ચર્યજનક બાબત નથી. પરંતુ એનો વિચાર કરવો પડશે કે દેવતાઓ આપણને આપે છે શું ? દેવતા એ ચીજ આપણને આપે છે જે ચીજ તેમની પાસે છે. જેની પાસે જે ચીજ હશે તે ચીજ તો બીજાને આપી શકાશે. દેવતાઓની પાસે એક જ ચીજ છે અને તે છે દેવત્વ. દેવત્વ એટલે ગુણ, કર્મ અને સ્વભાવ એ ત્રણેયની શ્રેષ્ઠતા. આટલું આપ્યા પછી દેવતાઓ નિશ્ચિંત થઈ જાય છે, નિવૃત્ત થઈ જાય છે અને તેઓ કહે છે કે જે વસ્તુ અમે આપણે આપી શકતા હતા તે વસ્તુ અમે તમોને આપી દીધી. હવે તમારું કામ છે કે જે

ચીજને આપ જયાં યોગ્ય સમજો ત્યાં ઉપયોગ કરો અને તેના ઉપયોગના આધાર પર એવાજ પ્રકારની સફળતાઓ પ્રાપ્ત કરતા રહો.

દુનિયામાં સફળતા એક ચીજના બદલામાં જ પ્રાપ્ત થાય છે અને તે ચીજ છે શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિત્વ. તેના અભાવ માત્રથી કોઈ જ ચીજ પ્રાપ્ત થઈ શક્તી નથી. જો કોઈએ પોતાની કપટ કરવાની કુશળતાથી હલકા પ્રકારના વ્યક્તિત્વનો પરિચય આપીને, પોતાની યોગ્યતાને બહાર લાવ્યા વિના જ, પોતાને ચમકીલા તેજસ્વી બનાવ્યા વિના જ , પરિશ્રમ ન કરીએ, ગુણ, કર્મ અને સ્વભાવનાં પ્રખરતા અણિશુદ્ધતા ન લાવીને કોઈ વસ્તુ મેળવી લીધી હશે, તો તે વસ્તુ તેની પાસે વધારે દિવસ રહી શકશે નહીં. શરીરમાં જો પચાવવાની તાકાત ન હોય તો જે વસ્તુ આપણે ખાઈ લીધી છે તે વસ્તુ આપણને હેરાન કરશે.

જો સદ્‌ગુણનો અભાવ હશે તો જેમ જેમ આપની પાસે દોલત આવતી જશે તેમ તેમ આપની અંદર દોષ-દુર્ગુણો વધતાં જશે, વ્યસનો વધતાં જશે અને અહંકાર તમારી પર આક્રમણ કરી આપની જિંદગીને બરબાદ કરી દેશે.

દેવતા શું આપે છે ? દેવતાઓ પચાવવાની શક્તિ આપે છે. જે દુન્યવી ભૌતિક સંપત્તિ અથવા ખુશીની ચીજ વસ્તુઓ આપ માગો છો તે બધીયે ચીજવસ્તુઓને પચાવવા માટે આપણામાં વિશેષતા હોવી જોઈએ. તેને જ કહેવાય છે દેવત્વ. જો દેવત્વ પ્રાપ્ત થઈ જાય, તો આપ દુનિયાની દરેકે દરેક ચીજ વડે અને થોડામાં થોડા સાધનો વડે પણ ફાયદો પ્રાપ્ત કરી શકો છો. કદાચ એ વસ્તુઓ આપની પાસે ન પણ હોય તેમ છતાં પણ કામ સરળતાથી ચાલી શકે છે. વધારે વસ્તુઓ આપની પાસે હોય તો તે સારી વાત છે, પરંતુ તેનો અભાવ હોય તો પણ તેનાથી કંઈ ખાસ ફરક પડતો નથી.

Top

૧૪. દૈવીશક્તિઓનું વરદાન

નદીની જેમ જ દૈવીશક્તિઓ પણ આપણને આશીર્વાદ આપતી જ રહે છે. પરંતુ તેનો લાભ દરેક જણ ઊઠાવી શક્તા નથી આપ એવી ભૂલ કદાપિ ના કરશો કે દેવતા પાસે જે કંઈ માગશો, તે આપને મળી જ જશે. જે નાળિયેર ચઢાવી દેશે તેનં બધું મળી જશે,

અગિયારસો જપ કરી દેશો તો બધું પ્રાપ્ત થઈ જ જશે. પૂજા-પાઠ માત્ર કરી દેશો તો તેનાથી લાભ મળી જ જશે. એવું માનવું ભૂલભરેલું છે. આ પ્રકારે કરગરવાથી કે પછી ભગવાનને પટાવી લેવાથી આપ દેવતાઓના આશીર્વાદનો લાભ મેળવી શકતા નથી. કપડાંની અને શરીરની જેમ ક્રિયાઓ જરૂરી છે. જો આપની પાસે સામાન હોય તો જ આપ ચાકૂનો ઉપયોગ કરી શકશો. પરંતુ કર્મને આપ ચાકૂ વડે કેવી રીતે કાપી શકશો ? એટલા માટે માત્ર ભૌતિક ક્રિયાઓ ખૂબ ઓછું કામ સિદ્ધ કરે છે. જે કર્મકાંડ આપ કરો છો, જે જપ-તપની ક્રિયાઓ આપ કરો છો, તે છે તો ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ અને જરૂરી, પરંતુ એનાથી આપ એવું ન માની લેશો કે માત્ર જપ કરવાથી કે પછી ભૂખ્યા રહેવાથી કે ઉપવાસ કરવાથી તમને વધારે મોટો ફાયદો મળી જ જશે. તેના માટે આપને આપની મનઃસ્થિતિને ચોક્કસ બદલવી જ પડશે. આપે જોયું હશે કે ફૂલ જયારે ખીલે છે ત્યારે કેટલા ભ્રમરો તેની ઉપર આવીને બેસી જાય છે. કેટલાં પતંગિયા અને મધ-માખીઓના ટોળાં તેની આસપાસ ધૂમતાં જોવા મળે છે. આ બધાં ક્યારે આવે છે ? જયારે ફૂલ ખીલે ત્યારે. ફૂલની જેમ જ જો આપ પણ જીવનને ખીલવી શકો, આપની પાત્રતાનો વિકાસ કરી શકો, આપની મનઃસ્થિતિને બદલી શકો તો અમે વિશ્વાસપૂર્વક કહી શકીએ છીએ અને આપને વિશ્વાસ આપીએ છીએ કે દેવતાઓના આશીર્વાદ આપને અવશ્ય પ્રાપ્ત થશે જ. આપને ગુરુઓના આશીર્વાદ, અમારા આશીર્વાદ મળશે અને બીજા ગુરુઓ પણ આપની પાસે આવશે અને તમારી જરૂરિયાતોની પુષ્ટિ કરશે.

પાત્રતાની પરખ દરેક સ્થળે થાય છે. આપ એવા ખ્યાલમાં ન ભટકશો કે બાધાઓ રાખશો, દંડવત કરશો, ભગવાન સામે ઝોળી ફેલાવીને ઊભા રહેશે, આજીજી કરશો તો આપને દેવતાઓ બધી જ વસ્તુઓ આપી દેશે. આપણે માનીએ કે આપણી પાત્રતાને જોયા વિના ફક્ત આપણા વિવિધ કાર્યોથી જ પ્રસન્ન થઈને દેવતા આપણને બધું જ આપી દેશે, એવું કયારેય થઈ શકે નહીં.

દૈવી આર્શીવાદ માટેની શરત

સામાન્ય રીતે લોકો એવું માનતા હોય છે કે દેવતાઓની ખુશામત કરીને તેમની પાસે કંઈ મેળવી લઈ આપણે આપણો ફાયદો કરી લઈશું. આપણે માનીએ છીએ કે અધ્યાત્મ એનું જ નામ છે. પરંતુ લોકોનો આ ખ્યાલ તદ્દન ખોટો છે. દેવતાના આશીર્વાદ મળે તો

છે જ. અમે એવું નથી કહેતા કે આશીર્વાદ નથી મળતા, પરંતુ કોઈ શરત વગર જ તે આપણને પ્રાપ્ત થઈ જતા નથી. કુપાત્રોને દેવતાના આશીર્વાદ નથી મળતા. તેના માટે સૌથી પ્રથમ આપણે પાત્રતા સિદ્ધ કરી બતાવવાની હોય છે, એમાંથી પાર ઉતર્યા પછી જ એવું બની શકે છે કે દેવતા કોઈ મદદ કરે અને કોઈ ભક્ત કે સાધકને લાભ પહોંચાડવામાં મદદગાર બની શકે. આપે પણ આ વિચાર કરીને ચાલવું જોઈએ. આપે દૈવી આશીર્વાદની આશા તો રાખવી જોઈએ, ગુરુજીના આશીર્વાદની આશા તો રાખવી જોઈએ, ગાયત્રી માતાની કૃપાની તો આશા રાખવી જોઈએ, પરંતુ તે આશાઓની સાથે સાથે એક શરત પણ જોડાયેલી છે, તે શરતને આપે ભૂલી જવી જોઈએ નહીં, એ શરત એ છે કે જો આપ આપની પાત્રતા સાબિત નહીં કરી શકો તો પછી આપને નિરાશ જ થવું પડશે. કુપાત્રોને પણ દેવતાઓની કૃપા અને આશીર્વાદ પ્રાપ્ત થાય છે એવો ખ્યાલ ભ્રામક છે. દેવતાઓ ખૂબ જ હોંશિયાર હોય છે, મંત્ર પણ ઘણા જ હોંશિયાર હોય છે. આપ કર્મકાંડ કરો તે સારી વાત છે, પરંતુ શું માત્ર આપના કર્મકાંડથી જ દેવતા પ્રસન્ન થઈ જાય છે ? તેઓ તો કર્મકાંડની પાછળ છુપાયેલી સાધકની ભાવાઓને જુએ છે એન જો ભાવના સાચી હશે તો આપને ચોકકસ એવં ફળ મળશે કે જે આપ ઈચ્છો છો.

આપને ખુદની મનઃસ્થિતિને, પોતાના ચિંતનને, પોતાની વિચારણાઓને, પોતાની શ્રદ્ધાને, પોતાના દ્રષ્ટિકોણને પણ બદલવો પડશે. જો આપ એમ કરી શકશો તો ચોક્કસથી સમજ્જો કે બહારની સહાયતાઓ પણ આપને જરૂરથી મળશે જ.

Top

૧૫. પૂજાનો પ્રસાદ

પૂજા શા માટે કરવામાં આવે છે ? પૂજાનો અર્થ એક જ છે. તે છે માનવીય ગુણોનો વિકાસ, માનવીય કર્મનો વિકાસ, માનવીય સ્વભાવનો વિકાસ. આપ એવું સમજીને માત્ર ભૂલ જ કરી રહ્યા છો કે પૂજાના આધારે આપણને આ વસ્તુ મળશે, તે વસ્તુ મળશે એ બધી અણસમજ છે. ખરેખર, તો પૂજાના આધારે કરૂણા મળે છે, સજ્જનતા મળે છે, ઈમાનદારી પ્રાપ્ત થાય છે. વ્યકિતને ઉચ્ચ પ્રકારનોદૃષ્ટિકોણ પ્રાપ્ત થાય છે. જો આપે ખોટી અને ઢોંગી પૂજા કરી હશે તો આપ ભટકી જશો. પૂજા આપણે એવા પ્રકારની જ કરવી જોઈએ કે જે પૂજાના લાભ આજ સુધીના ઈતિહાસમાં મનુષ્યોને મળતા આવ્યા

છે, તે આપણને પણ મળી શકે. આપણા ગુણોનો વિકાસ, કર્મનો વિકાસ, ચારિત્ર્યનો વિકાસ અને ભાવનાઓનો વિકાસ થવો જોઈએ. દેવત્વ એને કહેવામાં આવે છે. દેવત્વ જો આપની પાસે આવી જશે.

તો સફળતાનો આવશે જ. હિન્દુસ્તાના ઈતિહાસ તરફ દ્રષ્ટિકોણ કરો, તેના પાનાંઓ ઉપર જે ચમકીંલા-શક્તિશાળી પાત્રો જોવા મળે છે તે માત્ર પોતાના યોગ્યતાના આધારે જ નહીં, પરંતુ પોતાની વિશેષતાઓને કારણે જ મહાન બની શક્યા છે. મહામના માલવિયાજીનું ઉદાહરણ આપે સાંભળ્યું છે ? તેઓ કેટલા શાનદાર તેજસ્વી વ્યક્તિ હતા. તેમની ઉપર દેવતાઓના આશીર્વાદની કૃપા વરસી હતી અને નાના માણસમાંથી તેઓ મહાન બની ગયા હતા.

મિત્રો, ભગવાન જયારે પ્રસન્ન થાય છે ત્યારે તે આપણને એવી ચીજ નથી આપતા કે જે ચીજ આપણે માગીએ છીએ. તો પછી કઈ વસ્તુ આપે છે ? ભગવન એવી ચીજ આપે છે કે જેથી મનુષ્ય પોતાની શક્તિના આધારે આગળ વધે છે અને ચારેય બાજુથી તેને સફળતા પ્રાપ્ત થતી ચાલે છે. પ્રત્યેક મહાપુરુષોને આપ જોતા જાઓ, દુનિયાના પડદા પર એક પણ મહાન વ્યક્તિ એવો પેદા થયો નથી કે જેને દૈવી સહયોગ પ્રાપ્ત થયો ન હોય. તેમની દેવભક્તિને જ હું માનું છું કે જેઓ પોતાના ગુણોના આકર્ષણને આધારે દેવતાઓને પોતાની તરફ ખેંચવામાં સમર્થ થયા છે. આપની ભાષામાં જો હુ કહું તો એટલું જ કે દેવતાઓ જયારે પ્રસન્ન થાય છે, ત્યારે આદમીને દેવત્વના ગુણ આપે છે, દેવત્વનાં કર્મો આપે છે, દેવત્વનું ચિંતન આપે છે અને દેવત્વનો સ્વભાવ આપે છે. આ વાત મેં આપની સમજણની કરી છે.

અમારી પરિભાષા આનાથી જુદા પ્રકારની છે. હું એમ કહી શકું છું કે આદમી પોતાના દેવત્વના ગુણોને આધારે દેવતાઓને મજબૂર કરી દે છે, દેવતાઓ પર દબાણ લાવી દે છે, તેમને વિવશ કરી દે છે અને કહે છે, કે હે દેવતાઓ ! આપે અમારી સહાયતા કરવી જ પડશે. ભક્ત એટલો શક્તિશાળી હોય છે જે ભગવાન ઉપર પર દબાણ લાવે છે અને એવું કહે છે કે અમારો અધિકાર છે. આપ અમારી સહાયતા શા માટે નથી કરતા ? તે ભગવાન સામે લડવા માટે તૈયાર થઈ જાય છે કે તમારે અમારી સહાયતા કરવી જ જોઈએ.

૧૬. ચિંતનની ભ્રષ્ટતા

આજે માનવી પોતાની સભ્યતા એકજ બાબતને માનવા લાગ્યો છે. તેનં નામ છે ચિંતનભ્રષ્ટતા. તેની પાસે ચીજ વસ્તુઓનો અભાવ નથી. માણસની પાસે જરૂરીયાત કરતાં પણ વધારે ચીજો છે. મને એમ લાગે છે કે માનવી તેને ભોગવી પણ શકશે કે નહીં,. તેને ખાઈ શકશે કે પચાવી શકશે કે નહીં. માનવીની દ્રષ્ટિ ભ્રષ્ટ થઈ જવાને કારણે આટલી બધી વ્યાપક વસ્તુઓ તેની પાસે હોવા છતાં એવું લાગે છે કે પોતાની પાસે ખૂબ જ ઓછી વસ્તુઓ છે. તેને એવું લાગે છે કે ગરીબીએ તેના પર આક્રમણ કર્યુ છે. તેની દ્રષ્ટિ માત્રને કારણે જ પરિસ્થિતિઓ, દરિદ્રતા અને મુસીબતોએ તેના પર આક્રમણ કર્યુ છે. મોટા ભાગના દરેકે દરેક વ્યક્તિની, દરેકે દરેક સમાજની અને સમગ્ર વિશ્વની દ્રષ્ટિ ભ્રષ્ટ થતી જઈ રહી છે અને માનવી દુષ્ટ બની જઈ રહ્યો છે. દુષ્ટોને પકડવા જોઈએ, રોકવા જોઈએ અને દંડ આપવો જોઈએ. મચ્છરોને મારવામાં આવે પરંતુ તે પહેલાં આપણે ગંદકીની સાથે લડવું જોઈએ તેને દૂર કરવી જોઈએ કે જેને કારણે મચ્છરો પેદા થાય છે. આપણે મચ્છર કે માખીઓને અટકાવી શક્તા નથી તો પછી મુશ્કેલીઓ સામે કેવી રીતે લડી શકીશું ? સમસ્યાઓ માનવીના મલિન અને સડેલા મગજમાં અને મનમાં પેદા થતી હોય છે.

પૈસાવાળા મોટી મોટી યોજનાઓ બનાવે છે કે અમે ગૃહઉધોગો વિકસિત કરીશું, નહેરો ખોદાવીશું, બંધ બંધાવીશું, એ બધી સારી વાત છે. માનવીને સાક્ષર બનાવીશું અને માલદાર બનાવી દઈશું. કોઈ કહે છે કે માનવીને પહેલવાન બનાવી દઈશું. પરંતુ આટલું બધું કરી નાખ્યા પછી શું થશે ? જરા, વિશ્લેષણ 'પોસ્ટમોર્ટમ' કરીને જુઓ કે આટલું બધું કરી નાખ્યા પછી પણ જો વિચારોની, દ્રષ્ટિની ભ્રષ્ટતા યથાવત રહેશે તો પછી તે શું કરશે? તેનાથી તે ખુદ જલે છે અને બીજાઓને પણ એ હેરાન કરે છે. દીવાસળી પોતાને સળગાવીને ખત્મ કરી નાખે છે અને સાથે સાથે બીજાને પણ સળગાવી દે છે. આજની આપણી જિંદગી પણ આ રીતે સળગી રહી છે અને બીજાઓને પણ સળગાવી રહી છે.

આપે લગ્ન કરી લીધાં તેથી પત્ની ઘરમાં આવી ગળ છે. હા તે સારી વાત છે, હવે શું કરશો ? આપ શું તેને સળગાવી દેશો ? ના સાહેબ, ના, અમારી પત્ની તો ખૂબ જ સુંદર છે. એટલા માટે કહીએ છીએ કે ફૂલઝડી ખૂબ સારી છે તેને આપ દિવાસળીથી ખત્મ કેમ નથી કરી દેતા ? માનવી આજે દરેકે દરેક વસ્તુને સળગાવી રહ્યો છે. દેશને બાળી રહ્યો છે, બાળકોને સળગાવી રહ્યો છે. મિત્રો, આજે આખોયે સમાજ જે રીતે ભ્રષ્ટ ચિંતન અને દુષ્ટ આચરણ કરતો ચાલી રહ્યો છે તે બધાનું મૂળ શોધવું હોય તો તેને માટે એક જ જગ્યા છે. તે છે માનવીની વિચારણાની અને શ્રેષ્ઠ બનાવવાવાળી શૈલી , રીતભાત, વિદ્યા કે જેને ચિંતનના નામથી ઓળખવામાં આવે છે. સોક્રેટિસે પોતાના સમય દરમ્યાન સમાજને એક જ દિશા આપવાનું શરૂ કરી દીધું હતું. જેનું નામ હતું ચિંતન દ્રષ્ટિ, માત્ર વિચાર નહીં, વિચારો તો ઘણી ભ્રષ્ટ ચોપડીઓમાં તથા અખબારોમાં પણ છપાતા રહે છે. તેની વાત હું આપને નથી કહેતો. હું આપને ચિંતનની વાત કરું છું.

સોક્રેટિસની દ્રષ્ટિ અને ચિંતન જે દિવસે પેદા થવા લાગ્યું તે દિવસથી વિદ્યાર્થીને વિદ્યાભ્યાસનો માર્ગ મળી ગયો. હુકમ આપી દેવામાં આવ્યો કે આ માનવી ડાકૂ છે. આવા માનવીને ઝેર પીવડાવી દેવામાં આવે. દાર્શનિક દુનિયાને ઉલટાવી-પલટાવી નાખે છે. ઈસા સંત હતા એમ નહીં, ઈસા દાર્શનિક હતા. તેમણે પોતાના સમયને બદલી નાખનાર ચિંતન બધાને આપ્યું હતું. ચિંતન તેને કહેવાય કે જે માનવીની અંદરથી સ્પર્શ કરી જાય. આત્માને સ્પર્શી જાય અને હૃદયને હચમચાવી જાય. અંતરંગને સ્પર્શનાર ચિંતન જયારે પણ આવે છે ત્યરે ગજબ થઈ જાય છે. લેખકો, કવિઓ પણ ઢગલાબંધ છે, માલદાર લોકો પણ ઘણા જ છે, પરંતુ જયારે જયારે દાર્શનિક પેદા થયા છે ત્યરે ખૂબ જ મજા આવી ગઈ છે. દાર્શનિકે ગજબ કરી નાખ્યું છે, તેણે આખાયે સમાજને હચમચાવી વલોવી નાખ્યો છે.

Top

૧૭. અધ્યાત્મ વિજ્ઞાન છે કે અંધવિશ્વાસ :

જો આપનું મન એ જાણવા માગતું હોય કે અધ્યાત્મક વિજ્ઞાન છે કે અંધવિશ્વાસ તો પછી એ વાતનું આપણે ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે અધ્યાત્મકની સાચી રીતે અને સાચો માર્ગ કયો છે ? તેનો સાચો રસ્તો ખબર નથી તેનાથી આપ બેકાબૂ બની જાઓ છો અને

પરેશાન થઈ જાઓ છો. આપ માત્ર પૂજા પાઠ કરો છો અર્થાત્ કર્મકાંડ કરો છો, પરંતુ કર્મકાંડની સાથે સાથે જીવનને શ્રેષ્ઠ બનાવવું જોઈએ અને શાનદાર બનાવવું જોઈએ, પરંતુ એ બાબત તરફ દુર્લક્ષ્ય સેવવામાં આવે છે. તેના માટે કોઈ પ્રયત્ન કરવામાં નથી આવતો. આપ સાચા મનથી પ્રયત્ન કરો અને પછી જુઓ કે ભગવાન આપની સહાયતા કરે છે કે નહીં ? ભગવાન ખોટો છે કે ખરો ? ભગવાન સાચો જ છે. અને તે કેવો છે ? શું તેને આપે જોયો છે ? ભગવાનને અમે પ્રતિછાયાના રૂપમાં અને પ્રતિધ્વનિના રૂપમાં જોયો છે. અરીસામાં આપ જેવો આપનો ચહેરો જુઓ છો, ભગવાન બરાબર તેવો જ હોય છે. ભગવાનને અમે જોયો છે, તે બરાબર આપણા જેવો જ હોય છે. જેવા આપણે છીએ તેવો જ તે છે, આપણા જેવું ઈમાન, આપણા જેવું જ મન, આપણા જેવી જ બુદ્ધિ અને આપણા જેવો જ તેનો પ્યાર હોય છે. આપણા ભગવાનનું રૂપ બરાબર આપણા જેવું હોય છે. ધુમ્મટમાં જેવો અવાજ કાઢવામાં આવે છે તેવો જ અવાજ આપણને પાછો સંભળાય છે. આપ અવાજ કરો છો, બૂમ પાડો છો, કે ભગવાનજી લાવો, તમારી પાસે જે કંઈ છે તે અમારે હવાલે કરી દો. ભગવાન પણ સામેથી અવાજ આપે છે કે લાવો તમારી પાસે શું છે ? જે હોય તે અમારે હવાલે કરી દો.

આપ કહેશો કે અમે તો આપનારા નથી. ત્યારે ભગવાન પણ એવું જ કહેશે કે હું પણ આપવાવાળો નથી. બંને વચ્ચે જીદ થાય છે. રામ અને ભરત વચ્ચે રાજગાદીની બાબતમાં લડાઈ થઈ હતી. રામ કહેતા હતા કે અમારો ભાઈ ભરત ગાદી પર બેસશે અને ભરતજી કહેતા હતા કે રાજગાદી પર તો અમારા પૂજ્ય ભાઈ શ્રીરામ જ બેસશે.

અમો અને અમારા ભગવાનની વચ્ચે પ્યારની વાતો થઈ છે અને લડાઈની વાતો પણ થઈ છે. લડાઈ માત્ર એ બાબતે જ થઈ છે ભગવાને કહ્યું કે અમારી પાસે જે કંઈ છે તે તું લઈ લે. અમે તેમને એવું કહ્યું છે કે અમે આપવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છીએ. ભગવાનને અમે કયારેય એવું કહ્યું નથી કે આપ અમને આ ચીજ આપો કે તે ચીજ આપો કે અમારે આની ખોટ છે. અમે ન તો ભિખારી છીએ અને ન તો દીન અને દુર્બળ છીએ. અમે બ્રાહ્મણ છીએ અને તપસ્વી છીએ. અમે શક્તિશાળી છીએ અને એથી જ તો ભગવાનને અમે કહ્યું કે આપને જો કંઈ જોઈએ તો માગી લો. ભગવાને કહ્યું કેમ જરૂરત ન હોય ? સમાજ માટે અને દેશ માટે કેમ જરૂરત ન પડે ? દુનિયામાં જે હાહાકાર મચી

ગયો છે તેના માટે તારાં હાડકાંની તારા તપની જરૂર છે. અમે કહ્યું હે પ્રભુ ! લો, આ દધિચીનું બધુંયે તમોને સમર્પણ છે અને તે આપની સામે જ છે.

૧૮. અધ્યાત્મિકતાનો લાભ

આધ્યાત્મિકતાનો અર્થ થાય છે સ્વાવલંબન, પોતાની જાતને ઓળખવી અને આત્મબોધ થવો તે. "આત્માડવારે જ્ઞાતવ્ય" પોતાની જાતને ઓળખવી. પોતાની જાતને ન ઓળખવાથી આપણે જેમ તેમ ભટકીએ છીએ. કેટલી સારી આશાઓ અને શુભકામનાઓને પૂર્ણ કરવા માટે તથા દુઃખોનું કારણ શોધવા માટે આપણે બહાર ફરતા હોઈએ છીએ. આપણે જાણતા નથી કે આપણી મનઃસ્થિતિના કારણે જ આપણી આવી પરિસ્થિતિ ઉત્પન્ન થઈ છે. જો આપણે આવું જાણી શકીએ તો પછી આપણે પોતાની જાતને સુધારવાનો પ્રયત્ન કરી શકીએ. સ્વર્ગ અને નર્ક આપણી અંદર છુપાઈને બેઠાં છે. આપણી અંદર જ આપણે સ્વર્ગને દબાવી રાખ્યું છે. આપણી અંદર જ આપણે નર્કને પણ દબાવી રાખ્યું છે. આપણી મનઃસ્થિતિના આધાર પર જ પરિસ્થિતિઓ પેદા થઈ હોય છે. કસ્તૂરી-હરણ ચારેય બાજુ સુગંધની શોધ કરવા માટે ભટક્યા કરે છે. પરંતુ જયારે તેને ખબર પડે છે કે આ સુગંધ તો તેની પોતાની નાભિમાં જ છે ત્યારે તે ભટકવાનું છોડીને પોતાની અંદર શોધવા લાગે છે. ફૂલ જયારે ખીલે છે ત્યારે ભ્રમરો આવે છે, પતંગિયા અને મધમાખીઓ આવે છે. વાદળાં જયારે વરસે છે ત્યારે આપણા આંગણામાં જેટલું મોટું પાત્ર સીધું મૂકવામાં આવ્યું હશે એટલું જ જળ તે આપીને ચાલ્યાં જશે. પથ્થર ઉપર વાદળાં વરસ્યા કરે છે. પરંતુ ઘાસનું એક તણખલું પણ તેની ઉપર નથી ઉગી શકતું.

શિષ્યવૃત્તિ તેઓને જ પ્રાપ્ત થાય છે જેઓ સારા ગુણથી ઉત્તીર્ણ થતા હોય છે. સંસારમાં સૌંદર્ય ઘણું બધું હોય પરંતુ જયારે આપણી પાસે આંખ જ ન હોય ત્યારે શું ? તેનો શો અર્થ ? સંસારમાં સંગીત અને ગીતો તો ઘણાં બધાં છે. શબ્દો તો ઘણા બધા છે, પરંતુ આપણી પાસે કાન જ ન હોય અને આપણે સાંભળી જ ન શક્તા હોઈએ તો એ બધાનો શું મતલબ હોઈ શકે ? ઈશ્વર તેઓની જ સહાયતા કરે છે કે તજેઓ પોતાની સહાયતા સ્વયં કરવા માટે તત્પર રહે છે. એટલા માટે આધ્યાત્મિકતાનો સંદેશ એ જ છે કે પ્રત્યેક માનવીએ પોતાને પૂર્ણ રીતે ઓળખવો, સમજવો અને સુધારવાનો ભરપૂર પ્રયત્ન કરતા

રહેવું જોઈએ. આપણે આપણી જાતને જેટલી વધારે સુધારી શકીશું એટલી જ વધારેને વધારે પરિસ્થિતિઓ આપણને અનુકૂળ બનતી ચાલી જશે.

એના માટે જ આ બધા વિવિધ કૃત્યો ગોઠવવામાં આવ્યાં છે, કે જેમાં સત્સંગ પણ આવે છે, રામાયણ પાઠ, ગીતા પાઠ, ગાયત્રી જપ, દેવદર્શન, તીર્થયાત્રા વગેરેનો પણ સમાવેશ થઈ જાય છે. આ સઘળાં તો સાધન માત્ર છે, પરંતુ સાધ્ય તો છે આપણા અંતરઆત્માનું સંશોધન અને સુધાર. આત્માનું શુદ્ધિકરણ જેટલા પ્રમાણમાં કરવામાં આવે છે એના પ્રમાણમાં જ ભગવાન અને તેમની શક્તિઓ મનુષ્યની વધુને વધુ નજીક આવતી જાય છે. અધ્યાત્મ એના માટે જ બનાવવામાં આવ્યું છે.

તેનો પાયાનો મૂળ ઉદ્દેશ્ય માનવીને શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય બનાવવાનો છે, ક્રમશઃ જીવાત્માથી મહાત્મા, મહાત્મામાંથી દેવાત્મા અને દેવાત્માથી પરમાત્મા બનાવવાનો છે. આ બધા પગથિયાં ચડતાં ચડતાં ઊંચે આગળ વધવું તે અધ્યાત્મનો ઉદ્દેશ્ય છે. અધ્યાત્મના આ મૂળ ઉદ્દેશ્યને પરિપૂર્ણ કરવા માટે જ આ બધાંયે ધર્મશાસ્ત્રો બનાવવામાં આવ્યા, યોગ-અભ્યાસ સંબંધી માર્ગદર્શન આપવામાં આવ્યું અને તપશ્ચર્યાની વ્યવસ્થા બનાવવામાં આવી છે, તેને માટે જ સાધના વિજ્ઞાનનું અર્થાત્ અધ્યાત્મનું આ આખુંયે માળખું બનાવવામાં આવ્યું છે.

Top

૧૯. અધ્યાત્મની પાત્રતાનો વિકાસ

જેઓ અધ્યાત્મનો પ્રયોગ કરે છે તેઓ પોતાના વ્યક્તિગત જીવનમાં પોતાની પાત્રતાનો વિકાસ કરી રહ્યા છે કે નહીં, એ બાબત ખૂબ જ જરૂરી છે. માણસનું વ્યક્તિત્વ જો સાચું અને પ્રખર ન હોય તો પછી આ બધી બાબતો વ્યર્થ છે. કપડાંને રંગતા પહેલાં તેને સ્વચ્છ બનાવવાં પડશે. જો તેની ધુલાઈ કરવામાં ન આવે અને મેલાં કપડાં પર જ જો રંગ કરવાની કોશિશ કરવામાં આવે તો રંગ કેવી રીતે ચઢશે ? રંગ આવશે જ નહીં, પરંતુ કપડું જ વ્યર્થ બની જશે. ઠીક એજ પ્રકારે જો આપ ધાતુઓને ગરમ નહીં કરો તો તેનું ઝવેરાત નહીં બનાવી શકો. કેમ? એટલા માટે કે આપે સોનાને ગરમ કર્યુ નથી. તેમ કરવાનો આપ ઈન્કાર કરો છો. તો પછી વિચારો કે ઝવેરાત કેવી રીતે બની શકશે

? એટલા માટે તેને ગરમ કરવાની જરૂરીયાત છે. જે વ્યક્તિઓ સાધનાના વિષયમાં રસ ધરાવે છે અથવા સાધના દ્વારા જ લાભ ઉઠાવવા ઈચ્છે છે તેમણે સૌથી પહેલું કદમ ભરવાનું છે તે છે પોતાના વ્યક્તિત્વનું શુદ્ધિકરણ. સાધના ભગવાનની કરવામાં આવે છે. કર્મકાંડ કોઈ ભેટ નથી, ખુશામત નથી અને કોઈ જાદુગરી નથી. કર્મકાંડનો સાર, ઉદ્દેશ્ય અને મતલબ એ છે કે માનવી પોતાની જાતને સુધારીને એવી યોગ્ય કે લાયક બનાવે કે જેના માધ્યમ દ્વારા કર્મકાંડના મંત્રોનું જે વિધિ વિધાન છે, દેવપૂજન છે તેનો સંપૂર્ણ લાભ ઉઠાવવા ઈચ્છે તેમણે સૌથી પહેલું કદમ ભરવાનું છે, તે છે પોતાના વ્યક્તિત્વનું શુદ્ધિકરણ. સાધના ભગવાનની કરવામાં આવે છે. કર્મકાંડ કોઈ ભેટ નથી, ખુશામત નથી. કોઈ જાદુગરી નથી. કર્મકાંડનો સાર, ઉદ્દેશ્ય અને મતલબ એ છે કે માનવી પોતાની જાતને સુધારીને એવી યોગ્ય કે લાયક બનાવે કે જેના માધ્યમ દ્વારા કર્મકાંડના મંત્રોનું જે વિધિ વિધાન છે, દેવપૂજન છે તેનો સંપૂર્ણ લાભ મેળવી શકવા સમર્થ બની શકે.

તેના માટે માનવીએ સંયમી બનવું પડે છે. આપે જોયું હશે કે રેલગાડીને ચલાવવા માટે થોડી બાષ્પ બનાવવામાં આવે છે અને પિસ્ટનની સાથે તેનો સંબંધ બાંધવામાં આવે છે સંગ્રહિત કરેલી આ વરાળ દ્વારા રેલગાડી એન્જિનની સાથે સાથે હજારો લોકોનો ભાર ખેંચી શકાય છે. પરંતુ જો આ વરાળને હવામાં ચારે બાજુ ફેલાવી દેવામાં આવશે તો પછી તે કોઈ ઉપયોગમાં નહીં લઈ શકાય. આ રીતે જ વ્યક્તિ વિશે પણ આ વાત લાગુ પડે છે કે તેને બરાબર રીતે યોગ્ય બનાવવામાં આવે અને સુધારવામાં આવે. કોલસામાંથી જ હીરો બને છે. હીરો કોઈ અલગ સ્વતંત્ર વસ્તુ નથી પરંતુ સાફ કરવામાં આવેલા કોલસો જ હીરો બનીને ઓળખાય છે. કાચો પારો સસ્તો હોય છે અને શરીર માટે નુકસાનકારક પણ હોય છે. પરંતુ જો તે પારામાંથી મકરધ્વજ (ભસ્મ) બનાવી લેવામાં આવે તો તે ખૂબ જ કિંમતી બની જાય છે અને રસાયણ તરીકે ઓળખાય છે. વૃદ્ધને જવાન બનાવી દે છે અને કેટલાયે ક્ષેત્રોમાં કામમાં આવે છે. અધ્યાત્મની બાબતમાં પણ આ જ વાત છે કે જેના દ્વારા વ્યક્તિએ સ્વયં પોતાની જાતને યોગ્ય બનાવવી પડતી હોય છે. મંત્ર આપ શેના દ્વારા જપશો ? વાણી દ્વારા. જો આપે વાણીને યોગ્ય બનાવી નથી તો આપ મંત્ર જાપ કેવી રીતે કરી શકશો ? અને તેનં પરિણામ પણ

કેવી રીતે મળી શકશે ? વાણીને સુધારવાનો અને ઉચિત કરવાનો અર્થ એ છે કે આપની જીભ એવી હોવી જોઈએ કે જેના દ્વારા આપ કોઈપણ વ્યક્તિને ખોટા રસ્તે ન લઈ જાઓ. જો તમે વાણીને આ રીતે સંયમિત કરવામાં સમર્થ બનશો તો પછી આપની વાણી ચમત્કાર બતાવવામાં સમર્થ બની જશે.

Top

૨૦. આ કેવું અધ્યાત્મ ?

અધ્યાત્મની પરિભાષા છે. ‘સાયંસ ઓફ સોલ’ “આત્માનું વિજ્ઞાન” -પોતાની જાતને સુધારવાની વિદ્યા, પોતાને સંભાળવાની વિદ્યા, પોતાને શ્રેષ્ઠ બનાવવા માટેની વિદ્યા. લોકોએ તો એમ માની લીધું છે કે, અધ્યાત્મ અર્થાત્ દેવતાને પોતાની જાળમાં ફસાવવાની વિદ્યા, દેવતાઓનું ખિસ્સું કાતરવાની અને તેમની સાથે છેતરપીંડી કરવાની વિદ્યા. શું આપે એવું જ સમજી લીધું છે ને ! હું આપને વિશ્વાસથી કહું છું કે આપે જે સમજી લીધું છે તે બિલકુલ ખોટું છે. જ્યાં સુધી બેવકુફીથી ભરેલી બેકાર વાતોના મૂળિયા આપના મગજમાં ભરીને બેસી રહેશે ત્યાં સુધી આપ ભટકતા જ રહેશો. હાથમાં કાંઈ જ નહીં લાગે. ખાલી હાથ જ રહેશો. આપ દેવતાઓને શું સમજી બેઠા છો ? દેવતાઓને શું કબુતર માનો છો કે બે ચાર દાણા વેરી દેશો અને એનાથી બોલ્યા ચાલ્યા વગર એ કબુતર તમારી પાસે આવવા લાગશે ? શું શિકારી રસ્તામાં છુપાઈને બેસી જશે, ઝટકો મારશે અને કબુતર રૂપી દેવતા તેની જાળમાં ફસાઈ જશે ?

દાણા ફેલાવીને, ચોખા ધરીને, નૈવેધ આપીને, ધૂપબત્તી પ્રગટાવીને એ શિકારીની જેમ આપ દેવતાઓને ફસાવવા માગો છો ? તેનું વિકંદન કાઢવા માગો છો ? શું તેને ભજન કહેવાય છે? તપશ્ચર્યા, સાધનાના નામથી શું તેને ઓળખવામાં આવે છે ? યોગાભ્યાસનો સિદ્ધાંત શું તેને સમજવામાં આવે છે ? હું આપને પૂછું છું, જરા બતાવો તો ખરા.

આપ દેવીઓને શું માની બેઠા છો ? તેને આપને માછલી સમજી બેઠા છીએ. લોટની ગોળી બનાવીને ફેંકવામાં આવે અને બગલાની જેમ પછી તેને સ્વાહા કરી ગયા, ધન્ય છો આપ, આપણા જેવો દયાળું બીજો કોઈ નથી, માછલીને જ્યારે પકડવાની છે ત્યારે તો કહેવામાં આવે છે, બહેનજી જરા આવો તો ખરા, આપને સિંહાસન પર બેસાડીશું

આરતી ઉતારીશું વરઘોડો કાઢીશું. આવી બધી વાતો કરતા કહેવામાં આવે છે અને આખું જીવન એ દેવીઓની ઝંખનામાં વ્યર્થ કરી નાખવામાં આવે છે. દેવીઓ કોણ છે ? માછલીઓ છે ? દેવતા કોણ છે ? કબુતર છે ? આપ કોણ છો ? શિકારી છો ? શું આપનો આવો જ ધંધો છે ? અધ્યાત્મનો સાચો અર્થ તો એ થાય છે કે પોતાની જાતને સુધારવી. તેનો અર્થ થાય છે 'સાયંસ ઓફ સોલ'. અધ્યાત્મ તો આત્માને ચેતન કરવાનું વિજ્ઞાન છે. ચમત્કારો, જાદુગરી અને સિદ્ધિઓના વિજ્ઞાનને અધ્યાત્મ ન કહી શકાય. તેનો સીધો સાદો અર્થ છે પોતાની જાતને સાચી અને યોગ્ય બનાવી લેવા માટેની વિદ્યા અથવા તાલીમ.

Top

૨૧. ઉપાસના :

ઉપાસના એટલે પાસે બેસવું. લાકડું અને અગ્નિ જયારે એક બીજાની પાસે આવે છે ત્યારે એ લાકડું અગ્નિ બની જાય છે. અમે અમારી જાતને ભગવાન માટે સમર્પિત કરી દીધી છે. અને કહ્યું છે કે અમારી શક્તિઓ એ તમારી જ છે. અમારું ધન આપનું જ છે. અમારી બુદ્ધિ તમને જ સમર્પિત છે. આપ હુકમ કરો કે અમારે શું કરવું જોઈએ ? ઉપાસના તેને જ કહેવામાં આવે છે, ઉપાસનાનું બીજું કોઈ સ્વરૂપ નથી હોઈ શકતુ. ઉપાસના આવે છે, ઉપાસનાનું બીજું કોઈ સ્વરૂપ નથી હોઈ શકતુ. ઉપાસના એ તો વિશુદ્ધ વિચારો, શુદ્ધ ભાવના, આસ્થા-શ્રદ્ધા અને નિષ્ઠાનો સુંદરતમ સંયોગ છે. અમારી ઉપાસના છે – સમર્પણની, ત્યાગની, શ્રદ્ધાની. અમે ગંદી ગટર તરફથી દૂર થઈ અમારી જાતને નદીની સાથે જોડી દીધી છે અને નદીમાં મળી જવાને કારણે અમારી હેસિયત, અમારી જાત, અમારી શક્તિ અને અમારું સ્વરૂપ નદી જેવું જ બની ગયું છે. આપ પણ પોતાની જાતને ભગવાન સાથે મીલાવો, ભગવાનને કહો કે હે ભગવાન હુકમ કરો, આજ્ઞા આપો અને અમે તમારી સાથે જ ચાલીશું. અમારી ઉપાસના અમારી સાથે આ રૂપે જ જોડાયેલી છે. ઉપાસનાની નિષ્ઠાને જીવનમાં અમે એવી રીતે સાચવીને રાખી છે કે જેવી રીતે એક પતિવ્રતા સ્ત્રી પોતાના પતિ પ્રત્યે નિષ્ઠાવાન રહે છે અને કહે છે – "સપનૈહુ આન પુરુષ જગ નાંહી" આપની પૂજાની ચોકી ઉપર તો કેટલાયે દેવતા બેઠા છે ? શું એવી કોઈ નિષ્ઠા છે ? શુ એકની પ્રત્યે પણ એવી શ્રદ્ધા નહીં થઈ શકે ?

મિત્રો, અમારી અંદર શ્રદ્ધા છે. અમે એકનો પાલવ પકડી લીધો છે અને જીવનભર એનો પાલવ પકડેલો જ રાખીશું. અમારો પ્રિયતમ કેટલો સુંદર છે ? તેનાથી વધારે સ્વરૂપવાન, સૌંદર્યવાન, દયાળુ અને ધનવાન બીજું કોઈ ન હોઈ શકે. અમારું તો સર્વસ્વ એ જ છે, એ જ અમારો ભગવાન છે. શું આપ આવી પ્રખર નિષ્ઠા પેદા નહીં કરી શકો ? ઉપાસના તેને જ કહેવામાં આવે છે કે જેમાં સમર્પણની ભાવના હોય, માગવાની વૃત્તિ નહીં પરંતુ આપવાની ત્યાગવૃત્તિ હોય. યુવાન સ્ત્રી આવે છે અને પોતાનું માન, ઈજ્જત, મન, ભાવના, શરીર, પોતાનું કૂળ, ગોત્ર, વંશ બધું જ પોતાના પતિને સમર્પિત કરી દે છે. અમે પણ અમારું સર્વસ્વ એ જગતપતિ-અમાર પતિના ચરણોમાં સમર્પિત કરી દીધું છે અને સમર્પિત જ થઈને રહીશું. આપના સિવાય અમારું બીજું કોણ છે અને અમે બીજા કોની પાસે બેસી શકીશું ? કોનો પાલવ પકડીશું ? હે ભગવાન ! તમારું કહેવું નહી માનીએ તો પછી કોનું માનીશું ? આપ માત્ર જ અમારા છો અને અમે આપના બાળકો છીએ. મિત્રો આ જ અમારી ઉપાસના છે કે જેણે અમારા અંતરઆત્માને ભક્તિના વાત્સલ્યથી પૂરેપૂરો ભરી દીધો છે. ભક્તિનું બીજું નામ છે સમર્પણ. તેને જ અદ્વૈત કહેવાય છે. તેને જ એકત્વના પવિત્ર નામથી ઓળખવામાં આવે છે.

ઉપાસનાનો આધાર અતૂટ શ્રદ્ધા

ઉપાસનાની સાથે સાથે જોડાયેલી હોવી જોઈએ અતૂટ શ્રદ્ધા. શ્રદ્ધા ની પોતાની એક આગવી શક્તિ છે. કેટલાયે પ્રકારની શક્તિઓ છે જેવી કે વીજળી શક્તિ, બાષ્પ-વરાળની શક્તિ, અગ્નિ શક્તિ, બરાબર એવી જ રીતે શ્રદ્ધાની એક એક વિશિષ્ટ શક્તિ છે. શ્રદ્ધાના આધાર પર પથ્થરમાંથી દેવતા, ઝાડીમાંથી ભૂત અને દોરડું સાપ બની જાય છે, ન જાણે શું નું શું બની જાય છે ? જો અમારી અને તમારી કોઈ મંત્ર ઉપર, જપ-ઉપાસના પ્રત્યે અતૂટ વિશ્વાસ છે, પ્રગાઢ નિષ્ઠા અને શ્રદ્ધા છે તો મારો અત્યાર સુધીનો અનુભવ એ છે કે આપને ચમત્કાર થવો જોઈએ અને તેનો લાભ આપની સામે આવવો જ જોઈએ. જે લોકોએ શ્રદ્ધા રાખ્યા સિવાય ઉપાસના કરી છે, શ્રદ્ધાથી રહિત માત્ર કર્મકાંડ જ સંપન્ન કરવાને મહ્ત્વ આપ્યું છે, માત્ર જીભ દ્વારા જ જપ કર્યા છે અને આંગળીઓના ટેરવાથી માત્ર માળા જ ઘુમાવ્યા કરી છે, પરંતુ મનમાં પ્રચંડ શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરી શક્યા નથી, વિશ્વાસ પેદા કરી શક્યા નથી તેવા લોકો ખાલી હાથ જ રહી જશે.

ઘણા બધા જપ કરવાની સાથે સાથે જો અતૂટ શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસપૂર્વક ઉપાસના કરવામાં આવે, તો તે એક માત્ર જ બાબત એવી છે કે જેના આધારે આપણે એવી આશા રાખી શકીએ કે અમારી ઉપાસનાનો સારો લાભ આપણને પ્રાપ્ત થાય અને અમારી તે ઉપાસના દ્વારા પૂરેપૂરી રીતે લાભ થવો જોઈએ

Top

૨૨. ઉપાસના કેવી રીતે ?

આપ ભગવાનના અનુયાયી બન્યા છો કે નહીં, તેની શિસ્તનો માનો છો કે નહીં ? આપ ભગવાની ઈચ્છાનુસાર જીવો છો કે નહી, એના બતાવેલા માર્ગ અને ઈશારા કે સંકેત પર ચાલો છો કો નહીં ? ઉપાસનાની સાથે જોડાયેલો એક માત્ર પ્રશ્ન આ જ છે, બીજો કોઈ જ પ્રશ્ન ન હોઈ શકે.

એ ખ્યાલ ઠીક નથી કે આપ ભગવાનને પોતાના મનની મરજીથી ચલાવી શકો કે ચલાવશો. ભગવાન આપની મરજી મુજબ શા માટે ચાલશે ? ભગવાનના પોતાના કેટલાક નીતિ-નિયમો છે, મર્યાદાઓ અને કાયદાઓ છે. આપની ખુશામતથી લોભાઈને આપની મનોકામનાઓ પૂરી કરવા માટે ભગવાન પોતાના નીતિ નિયમોને છોડી દેશે, મર્યાદાઓ અને કાયદા કાનૂનનો ભંગ કરશે. અને પોતાની જાત પર પક્ષપાતી બનવાનું કલંક લગાડશે, એવું શું આપે માની લીધું છે ? નહીં, ભગવાન એવું ક્યારેય પણ નહીં કરી શકે ? કદાચ જો આપના મનમાં એવો ખ્યાલ હોય કે બાધાઓ રાખીને, ખુશામત કરીને ભગવાનને આપણી નજીક લાવી શકીએ અને ઉપાસના કરી શકીએ છીએ તો તે ખોટો ખ્યાલ આપ છોડી દો. તો પછી શું કરવું પડશે ? એ જ કે આપ પોતાની જાતને ભગવાનને સોંપી દો. પોતાને ખુદને ભગવાનના હાથની કઠપૂતળી બનાવી દો, પછી જુઓ તો ખરા ભગવાન શું શું કરાવે છે ? પાણી દૂધમાં ભળી જાય છે અને તેની કિંમત દુધની બરાબર થઈ જાય છે.

એક નાનું સરખું સામાન્ય પાણીનું બુંદ સમુદ્રમાં પડે છે અને પોતાની જાતને સમુદ્રમાં વિસર્જિત કરી દે છે ત્યારે તેની હેસિયત સમુદ્રની બરાબર જ થઈ જાય છે. બે કોડીનું ગંદું-કીચડથી ભરેલું દુર્ગંધવાળું ગટરનું પાણી જ્યારે નદીને સમર્પિંત થઈ જાય છે ત્યારે

નદી બનીને પૂજા યોગ્ય બની જાય છે. ગંગાના પવિત્ર પાણી સાથે ભળી ગયેલું ગંદુ પાણી પણ ગંગાજળના પવિત્ર નામથી ઓળખાવવા લાગી જાય છે, આવું કેવી રીતે થઈ ગયું ? ગંદા નાળાએ પોતાની જાતનું સમર્પણ કરી દીધું. કોને કરી દીધુ ? નદીને. અને એ સમર્પણ કરવામાં ન આવ્યું હોત તો ? તો તેની મનઃસ્થિતિ એવા લોકો જેવી હોત કે જે લોકો ગંગાને એવું કહેવાનું દુઃસાહસ કરતા કે ગંગાજી આપ અમારા જેવા બની જાઓ અને અમારી મરજી પૂરી કરી દો અને અમારી સાથે રહો. પરંતુ એવું કદાપિ ન બની શકે. ભગવાનને આપ તમારા જેવા ન બનાવી શકો. પોતાની ઈચ્છાને પૂરી કરવા માટે તેને આપ મજબૂર નથી કરી શકતા. આપને જ તેની પાછળ પાછળ ચાલવું પડે છે.

Top

૨૩. ઉપાસનાની સફળતા

ઉપાસનાને સફળ બનવવા માટે પરિશુદ્ધ વ્યક્તિત્વ હોવું અત્યંત જરૂરી છે. પરિશુદ્ધ વ્યક્તિત્વનો મતલબ એવો થાય છે કે આદમી ચારિત્ર્યવાન હોય, લોકસેવક હોય, સદાચારી હોય અને સંયમી હોય, પોતાના વ્યક્તિગત જીવનને શ્રેષ્ઠ બનાવવાના પ્રયત્નમાં હંમેશાં લાગેલો રહેતો હોય, અત્યાર સુધીમાં એવા લોકોને જ સફળતા પ્રાપ્ત થઈ શકી છે. અધ્યાત્મનો લાભ સ્વયં પ્રાપ્ત કરીને અને બીજાઓ સુધી પહોંચાડવામાં અત્યાર સુધીમાં તેવા લોકો જ સફળ થઈ શક્યા છે કે જે લોકોએ જપ, તપ, ઉપાસના અને કર્મકાંડ ઉપરાંત પોતાના વ્યક્તિગત જીવનને વિવેકી, શ્રેષ્ઠ અને શુદ્ધ કરવાનો શ્રદ્ધા સાથે પ્રયત્ન કર્યો હોય. સંયમી વ્યક્તિ, સદાચારી વ્યક્તિ જે પણ જપ કરે છે ઉપાસના કરે છે, તેઓની પ્રત્યેક ઉપાસના સફળ થઈ જાય છે. દુરાચારી માનવી, દુષ્ટ માનવી, નીચ, પાપી અને પતિત આદમી જો ભગવાનનું નામ લઈને ઈચ્છા રાખે તનો પણ તે જલદીથી સફળ થઈ શક્તો નથી.

દ્રષ્ટિકોણ અને મહત્વાકાંક્ષા પણ ઊંચી હોવી જોઈએ. કપટયુક્ત ઉદ્દેશ્ય રાખીને અયોગ્ય કામનાઓ અને ભ્રષ્ટ વાસનાઓ મનમાં રાખીને જો ભગવાનની ઉપાસના કરવામાં આવે અને દેવતાઓના દ્વારા ખટખટાવવામાં આવે તો દેવતાઓ સૌથી પહેલાં તેણે કરેલાં કર્મકાંડની વિધિ અથવા વિધાનોને ન જોતાં તેની ઉપાસનાનો ઉદ્દેશ્ય શું છે અને ક્યા કામ માટે આ કાર્ય કરવાનું ઈચ્છે છે તે જાણી લે છે. કદાચ જો માનવી એવા કામ

માટે દેવતાઓના દ્વાર ખટખટાવે કે પોતે જે કમાણી મહેનત અને પરિશ્રમથી મેળવવાની છે તે કમાણી સરળતાથી પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રયત્ન કરી રહ્યો છે, તો દેવતાઓ તેવા લોકોના વ્યક્તિત્વને જાણી લે છે કે આ કોઈ કપટી માનવી છે અને પોતાની મેલી મુરાદ પૂરી કરવા માટે અમારા દ્વાર ખટખટાવી રહ્યો છે.

અમારી સહાયતા માગી રહ્યો છે, તો તેણે સમજી જવું જોઈએ કે દેવતાઓ પણ ખૂબ જ વ્યસ્ત છે. દેવતાઓ સહાયતા તો કરવા માગે જ છે, પરંતુ સહાયતા કરતાં પહેલાં એ શોધવાનો પ્રયત્ન કરે છે અમારી સહાયતાનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવામાં આવનાર છે ? કયા કામ માટે અમારો ઉપયોગ થશે ? જો કપટયુક્ત હલકા સ્તરના કામ માટે તેમનો ઉપયોગ કરવામાં આવનાર હશે, તો દેવતાઓ ક્યારેક જ કોઈ સહાયતા કરવાનો પ્રયત્ન કરવા તૈયાર થાય છે. શ્રેષ્ઠ અને ઊંચા આદર્શો માટે દેવતાઓએ હંમેશા સહાયતા કરી જ છે.

Top

૨૪. યજ્ઞનો વૈજ્ઞાનિક પક્ષ

યજ્ઞથી અંતરિક્ષની શુદ્ધિ થાય છે. અંતરિક્ષની શુદ્ધિ માટે તથા આવનાર નવી પેઢીના લોકો જે પૃથ્વી પર અવતરવાના છે, જેઓ સમસ્યાઓથી વ્યાકૂળ થઈ ગયા છે અને જેઓ સંકટો અને મુશ્કેલી ભોગવી રહ્યા છે એ સમગ્ર માનવજાતિના કલ્યાણ અર્થે જે લોકો યજ્ઞ કરે છે, તે સમાજ ઉપરનો સૌથી મોટો પરોપકાર છે. તેનાથી મોટો ઉપકાર બીજો કોઈ હોઈ શક્તો નથી. આ સમગ્ર જાતિના આત્માનું ભોજન – બ્રહ્મભોજ છે. તેનાથી વધીને બીજું બ્રહ્મભોજ કોઈ ન હોઈ શકે. સમગ્ર વિશ્વના સમસ્ત પ્રાણીઓ, વૃક્ષ-વનસ્પતિઓની એના દ્વારા પુષ્ટિ થાય છે. સમગ્ર સજીવો યજ્ઞ દ્વારા બળવાન અને નીરોગી બને છે. યજ્ઞથી અસંખ્ય મનુષ્યોના રોગ, શારીરિક અને માનસિક વિકારો દૂર થાય છે, તેના દ્વારા વિશ્વમાં શાંતિ સ્થપાય છે. બે મહાયુદ્ધોને કારણે, ભ્રષ્ટ સિનેમા અને ભ્રષ્ટ ગીતોને કારણે જે આકાશ પ્રદુષિત થઈ ગયું છે તેને વેદમંત્રો દ્વારા યજ્ઞના માધ્યમથી સુધારી શકાય છે. તેમાં સમગ્ર વિશ્વનું કલ્યાણ છુપાયેલું છે અને એવા લોકોનું પણ તેના દ્વારા કલ્યાણ થાય છે કે જેમણે યજ્ઞનો સંકલ્પ કર્યો હોય છે. જે લોકો

યજ્ઞ કરે છે તેઓના વિશે ખુદ વેદ ભગવાને જ વિશ્વાસ આપ્યો છે, તેમની જવાબદારી ઉપાડી લીધી છે અને સોગંધ લીધા છે કે -

જે લોકોએ મુઠ્ઠિભર હવન સામગ્રી લાવીને હવન કર્યો છે તેઓ માટે અમે એમની મુઠ્ઠિઓ હંમેશા ભરેલી રાખી છે.

તમે એક ચમચી ઘી લાવી અને હવન કરશો તો યજ્ઞ ભગવાન કહે છે કે અમે તમારી મુઠ્ઠિઓને ઘીથી તરબોળ કરી નાંખીશું. આ બધી ચીજ વસ્તુઓનો તમે યજ્ઞ માટે ઉપયોગ કર્યો છે તે બેન્કમાં જમા કરવા બરાબર છે. યજ્ઞ દ્વારા કોઈ વસ્તુ સળગીને નાશવંત બની જતી નથી, પરંતુ યજ્ઞથી તો તે વસ્તુ લાખ્ખો ગણી બનીને સમગ્ર આકાશની સાથે ભળી જાય છે, સારાયે વિશ્વને તે પ્રભાવિત કરે છે. આ એક વૈજ્ઞાનિક ઉપાય છે. યજ્ઞ એ બ્રહ્મતેજને જાગ્રત કરનારી પ્રચંડ આધ્યાત્મિક વિધિ છે. યજ્ઞ એવું શક્તિશાળી કર્મકાંડ છે કે જેનાથી આપણે અને બ્રહ્મસમાજના લોકો પોતાનું કર્તવ્યપાલન પોતાના માટે તો કરી શકીશું જ એટલું જ નહીં, પરંતુ તેના પ્રભાવથી સમગ્ર મનુષ્ય જાતિ પ્રત્યે પણ આપણે આપણું કર્તવ્ય નિભાવી શકીશું.

Top

૨૫. મંત્ર, યજ્ઞ અને બ્રાહ્મણ

મંત્ર કારતૂસ સમાન છે અને મનુષ્યનું વ્યક્તિત્વ છે બંદૂક સમાન. કારતૂસનું પોતાનું આગવું મહત્વ છે પરંતુ એનાથીયે વધારે કિંમતી બંદૂક છે, જે ભારે વજનદાર લોખંડની બનેલી છે અને આકાર પામેલી છે. આપણે આપણાં ચારિત્ર્યને, જીવનને ઉચ્ચ કોટિનું બનાવવું પડશે. પોતાની જાતને સંયમી, બ્રહ્મચારી, ઈમાનદાર અને શરીફ બનાવવી પડશે. આ તો છે બ્રાહ્મણની શિષ્ટ પરિભાષા. બ્રાહ્મણ જન્મથી નહીં કર્મથી પેદા થાય છે. આપણા કર્મો બ્રાહ્મણ જેવાં જ હોવાં જોઈએ. આજે બ્રાહ્મણત્વ ખંડેર જેવું બની ગયું છે. વેરવિખરે થઈ ગયું છે, ભૂલાઈ ગયું છે તેને ફરીથી રિપેર કરવાની જરૂરીયાત ઊભી થઈ છે. એવા પ્રખર પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિઓ જો આપણે આપણી સાધનાથી પેદા કરી શકીએ તો આપણે બ્રાહ્મણની સેવા કરી શકીએ અને એવા ચમત્કાર જોઈ શકીશું કે જે ગાયત્રમંત્રની સાથે જોડાયેલા છે તથા યજ્ઞના માધ્યમ સાથે જોડાયેલા છે.

યજ્ઞની શક્તિ ખૂબ જ મોટી છે. યજ્ઞ એ ક્યારેય કોઈ સમારોહ અથવા આયોજન ન હોઈ શકે પરંતુ યજ્ઞ એ તો દેવશક્તિઓનું અવતરણ છે.

યજ્ઞ એ એવી શક્તિઓનું આવાહ્ન છે કે જેના દ્વારા મનુષ્ય ક્યાંથી ક્યાં પહોંચી શકે છે. બ્રાહ્મણ પેદા નથી થતા પરંતુ એ તો યજ્ઞની અગ્નિમાં પકવવામાં આવે છે. ઘડો સીધો તૈયાર થઈ જતો નથી પરંતુ તેને તો અગ્નિના નિભાડામાં પકવવામાં આવે છે.

'મહાયજ્ઞેશ્ચ યજ્ઞેશ્ચ બ્રાહ્મીયાંક્રિયતે તનુઃ' બ્રાહ્મણ પેદા નથી થતા, યજ્ઞો દ્વારા, મહાયજ્ઞો દ્વારા પકવવામાં આવે છે. ચંદ્રોદય અને અબરખને પકવવામાં આવે છે. ખિચડી ક્યાંય તૈયાર નથી મળી જતી, પકવવી પડે છે. બરાબર એવી જ રીતે બ્રાહ્મણ પણ પેદા નથી થતા પરંતુ યજ્ઞના નિભાડામાં તેને બનાવવામાં અને પકવવામાં આવે છે.

Top

૨૬. ગાયત્રી મંત્રનો જાપ

અધ્યાત્મમાં જે શિક્ષણ આપણે પ્રાપ્ત કરીએ છીએ તે શિક્ષણને જીવનમાં ઉતારવું પડે છે. તેની સાથે બાંધછોડ કરવાથી કાંઈ ફાયદો થતો નથી. તેનાથી જીવનની ગાડી અગાળ વધી શકતી નથી. મંત્ર-જાપનું ઉચ્ચારણ આપણા માટે જરૂરી તો છે પરંતુ અતિ જરૂરી નથી. રામ નામ અથવા ગાયત્ર મંત્ર તો બધા યાદ કરી લે છે. એક પોપટ હોય છે જે એટલો સરસ ગાયત્રી મંત્ર બોલે છે કે તેના અવાજ અને માણસના અવાજમાં જરાયે ફરક હોતો નથી. શું માત્ર નામ રટવાથી જ તેને ગાયત્રી માતા સિદ્ધ થઈ જાય છે ? માત્ર તેનાથી એ પોપટ આશીર્વાદ મેળવી શકે છે ? અને શું પોપટ પોતે પણ આશીર્વાદ આપી શકે છે ? ના, એવું ક્યારેય ન બની શકે. કેમ કે તેને તો માત્ર અક્ષર જ યાદ છે. અક્ષર માત્ર યાદ કરી લેવાથી અધ્યાત્મનો કોઈ ઉદ્દેશ્ય પૂરો નથી થતો. શરૂઆત આપણે રામ નામથી કરીએ તે ઠીક છે, નામ તો લેવું જ પડશે. જો કે સ્ટેશનનું નામ બતાવ્યા વિના ત્યાં સુધી પહોંચવાની ટિકિટ પણ નથી મળતી. નામથી જરૂરિયાત તો છે જ કારણ કે નામ આપણને દિશા બતાવે છે. પરંતુ માત્ર નામનું રટણ કરીને જ અટકી જવામાં આવશે તો એવું સમજવું જોઈએ કે જેમ પોપટ રામનાથ અને ગાયત્રમંત્ર

બોલતો રહે છે પરંતુ તે કંઈ પણ લાભ મેળવી શક્તો નથી. ઠીક તેવી જ રીતે તેના કરતાં ઓછો કે વધારે લાભ આપણે પણ નહીં મેળવી શકીએ.

નામનું ઉચ્ચારણ-જપનું ઉચ્ચારણ જરૂરી છે, પરંતુ તેનાથી આગળ વધીને તેને આપણા અંતરાત્માની એટલી ઊંડાઈ સુધી સમાવી લેવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે તે આપણા વ્યવહારમાં ઉતરવા લાગે. વારંવાર યાદ એટલા માટે કરાવવામાં આવે છે કે આપણું મગજ ખૂબ જ ભૂલકણું છે. એવું ભૂલકણું છે કે જેનાથી વધારેમાં વધારે ભૂલકણું બીજું દુનિયામાં કોઈ નહીં હોય. જયાં સુધી ભૌતિક જીવનનો સવાલ છે, ત્યાં સુધી અમે અને તમે બિલકુલ કશું ભૂલી જતા નથી.

આ બાબતમાં આપણું દિમાગ ઘણું જ ચાલાક છે, પરંતુ આપણું જીવન લક્ષ્ય પ્રાપ્ત કરવાની બાબતમાં આપણું મગજ વાહિયાત છે. આપણે કોણ છીએ ? આપણું લક્ષ્ય શું છે ? આપણું કર્તવ્ય શું છે ? આપણા જીવનનું અસલી સ્વરૂપ શું છે ? આ બાબતોની આપણને જાણકારી નથી. આ મૂળ બાબતને આપણે એકદમ બિલકુલ ભૂલી જઈએ છીએ . બહારની બધી જ વસ્તુઓ આપણને યાદ રહે છે કે દુકાનમાં કેટલો નફો થશે, કોની પાસે લેણું છે, કોને આપવાનું છે વગેરે બાબતો આપણને એવી યાદ રહે છે કે ક્યારેય પણ તેમાં કોઈ ભૂલ થતી નથી. પરંતુ જયારે આપણા આત્મા-જીવાત્માનો પ્રશ્ન આવે છે ત્યારે આપણાથી ભૂલો પર ભુલો થતી જાય છે. આથી જ આવા ભૂલકણાપણાને દૂર કરવા માટે આપણી પાસે અમે વારંવાર ગાયત્રી મંત્રનો જાપ કરાવીએ છીએ કારણ કે આ ગાયત્રી મંત્ર આપણા જીવાત્માને વધુને વધુ પ્રાણવાન બનાવી આત્મા સાથે ઊંડો ઉતરી જાય.

Top

૨૭. જપનું વિજ્ઞાન

લયબદ્ધ, ક્રમબદ્ધ, દિશાબદ્ધ ઢંગથી ઉચ્ચાર કરેલો શબ્દ એટલો બધો શક્તિશાળી બની જાય છે કે તેને સમજાવવો મારા માટે મુશ્કેલી છે. પરંતુ વિજ્ઞાન સંબંધી માહિતી દ્વારા હું આપને સમજાવું છું કે વારંવાર એક જ શબ્દને, એક જ ગતિથી, એક જ ચક્રને ફેરવવામાં આવે તો તેના દ્વારા 'સેન્ટ્રીફ્યુગલ ફોર્સ' પેદા થાય છે. શ્રેષ્ઠ શબ્દોની ગુંથણી અને

વારંવાર તેના ઉચ્ચારણના માધ્યમ દ્વારા આપણી અંદર પણ પ્રચંડ 'સેન્ટ્રીફ્યુગલ ફોર્સ' (આંતરિક બળ) પેદા થતો જાય છે. તેની સાથે સાથે વારંવાર એક જ શબ્દનું ઉચ્ચારણ એક મનોવૈજ્ઞાનિક તથ્ય પણ છે.

પેરાસાઈકોલોજી (પરામનોવિજ્ઞાન) અને મેટાફીઝીકલ પ્રમાણે આપણી ચેતના ચાર ભાગોમાં વહેંચાયેલી છે. જેને પ્રશિક્ષિત અને જાગ્રત કરવા માટેના ચાર આધાર અને ચાર સ્તર છે. તેનું પહેલું સ્તર 'લર્નિંગ' ના નામથી ઓળખાય છે. આ સ્તર એવું સ્તર છે કે જેના દ્વારા કોઈ વાતને સમજાવી દેવાથી તેની જાણકારી માત્ર પ્રાપ્ત જાય છે, જેમ કે આપણને જણાવી દેવામાં આવે કે ઋષિકેશ અહીંથી ૨૨ માઈલ દૂર છે. બસ, એનાથી આપણને જાણકારી પ્રાપ્ત થઈ ગઈ. બીજું સ્તર એ છે કે જેને આપણે 'રિટેંશન' ના નામથી ઓળખીએ છીએ. અર્થાત્ પ્રસ્તુત જાણકારીને સ્વભાવનું અંગ બનાવી લેવું. જે વાતને આપણે નિરંતર કરતા રહીએ છીએ તે બાબત ઘણા દિવસો પછી આપણા સ્વભાવમાં સમાવિષ્ટ થઈ જાય છે અને આદતમાં સામેલ થઈ જાય છે. તેને રિટેંશન કહેવામાં આવે છે

એક બીજું સ્તર છે જેમાં ઘણી બધી ચીજ-વસ્તુઓ દબાઈને પડેલી હોય છે અને ખૂબ મુશ્કેલીથી ક્યારેક ક્યારેક એ આપણને યાદ આવતી હોય છે. આ સ્તર છે ચેતનાનું. ચેતનાના આ સ્તરમાં ઘણી બધી ચીજો દટાયેલી છે, જેને આપણે ભૂલી ગયા છીએ. ભૂલાઈ ગયેલી આ ચીજવસ્તુઓ ઉપર જ્યારે આપણે જોર આપીએ છીએ, તેના પર પ્રકાશ ફેંકીએ છીએ તો તે સ્મૃતિ જાગૃત થઈ ને આપણી સામે આવે છે, જાગૃત થાય છે તેને આપણે 'રીકોલ' કહીએ છીએ અને તેનું છેલ્લું સ્તર છે ”રીકોગ્નીશન” રીકોગ્નીશન એને કહેવામાં આવે છે કે જેમાં માન્યતાઓ, શ્રદ્ધાઓ, આસ્થાઓ, નિષ્ઠાઓ અને વિશ્વાસ સ્થિત હોય છે. એક પછી એક સ્તર જાગૃત થતું ચાલ્યું જાય છે.

જપ દ્વારા, ઉપાસના દ્વારા આપણા જીવાત્મને એ સ્તર સુધી લઈ જવું પડે છે કે જેમાં “રીકોગ્નીશન”ની સ્થિતિ પેદા થઈ જાય છે.

Top

૨૮. ધ્યાન કોનું કરવામાં આવે છે ?

સ્વયંનું કે પછી ભગવાનનું? સ્વયં એટલે શું અને ભગવાન એટલે શું ? સ્વયંનું વિકસિત રૂપ જ ભગવાન છે. અમારું વિકસિત રૂપ જ છે 'શિવોડહમ્' 'સચ્ચિદાનંદોડહં' 'તત્વમસિ' અને -અયંમાત્માબ્રહ્મ્- વેદાંતના આ બધા મહાકાવ્ય આપણને એવું બતાવે છે કે આપણું પરિશુદ્ધ વિકસિત રૂપ જ ભગવાન છે. આપણો ભગવાન એ આપણું પરિશુદ્ધ સ્વરૂપ જ છે. હીરો શું છે ? હીરા અને કોલસામાં કોઈ ખાસ ફરક નથી હોતો. હીરો અને કોલસો એક જ છે. આત્મા અને પરમાત્મા એક જ છે. આપણે સ્વયં મર્યાદામાં સીમિત છીએ તો તે અસીમ છે, આપણે અણું છીએ તો તે વિભુ છે. આપણે માયા ગ્રસ્ત છીએ તો તે મુક્ત છે. આટલો માત્ર જ ફરક છે આપણી અને એની વચ્ચે. જો આપણે સ્વયંને સ્વચ્છ બનાવી શકીએ તો આપણે તેને મેળવી શકીએ છીએ. એટલા માટે અમે પ્રકાશનું ધ્યાન કરીએ છીએ. લક્ષ્યનું ધ્યાન કરીએ છીએ, જીવનનું ધ્યાન કરીએ છીએ.

આ ધ્યાન અમે જે તમને બતાવીએ છીએ, ધ્યાન કરાવીએ છીએ અને કહીએ છીએ ભટકતા મનને રોકી લો. એની શક્તિ ભટકાવ રોકી લો. મનની જે અસ્તવ્યસ્ત સ્થિતિ છે તેને આપ કેન્દ્રિત કરો. ભગવાનના માધ્યમથી, જપના માધ્યમથી, ધ્યાન ના માધ્યમથી આપ મનને સ્થિર કરો અને તેનો એટલો ઊંડો અભ્યાસ કરો કે જ્યારે જે કંઈ કામ કરવું પડે તેમાં તન્મય બની જાઓ. પછી ભલેને સાંસારિક કાર્ય હોય કે પછી ભગવાનનું કાર્ય હોય. આવી એકાગ્રતા એ આધ્યાત્મિક નો ગુણ છે. આપ જ્યારે પણ જે સમયે જે કંઈ કાર્ય કરો ત્યારે તેમાં એટલા બધા તન્મય બની જાઓ કે 'વર્ક ઈન વર્ક', 'પ્લે ઈન પ્લે' અથાત્ જ્યારે આપ કંઈ ખેલકૂદ કરો ત્યારે પણ એટલી નિષ્ઠાથી રમો કે એ રમત સિવાય બીજી કોઈ બાબતનું આપને ધ્યાન જ ન રહે. જ્યારે આપ કોઈ કાર્ય કરો ત્યારે એવા પ્રકારે કાર્ય કરો કે કામ સિવાય આપને બીજી કોઈ ચીજ દેખાય જ નહીં,. આ પ્રકારે તન્મયતા થી કરેલું કાર્ય સફળતાના ઉચ્ચ શિખરો પાર કરાવી દે છે.

Top

૨૯. રિદ્ધિ-સિદ્ધિ

સિદ્ધિઓમાં અમે ચાર બાબતોનો સમાવેશ કરીએ છીએ. (૧). ધન, (૨). લોકોનો પ્યાર, (૩). બુદ્ધિ અને (૪) શારીરિક સ્વાસ્થ્ય. ગાયત્રીનો જપ કરવાથી બીજા કોઈની પાસે સિદ્ધિઓ આવી છે કે સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે તેની ખબર નથી. પરંતુ અમને તો સિધ્ધિઓ ચોકકસ પ્રાપ્ત થઈ છે . આ ચારેય બાબતોના સંબંધમાં જે કોઈ વ્યક્તિ ઇચ્છે તે અમારી પરીક્ષા લઈ શકે છે.

બીજી એક ચીજ છે -રિદ્ધિ. રિદ્ધિઓ એવી હોય છે કે જેને આપણે જોઈ શક્તા નથી. રિદ્ધિઓ ત્રણ છે અને સિદ્ધિઓ ચાર. સૌથી પહેલી રિદ્ધિ – છે આત્મ સંતોષ. અમારી અંદર અંતરંગમાં એટલો બધો સંતોષ વ્યાપ્ત છે કે તેના જેટલો સંતોષ ન તો કોઈ રાજા પાસે હશે અથવા ન તો કોઈ માલદાર વ્યક્તિ પાસે હશે. તેઓને ઊંઘ નહીં આવતી હોય પરંતુ અમને તો એવી મીઠી ઊંઘ આવે છે કે ઢોલ વગાડવામાં આવે, નગારા વગાડવામાં આવે તેમ છતાં પણ કોઈ અસર ન થાય. અમે તો એવા નિશ્ચિત થઈને ઊંઘી જઈએ છીએ કે જાતે દુનિયાની કોઈ સમસ્યા અમારી સામે છે જ નહીં. આત્મસંતોષ સિવાયની બીજી સિદ્ધિ છે – લોક સન્માન અને જન સહયોગ. અમને લોકોનું સન્માન મળ્યું છે એટલું જ નહીં પરંતુ તેમનો સંપૂર્ણ સહયોગ પણ પ્રાપ્ત થયો જ છે. ફૂલની માળા તો ખરીદી ને પણ પહેરી શકાય છે. પરંતુ સન્માન તેમાં હોય છે કે જેમાં જન-સહયોગ પણ પ્રાપ્ત થતો હોય છે. સન્માન નું બીજું નામ છે સહયોગ. અમારો ભગવાન અમારા માટે ખૂબ જ સહયોગ કરે છે. જનતા પણ અમને ખૂબ જ સહયોગ કરે છે.

ત્રીજી રિદ્ધિ છે – દૈવી આશીર્વાદ. દૈવી આશીર્વાદ કોને કહેવામાં આવે છે ? આપ લોકોએ રામાયણમાં એવા કેટલાય પ્રસંગો સાંભળ્યા હશે કે જ્યારે દેવતાઓ પ્રસન્ન થાય છે ત્યારે ફૂલ વરસાવે છે અને એ સિવાય બીજું કશું આપની પર વરસતું નથી. કેટલીક વખત જોઈએ છીએ કે અમુક ની ઉપર ફૂલ વરસાવ્યાં – બીજાની ઉપર ફૂલ વરસાવ્યાં તો આ શું છે ? આ છે ભગવાન પાસેથી મળતી માગ્યા વગરની સહાયતા, ભગવાન પાસેથી માગ્યા વગરની બુદ્ધિ, માગ્યા વગરની કાર્ય શકિત અને માગ્યા વગરનો સહયોગ, આ ફૂલની જેમ જ આપણી ઉપર વરસતો રહે છે. જો એવું ન બનતું હોત તો

ન જાણે અત્યાર સુધી અમારું શું ને શું થઈ ગયું હોત ? સમય-સમય પર યોગ્ય સમયે એવો શાનદાર માર્ગ એણે બતાવ્યો છે કે અમે આગળ વધતા જ ગયા- જ વધતા જ ગયા અને તે ભગવાન અમારી ઉપર આવા ફૂલો વરસાવતો જ ગયો. અમને અમારા પિતાની સંપત્તિનો પૂરો અધિકાર મળ્યો છે. કર્તવ્ય અને અધિકાર બંનેની જોડ મળી છે. ભગવાને મને પોતાને બેટો ગણી સ્વીકાર્યો છે, બાળક માન્યો છે અને મારી જાતને અનેક કાર્યોમાં ખર્ચી નાખવાનો સંપૂર્ણ અધિકાર આપી દીધો છે.

Top

30. મનુષ્ય શરીર – એક અદ્વિતીય ભેટ

સર્જનહાર મનુષ્ય જીવન વિશેષ ઉદ્દેશ્ય માટે બનાવ્યું છે અને વિશિષ્ટ ભેટના રૂપમાં આપ્યું છે. ભગવાને પોતાના કાર્યોમાં સહયોગ કરવાના આશયથી તથા વિશ્વબાગની સહાયતા કરવા માટે તથા આ બાગને સુરમ્ય તથા આકર્ષક વૈવિધ્ય સભર બનાવવા માટે આ મનુષ્ય જીવન ભેટ ના રૂપમાં આપણને આપ્યું છે. તેને જે કંઈ વિશેષતાઓ આપવામાં આવી છે તે એક અમાનતના રૂપમાં અને થાપણના રૂપમાં આપી છે, કારણ કે તે યોગ્યતાઓનો ઉચિત ઉપયોગ કરી મનુષ્ય પોતાની વ્યક્તિગત જીવનમાં ખૂબ જ સરળતાથી પોતાનું કામ ચલાવી શકે અને જીવન નિર્વાહ કરી શકે. પોતાનું વ્યક્તિગત કાર્ય પૂર્ણ કરતાં જે સમય એને મળે, જે શકિત ઓ એની પાસે વધે, તે બધાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ કે જેથી વિશ્વબાગ સુશોભિત બને અને વધારેને વધારે આકર્ષક તથા પ્રભાવશાળી બની શકે. આ ઉદ્દેશ્યથી જ આપણને આ મનુષ્ય શરીર પ્રાપ્ત થયું છે, માત્ર મોજશોખ માટે જ આ શરીર બનાવવામાં આવ્યું હોત, તો તે ખૂબ જ મોટો પક્ષપાત ગણી શકાત, કારણ કે જે સુવિધાઓ અન્ય પ્રાણીઓને આપવામાં આવી નથી તે સુવિધાઓ મનુષ્યને શા માટે આપવામાં આવી ? આવો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાત.

એનો એક માત્ર ઉત્તર એ છે કે જે રીતે વિશેષ રૂપથી ખજાનચીની પાસે પૈસા જમા કરાવવા માં આવે છે, મિનિસ્ટરને વિશેષ અધિકાર સોંપવામાં આવે છે, બરાબર તેવી જ રીતે ભગવાને મનુષ્યને વિશેષ અધિકાર આપ્યા છે, કારણ તેના દ્વારા મનુષ્ય એક કર્તવ્યનિષ્ઠ માળી બની આ વિશ્વ ઉદ્યાનને સુંદર, સમુન્નત અને સુ વિકસિત બનાવવાના

ભગવાનના કાર્યમાં પોતાનો સહયોગ કરે. આપણાં બધાનું આ પરમ પવિત્ર કર્તવ્ય છે કે ભગવાને જે જવાબદારી આપણને સોંપી છે તેને પૂરી કરીએ.

આ આપણું પર સૌભાગ્ય છે કે ભગવાનની ઈચ્છા પૂરી કરવાની સાથે સાથે ભેટના રૂપમાં આપણે આપણા જીવન લક્ષ્યને પણ પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ, આપણે પૂર્ણતાનું લક્ષ્ય એવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ કે ભગવાનની ઈચ્છાઓ પૂરી કરતાં જઈએ અને આપણે આપણા ગુણ, કર્મ અને સ્વભાવનો વિકાસ કરીએ. તેનો વિકાસ કરવાથી જ શકય છે કે આપણો આત્મા વિકસિત થતો જાય અને આત્માનો વિકાસ થતાં થતાં આપણે પરમાત્માના સ્તર સુધી પહોંચવામાં સમર્થ બની શકીએ. આટલા માટે આપણે આ સૃષ્ટિના સર્જનહાર ની ઈચ્છા પૂરી કરવાનો મનોયોગ પૂર્વક પ્રયાસ કરવો જોઈએ અને તેના માટે કટિબદ્ધ થઈ જવું જોઈએ. આપણે જો આટલું કરી શકીશું તો અધ્યાત્મ વાદી ગણાઈશું.

અધ્યાત્મનું સંપૂર્ણ શિક્ષણ એટલા માટે જ છે કે વ્યક્તિ પોતાના કર્તવ્યોને સમજે. વ્યક્તિ પોતાની જવાબદારીઓ એવી રીતે નક્કી કરે કે જેમાં વ્યક્તિ ચારિત્રવાન બની શક્તો હોય, વિવેકી બની શક્તો હોય અને સમાજમાં સુવ્યવસ્થા જાળવવામાં સહયોગી બની શકતો હોય. આ જ છે આપણા જીવનનો સાચો ઉદ્રેશ્ય.

Top

૩૧. અહોભાગ્ય છે કે મનુષ્ય શરીર મળ્યું

મનુષ્યને અન્ય પ્રાણીઓ કરતાં ભગવાનની અનેક કૃપા પ્રાપ્ત થઈ છે. સામાન્ય પ્રાણીઓ બે કામ કરી શકે છે. એક તો પોતાનું પેટ ભરી લે છે અને બીજું કામ તેઓ બચ્ચા પેદા કરી લે છે. આ બે સિવાય કોઈ પુરુષાર્થ આવાં પ્રાણીઓ કરતાં નથી. જ્યારે બીજી બાજુ મનુષ્યને કેટલી બધી શાનદાર કૃપા મળી છે ? અન્ય પ્રાણીઓ તો એક નાની સરખી કલ્પના જ રાખે છે. જે સ્વપ્ન રૂપે દિમાગ માં માત્ર એક સીમા સુધી જ કામમાં આવે છે અને માત્ર શરીરની જરૂરિયાતો ને પૂરી કરે છે. તેમાંથી વધારે તેમને બીજી કોઈ જ ચિંતા રહેતી નથી. આવાં પ્રાણીઓમાં વિચારવાની એટલી જ મર્યાદા હોય છે કે જેનાથી શરીરની જરૂરિયાતો પૂરી કરી શકાય, ચારો એકઠો કરી શકાય, ઘાસ ખાઈ

શકે, દોડી શકે અને બચ્ચાં પેદા કરી શકે. તેનાથી વધારે વિચારવાની તેઓમાં ચેતના હોતી નથી.

મનુષ્યને અન્ય પ્રાણીઓની તુલનામાં શું શું મળ્યું છે ? મનુષ્યને તો એવું શાનદાર શરીર મળ્યું છે કે જાણે એવું લાગે કે એ કલાકારે પોતાની સઘળી કલા આ મનુષ્ય કૃતિને બનાવવામાં ખર્ચી નાખી છે. આપણા હાથ એટલા બધા શાનદાર બનાવ્યા છે કે જેથી લાગે કે પ્રકૃતિ એ ઘણું સમજી વિચારીને મન લગાવીને તે ઘડ્યા છે. તે કેટલી બધી જગ્યાએથી વળી શકે છે, ફરી શકે છે અને કેટલા પ્રકારના કાર્યોમાં કામમાં આવે છે. આપણા જેવા હાથ કોઈ અન્ય પ્રાણીને મળ્યા નથી.

મગજની બાબતમાં તો કહેવું જ શું ? આંખો વિશે શું કહી શકાય ? પ્રત્યેક ઈન્દ્રિય માટે કંઈ જ કહી શકાય એમ નથી, કેટલું અનોખું અદ્દભુત પ્રાણી છે, આ મનુષ્ય – ભગવાને હાડ-માંસના આ પિંજરામાં એક એવી ચેતના ભરી દીધી છે જેનાથી આ મનુષ્યકૃતિ કેટલી અનોખી લાગે છે !

આપણે કેટલા બધા ભાગ્યશાળી છીએ કે આ દેવોને દુર્લભ એવું મનુષ્યનું શરીર ધારણ કરી શક્યા છીએ.

Top

૩૨. મનુષ્ય કે દેવતા

મનુષ્ય તો મામૂલી હોય છે, કોઈપણ રીતે તે પેટ ભરે છે અને જીવ્યા કરે છે, પરંતુ દેવતા તેઓ હોય છે કે જેઓ ખુશ રહે છે અને બીજાઓને ખુશ રાખે છે, ગુસ્સો તેમને કદી આવતો જ નથી, કારણ કે રાક્ષસ તેમની પાસે આવી શક્તો નથી, પરેશાની, બીમારી, ગુસ્સો, ખીજ, ચિંતા, નિરાશા, ઉદ્વેગ, ભય વગેરે એ બધી પાપ અને અસુરની પેદાશ છે. જયારે મનુષ્ય દેવતા બની જાય છે ત્યારે આ બધી આપત્તિઓ તેનાથી ડરીને ભાગી જાય છે. દેવતા દિવ્ય હોય છે. ખૂબસૂરત હોય છે, યુવાન હોય છે અને તે દરેક માણસની જરૂરિયાતો પૂરી કરતા હોય છે. દેવતાઓ પ્રચંડ શક્તિશાળી હોય છે. તેઓ જરૂરિયાતો પૂરી કરતા હોય છે.

એક જમાનામાં દરેકે દરેક ભારતીય દેવતા ગણાતો હતો. તેઓ ક્યારથી દેવતા હતાં ? જયારે તેમની પાસે તાપ આવ્યો, જે તાપને હું જ્ઞાનનો તાપ કહું છું, વિદ્યાનો તાપ કહું છું અને બીજા શબ્દોમાં હું તેને ગાયત્રીનો તાપ કહું છું. એ તેને હાથ લાગતાંની સાથે જ મનુષ્ય દેવતા બની ગયો અને ધન્ય થઈ ગયો. તે સમયમાં ધન-દૌલત તો ઓછી હતી. પરંતુ સાચી સંપત્તિ સંતોષ અને પ્રસન્નતા ખૂબ જ પ્રમાણમાં હતી. એ જમાનામાં ગરીબી હતી, પરંતુ ગરીબ હોવા છતાં પણ મનુષ્ય કેટલો બધો સુખી, કેટલો પ્યાર અને સહયોગ તથા સુખથી ભરપૂર હતો. લોકો એટલી મજેદાર જિંદગી વીતાવતા હતા કે સો વર્ષ સુધી તેઓ જીવતા હતાં. આજે આપણો આત્મા રડી રહ્યો છે, આપણને પોકારી રહ્યો છે કે હું હવે જીવંત રહેવા માગતો નથી. જયારે આત્મા અપ્રસન્ન બની જાય છે ત્યારે શરીર કહે છે કે ઠીક જાઓ જેવી તમારી મરજી. આત્મા ચાલ્યો જાય છે અને શરીર કોઈ પ્રકારે જીવતું રહે છે.

આત્મા વિહીન જિંદગી એ એવી પતિત જીંદગી છે જેવી જીંદગી આત્મા વગરના શરીરથી જીવવામાં આવે છે. તેમાં અંદર બધુંયે સળગતું રહે છે, રોમ રોમ, નસે-નસ, અંતઃકરણ બળતું રહે છે. કોઈપણ ઠંડક આ બળતરાને ઓછી કરી શકતી નથી. પ્રાચીન જમાનાને જ્યારે હું યાદ કરું છું તો આ વાત સંપૂર્ણ સત્ય જણાય છે. -સ્વર્ગાદપિ ગરીયસી- શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ આ ભૂમિ કોઈ જમાનામાં રહી હશે જ એવો મારો વિશ્વાસ છે. એ જમાનામાં ન મોટર હતી, ન ટેલિફોન હતો એમ છતાં પણ એ મહાન ભૂમિ સ્વર્ગથીયે ચઢિયાતી હતી. સ્વર્ગ કોને કહેવામાં આવે છે ? સ્વર્ગ એને કહેવામાં આવે છે કે જેયાં માનવ માનવ વચ્ચે એવા સંબંધો હોય છે કે જેને જોઈને મનુષ્યની હિંમત વધી જાય છે અને ધીરજ વધી જાય છે.

આજે જીવન નર્ક સમાન બની ગયું છે કારણ કે સામાન ખૂબ જ છે, પૈસા ખૂબ જ છે, પરંતુ તેનો ઉપયોગ કરવાની સાચી વિદ્યાનો અભાવ છે. એવી વિદ્યા, એવું જ્ઞાન કે જેને ટૂંકમાં આપણે ગાયત્રીમંત્ર તરીકે ઓળખવીએ છીએ તેનો આજે બધે જ અભાવ જોવા મળે છે. ગાયત્રીમંત્ર એવો મંત્ર છે કે જેનાથી વિદ્યા, જ્ઞાન અને ખુશાલી બિલકુલ અલગ નથી.

Top

33. વ્યક્તિત્વની ઓળખ

વ્યક્તિને ઓળખવા માટેની એક જ કસોટી છે. તે છે નમ્રતા યુક્ત ઉચ્ચ કોટિની વાણી. વ્યાખ્યાન આપવાની કળા એ જુદી વાત છે. મંચ ઉપર તો બધા જ લોકો શાનદાર હોય તેવું લાગે છે. પરંતુ પ્રત્યક્ષ સંપર્કમાં આવતાંની સાથે જ તેનું અસલી રૂપ જણાઈ આવે છે. જે પ્રાણ વાણીમાં છે તે પરસ્પર ચર્ચા-વ્યવહાર કરવાથી સ્પષ્ટ રૂપે નજર સામે આવી જાય છે. વાણી જ વ્યક્તિનું સ્તર નક્કી કરી નાંખે છે. વ્યક્તિત્વને બનાવવા માટે વાણીમાં નિમ્રતા હોવી અત્યંત આવશ્યક છે. ડુંગળી ખાનારના મોઢામાંથી જે દુર્ગંધ આવે છે, દારૂ પીનારના મોઢામાંથી જ દુર્ગંધ આવે છે, પાયોરિયાના રોગથી પીડિત વ્યક્તિના પેઢાઓમાંથી દુર્ગંધ આવે છે તેવા પ્રકારે વાણીની કડવાસની. અશિષ્ટતા ક્યારેય છુપાવી શકાતી નથી. તેની ભ્રષ્ટતા વાણી દ્વારા હંમેશા પકડાઈ જ જાય છે. પોતાની અણઘડતા દૂર કરો અને બીજાઓનું સન્માન કરવાનું શીખો. કેટલાક લોકોને પ્રશંસા કરવાનું આવડતું નથી, પરંતુ ફકત નિંદા કરવાનું જ આવડતું હોય છે. વ્યક્તિના સારા ગુણો જુઓ અને તેનું સન્માન જાળવવાનું શીખો. તેનાં સારા પરિણામો તમોને મળવાનું તરત જ શરૂ થઈ જશે.

વાણીની નિમ્રતાનો અર્થ માત્ર ખુશામત કરવી અને અલંકારો જોડી દેવા તેવો નથી. કોઈની પણ ચાપલૂસી કરવી તેને વાણીની મીઠાશ કહેવી એ યોગ્ય નથી. આ બંને અત્યંત ભિન્ન બાબતો છે.

બીજાઓના સદ્દગુણ અને સત્ કાર્યોની પ્રશંસા કરવી અને મીઠી વાણી ઉચ્ચારવી એ એક એવો સદ્દ ગુણ છે કે જે વ્યક્તિને લોહચુંબકની જેમ આકર્ષી પોતાની તરફ ખેંચી લાવે છે અને વ્યક્તિને પોતાનો બનાવી લે છે. જો તમે આ ગુણને પોતાની અંદર પેદા કરશો તો બીજા બધાં લોકો તમારા પોતાના બની જશે. તેના માટે ભીતરના અહંકારને ઓગાળી નાખો. પોતાની ઈચ્છા બડાઈ, કામનાઓ અને સ્વાભિમાનને ઓગાળી નાંખવું એનું નામ છે સમર્પણ. સમર્પણ કરવાનું મેં તમને વારંવાર કહ્યું છે અને એનો શો પ્રભાવ છે, તેના જે અનંત લાભો છે તેના વિશે પણ મેં આપણને બધી બાબતો કહી છે, પોતાની 'ઈમેજ' ખૂબ જ વિનમ્ર બનાવી દો. જે સ્વયંસેવક જેટલો વિનમ્ર છે તેટલો જ તે મોટો છે. પોતની ઈમેજ એક મેનેજરની, એક ઈનચાર્જની, એ બોસની જેવી નહીં,

પરંતું એક સ્વયંસેવક જેવી બનાવી દો. જે સ્વયંસેવક જેટલો વિનમ્ર છે એટલાં જ બીજાંકુરણ તેની અંદર રહેલાં છે આવાં બીજાંકુરણો બધાની અંદર હાજર જ હોય છે. પરંતે અહંકારને કારણે તેનો વિકાસ થતો નથી. અહંકાર અને બાહ્ય આડંબર બંધ થવાની સાથે જ આ અંકુરણો વિકસિત થવાના ચાલુ થઈ જશે અને જીવંત બનશે. આપની અંદર જુઓ અને અંદરના આત્માને ઢંઢોળી નાખો કે તમે સાચું સમર્પણ કર્યુ છે કે નહીં ?

વાણી એ તો વ્યક્તિત્વનું મૂળભૂત હથિયાર છે. સામેની વ્યક્તિ ઉપર પ્રહાર કરવો હોય તો તલવાર નહીં વાણીની ધાર જરૂરી છે. હિંમતની જરૂરી છે. હિંમત નહીં હોય તો હાથમાં રહેલી તલવાર પણ વ્યર્થ છે. જો આપની વાણી સત્ય હશે તો તમારું વ્યક્તિત્વ જીવંત બની જશે, આપ બોલવા માંડશો અને સામેવાળી વ્યક્તિને આપ પોતાના બનાવી શકશો. આપણી વિનમ્રતા, બીજાઓનું સન્માન અને વાણીની મીઠાશ એ જ તો છે વ્યક્તિત્વ ઘડતરનાં મુખ્ય હથિયાર. જેના સાચા ઉપયોગથી જ તો આપણું વ્યક્તિત્વ પ્રભાવશાળી બની શકે.

Top

૩૪ સમજદાર કે નાસમજ –

મનુષ્ય જેટલો સમજદાર છે તેના કરતાં નાસમજ ઘણો વધારે છે. આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં ન જાણે આવી ભ્રાંતિ કેવી રીતે ઘર કરી ગઈ છે કે દેવતા મનોકામનાઓ પૂરી કરે છે, દોલત આપે છે, બાળક આપે છે, નોકરી મેળવી આપે છે. આ એક જ ભ્રાંતિને કારણે એટલું બધું નુકસાન થઈ ગયું છે કે આધ્યાત્મિકતાનો જેટલો મોટો લાભ, જેટલો મોટો ઉપયોગ હતો. અને એના દ્વારા જે સુખ મળવાની સંભાવનાઓ હતી એ બધીએ સંભાળવનાઓ નષ્ટ બની ગઈ. દેવતાઓ માનવીને માત્ર એક જ ચીજ આપે છે અને તેમણે આ એક જ ચીજ દરેકને આપી છે. ભૂતકાળના ઇતિહાસમાં અને ભવિષ્યમાં પણ એ જોઈ શકાશે કે દેવતાઓ જો જીવંત રહેશે, ભકિત જો જીવંત રહેશે, ઉપાસનાનો ક્રમ જો જીવંત રહેશે તો એક ચીજ જ આપણને મળશે અને તે છે દેવત્વના ગુણો. દેવત્વના ગુણો જ્યારે આપની પાસે આવી જશે ત્યારે આપ જેટલી પણ સફળતાઓની કામના કરશો તેનાથી લાખ્ખો ગણી સફળતાઓ આપના ચરણ ચૂમશે.

સફળતા સાહસિકતાના આધારે મળતી હોય છે. આ એક આધ્યાત્મિક ગુણ છે. તેના આધારે જ યોગીઓને પણ સફળતા મળતી હોય છે, તેના આધારથી જ તાંત્રિક અને મહાપુરુષોને પણ સફળતા પ્રાપ્ત થતી હોય છે. પ્રત્યેકને આ સાહસિકતાના આધ્યાત્મિક ગુણથી જ સફળતા મળતી હોય છે. પણ ભલેને તે ડાકૂ જ કેમ ન હોય. જો આપ યોગી હશો તો આપની હિંમતના સહારે જ સફળતા પ્રાપ્ત કરી શકશો. આ એક દૈવી ગુણ છે. તેનો આપ આપની મરજી મુજબ ઉપયોગ કરી શકો છો. તેનો કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો એ પોતાના ઉપર આધારિત છે. માણસના અંતઃકરણમાં જેવિશેષતાઓ છે તે બધી ગુણોની જ વિશેષતાઓ છે. દેવતાઓ જો કોઈને કંઈ આપશે તો તેઓ સદ્ ગુણોની વિશેષતાઓ આપશે, ગુણરૂપી સંપત્તિ આપશે. ગાયત્રી માતા, જેની આપ ઉપાસના કરો છો, અનુષ્ઠાન, જપ-તપ-ધ્યાન કરો છો, તે જો કંઈ આપશે તો ગુણોની જ સંપત્તિ આપશે. આપ વિચારો કે ગુણોથી વળી શું થઈ શકે ? યાદ રાખો,ગુણોથી જ ઘણું બધું થઈ જાય છે. ભૌતિક અથવા આધ્યાત્મિક કોઈપણ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય જે પ્રગતિ કરે છે તે માત્ર ગુણોના આધારે જ થતી હોય છે. શ્રેષ્ઠ ગુણો ન હોય તો આ આધ્યત્મિક સિદ્ધિ નથી મળી શકતી.

અમે શું કરીએ ?

કેટલીક વ્યક્તિઓ અમને એવો પ્રશ્ન કરે છે કે અમે શું કરીએ ? હું એવા લોકોમાંથી પ્રત્યેકને કહું છું કે એવું કયારેય ન પૂછશો, પરંતુ એવું પૂછો કે અમે શું બનીએ ? જો આપ કંઈ બની શકતા હો તો તે કંઈક કરી શકવા કરતાં વધારે કિંમતી છે. પછી આપ જે કંઈ કરી રહયા હશે તે બધું ઉચિત જ થઈ રહયું હશે. આપ બીબું બનવાનો પ્રયત્ન કરો. જો આપ બીબું બની શકશો તો ભીની માટી જે તમારા સંપર્કમાં આવશે તે આપ જેવા આકારની બની જશે. જેવી રીતભાતનો ઉપયોગ કરશો એવા જ પ્રકારના રમકડાં-ચીજવસ્તુઓ બનવા લાગશે. જો આપ સૂર્ય બની શકશો તો પછી તમે ચમકશો અને ચાલતા રહેશો. તેનં પરિણામ શું આવશે તે જાણો છો.?

જે લોકો માટે આપ ઈચ્છો છો તે લોકો પણ આપની સાથે સાથે ચમકશે અને આગળ ચાલતા રહેશે. સૂરજની સાથે નવગ્રહ અને બત્રીસ ઉપગ્રહો છે. તે બધાયે ચમકે છે અને સાથે સાથે ચાલતા રહે છે. જો આપણે ચાલીશું, આગળ વધીશું, પ્રકાશવાન બનીશું અને

પછી જોઈશું કે જે જનતા માટે આપ ઈચ્છો છો તે આપણી અનુગામી બને અને અમારૂં અનુકરણ કરે, તો તેઓ એવું જ કરશે. આપ જોઈ શકશો કે આપ ચાલતા હશે તો બીજા લોકો પણ આપની સાથે ચાલવાનું શરૂ કરી દેશે. આપ સ્વયં જો ચાલશો નહીં અને બીજા વ્યક્તિઓ પાસેથી એવી અપેક્ષા રાખશો કે બીજા વ્યકિતઓ આપણું કહેવું માનશે, તો એ ખૂબ જ મુશ્કેલ વાત છે. આજ બીજ રૂપે ઓગળી જાઓ, પોતાના અસ્તિત્વને મીટાવી દો અને વૃક્ષ બનો. વૃક્ષ બનીને પોતાના જેવા અસંખ્ય બીજ આપ આપણી અંદરથી પેદા કરી શકો છો. અમારે આવા બીજની જરૂરિયાત છે. આપ બીજ બનો, ઓગળી જાઓ, અંકુરિત થાઓ, વૃક્ષ બનો અને આપની અંદરથી જ ફળ પેદા કરો, દરેકે દરેક ફળમાં અસંખ્ય બીજ પેદા કરતા જાઓ. આપ આપની અંદરથી જ બીજ શા માટે ન બનાવી શકો ?

જે લોકોએ પોતાની જાતને કંઈક બનાવી લીધી છે એવા લોકોને એવું પૂછવાની જરૂરિયાત નથી ઊભી થતી કે અમે શું કરીશું ? તેમની પ્રત્યેક ક્રિયા એને લાયક બની જાય છે અને તેની ક્રિયા બધું જ કરી શકવા માટે સમર્થ બની જાય છે. તેમનુ વ્યકિતત્વ જ એટલું આકર્ષક હોય છે કે પ્રત્યેક સફળતા અને પ્રત્યેક મહાનતાને મેળવવા માટે તેઓ સમર્થ બની જાય છે.

Top

૩૫. આત્મનિયંત્રણ

જો આપ પોતાની સ્વયંની ઉપર સંયમ રાખવામાં અને ઉદાર બનવામાં સમર્થ બની જશો તો પછી આ આખીયે દુનિયા સમર્થ બની જશે. જો આપણું બીબું સારું અને યોગ્ય હશે તો સેંકડો રમકડાઓને સુદ્રઢ અને મોહક આકાર આપવામાં આપણે સમર્થ બની શકીશું. જો આપણું ‘બીબું’ જ ઠીક ન હોય તો પછી દુનિયાને આપણે કેવી રીતે એમાં ઢાળી શકીશું ? આપ પહેલા પોતાની જાતને બદલી નાખો. અમે અમારી જાતને જેટલી ઘડી છે, ભગવાને અમને એ હિસાબથી જ આશીર્વાદ આપ્યા છે. એ જ છે અમારું રહસ્ય અને એ જ છે અમારી આત્મકથા. એ જ છે અમારા દરેકે દરેક રહસ્યોના ઉદઘાટનો.

જો આપ ઈચ્છો તો આ પ્રમાણેનું જ કાર્ય કરો, નહીં તો પછી આગળ જેવી તમારી મરજી. આપને રમતરોળિયા કરવા પસંદ છે તો ઠીક છે, બાળકોની જેમ એવું વર્તન જ કરતા રહો. તેમાં શું વાંધો છે ? તમારા માટે મનોરંજન જ ઠીક છે તો કંઈ વાંધો નહીં, પરંતુ તેના દ્વારા આપ ખરેખરની જરૂરિયાત કરતાં વધારે કશું મેળવી શકવાના નથી.

ઉમદા અને મહત્વપૂર્ણ ચીજ વસ્તુઓ મેળવવા માટે આપે મહત્વપૂર્ણ બીબામાં ઢળવું જ જોઈએ. હવે અમે આ જગ્યા ખાલી કરી રહ્યા છીએ અને આપને આ જગ્યા પર બેસાડી રહ્યા છીએ, સાથે સાથે એ કહી રહ્યા છીએ કે એટલી બધી શાનદાર જિંદગી અમે જીવી લીધી. ચમત્કારોથી પરિપૂર્ણ જિંદગી અમે જીવી ગયા, કેટલીયે મહિમા અને ગરિમા અમે પ્રાપ્ત કરી લીધી છે. અમે આપને આમંત્રણ આપી રહ્યા છીએ કે એ રસ્તો હવે આપના માટે પણ ખુલલો જ છે. જરા તો હિંમત બતાવો, અમે પોતે આમંત્રણ આપી રહ્યા છીએ.આપ આવો અને જે રસ્તાથી આગળ અમે વધ્યા છીએ તે જ રસ્તે આપ પણ આગળ વધો. જે હિંમત અમે બતાવી છે તેવી આપ પણ બતાવો અને આ જીવનમાં જ ધન્ય અને કૃતકૃત્ય થઈ જાઓ. શું આવો લાભ ફરી ક્યારેય મળશે ?

આપ આ વાત પર વિચાર કરો અને અમે અમારા જીવનમાં આગળ ડગ માંડયાં છે તે વિશે ધ્યાન કર્યા પછી એવા પગલાં ભરો. આશા રાખવામાં આવે છે કે આપ આ બાબતો પર વારંવાર વિચાર કરશો અને આ શ્રેષ્ઠ સિદ્ધાંતોને જીવનમાં વધારેને વધારે ઉંડા ઉતારવાનો પ્રયત્ન કરશો.

Top

૩૬. આત્મિકવિકાસના ચાર આધાર

મનુષ્યએ આંતરિક ઉત્થાન, આંતરિક ઉત્કર્ષ અને આત્મિક વિકાસ માટે શું કરવું અને તે કેવી રીતે કરવું જોઈએ ? આ વાતનું સમાધાન કરવા માટે આપણે ચાર બાબતોની શોધખોળ કરવી પડે છે. એ ચાર બાબતોના આધાર ઉપર જ આપણી આત્મિક પ્રગતિ ટકી રહેલી છે અને તે ચાર આધાર છે. – સાધના, સ્વાધ્યાય, સંયમ અને સેવા. આ ચારેય એવાં પરિબળો છે કે તેમાંથી એકને પણ છોડીને આત્માના ઉત્કર્ષની વાત વિચારી ન શકાય. તેમાંથી એક પણ બાબત એવી નથી કે જેના અભાવથી આપણા જીવનના ઉત્થાન માટે સંપૂર્ણ સફળ થઈ શકાય. જેવી રીતે ચોકડીઓ એકબીજા સાથે જોડાયેલી રહે છે, ઠીક એવી જ રીતે આ ચારેય બાબતો પણ એકબીજા સાથે અભિન્ન રૂપથી જોડાયેલી છે. શક્તિશાળી બીજ-એક, ખાતર-બે, ફળદ્રુપ જમીન- ત્રણ, પાણી-ચાર. જો ચારેય એકસાથે નહીં મળી શકે તો ખેતી શક્ય નહીં બની શકે અને તેનો વિકાસ શક્ય નથી. વ્યાપાર કરવા માટે માત્ર દૌલત કે પૈસાથી જ કામ ચાલી જતું નથી. વ્યાપાર માટે મૂડી-એક, અનુભવ-બે, વસ્તુઓની જરૂરિયાત-ત્રણ અને ગ્રાહક ચાર. આ ચાર બાબતોની આવશ્યકતા છે. આ ચારેય ચીજોને જો આપ મેળવી લેશો તો વ્યાપાર ચાલશે અને તેમાં સફળતા પ્રાપ્ત થશે.

મકાન બનાવવું હોય તો તેના માટે ઈંટ, ચૂનો, લોખંડ, લાકડં આ ચારેય વસ્તુઓની જરૂરિયાત પડે છે. આ ચારેયમાંથી એકની પણ કમી હશે તો ઈમારત નહીં બની શકે. સફળતા પ્રાપ્ત કરવા માટે મનુષ્યનું કૌશલ્ય જરૂરી છે, સાધનો જરૂરી છે, સહયોગ આવશ્યક છે અને સાથે સાથે એ માટેનો અવસર પણ એટલો જ જરૂરી છે. આ ચારેય બાબતોમાંથી એકનો પણ અભાવ હશે તો સમજદાર વ્યક્તિ પણ સફળતા પ્રાપ્ત કરી શકશે નહીં. તેની પ્રગતિ અટકી જશે. જીવનનિર્વાહ માટે ભોજન, વિશ્રામ, મળ વિસર્જન તથા શ્રમ-ઉપાર્જન ચારેયની જરૂરિયાત પડે છે. આ ચારેય ક્રિયાઓ થશે ત્યારે જ આપણે જીવતા રહી શકીશું, જો એમાંથી એકપણ ચીજ ઓછી પડશે તો મનુષ્યનું જીવીત રહેવું જોખમમાં આવી જશે. બરાબર એવી જ રીતે આત્મિક જીવનનો વિકાસ કરવા માટે આત્માના ઉત્કર્ષ માટે આ ચારેય બાબતો-સાધના, સ્વાધ્યાય, સંયમ અને સેવાનું હોવું અત્યંત જરૂરી છે, નહીં તો વ્યક્તિ નિર્માણનો ઉદ્દેશ્ય પૂરો થઈ શકશે નહીં.

૩૭. સેવા પરમ ધર્મ

સામાજિક પુરાણી છે તેથી તેના પર સમાજનું ઋણ રહેલું છે. ભગવાને તેને એટલા માટે જન્મ આપ્યો છે કે ભગવાને બનાવેલા આ વિશ્વઉદ્યાનની તે સેવા અને સહાયતા કરે. મનુષ્યના જીવાત્માનો વિકાસ અને જીવન લક્ષ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે સેવાથી વધીને કોઈ તપ અને સેવાથી વધીને બીજું કોઈ પુણ્યફળ ન હોઈ શકે. આપણે સેવા કરવા માટે સમય કાઢતા રહેવું જોઈએ. બધો જ સમય માત્ર આપણા માટે જ ન ખર્ચવો જોઈએ, પરંતુ દેશ, ધર્મ, સમાજ અને સંસ્કૃતિની સેવા કરવા માટે પણ આપણે સહયોગી બનવું પડે. આપણો ધર્મ હોવો જોઈએ કે આપણે આપણી શક્તિઓનો એક અંશ દુઃખીયારાઓ માટે, પીડિતો માટે અને દલિતો માટે પણ ખર્ચવો જોઈએ. આપણા માટે સેવાનું સૌથી મોટું કાર્ય શું હોઈ શકે છે ?

જ્ઞાન યજ્ઞથી વધીને બીજું કોઈ પુણ્ય કાર્ય ન હોઈ શકે. જ્ઞાનદાનને બ્રહ્મદાન પણ કહેવામાં આવે છે. આ સર્વોત્તમ ધર્મ છે. કારણ કે જ્ઞાન યજ્ઞ દ્વારા આપણે મનુષ્યોને સાચી દિશા આપી શકીએ છીએ જેના દ્વારા તે બુરાઈઓથી બચી શકે અને પ્રગતીના માર્ગે અગ્રેસર બની શકે. જ્ઞાન, વિચારણા, ભાવના – આ તો છે શક્તિનો અંશ. આથી જ તો બ્રાહ્મણ અને સાધુ સંત પુરુષો જ્ઞાનયજ્ઞને જ સર્વોત્તમ સેવા માનીને તેની સાથે જોડાયેલા રહે છે અને હંમેશા એવો પ્રયત્ન કરતા રહે છે કે પોતે સ્વયં સારા બને અને પોતાના દુગુણોનો પ્રભાવ બીજા લોકો પર પણ પડે . તેના માટે આપણે અંશદાન પણ કરવું જોઈએ.

સેવા માટે આપણે એક કલાકનો સમય અને નિત્ય ઓછામાં ઓછા એક રૂપીયો બચાવવા જોઈએ. આ કાર્યક્રમ જે બતાવી દેવાયો છે તેનું આ મહા જ્ઞાનયજ્ઞ માટે અને વિચારક્રાંતિ માટે ચુસ્તપણે પાલન કરવાનો ક્રમ બનાવી દેવો જોઈએ.

આપણા બધામાંથી કોઈ એક પણ માનવી એવો ન હોવો જોઈએ કે જે નિયમિત એક કલાક સમય અને દરરોજ એક રૂપીયા જેવી નયનતમ શરતનું પાલન ન કરે. તેનાથી વધારે પણ આપણે કરી શકીએ અને તેનાથી વધારે આપણે સહયોગી બની શકીએ.

આપણે માત્ર ભૌતિક જીવન જ ન જીવએ પરંતુ સાથે સાથે આધ્યાત્મિક જીવન પણ જીવએ. આપણી શક્તિઓ, ક્ષમતાઓ અને સમયનો પયોગ માત્ર આપણા પેટ પૂરતો જ મર્યાદિત ન રાખીને આપણે લોકકલ્યાણ અને લોકહિત માટે પણ તેનો ઉપયોગ કરતા રહેવું જોઈએ.

Top

૩૮. આત્મિક ઉત્થાન :-

આત્મિક ઉત્થાન માટે આપણી મહ્ત્વાકાંક્ષાઓ, મનોકામનાઓ, ઈચ્છાઓ મોટાઈના ઓઠા હેઠળથી બહાર નીકળી જાય અને મહાનતાની સાથે જોડાઈ જાય તે ખૂબ જ જરૂરી છે. જિંદગીભર વાસના માત્ર પૂરી કરવા માટે જ આપણે મહ્ત્વાકાંક્ષા રાખવી અને આપણી તૃષ્ણા-લાલસા માટે જ આપણો સમય અને બુદ્ધિ ખર્ચી નાખવી તથા આપણી મોટાઈ અને આપણા અભિમાનના મદમાં ચકચૂર રહી આપણે પોતાના જ ગુણગાન ગાતા રહીએ તે ઉચિત નથી. જો આપણું મન આ વાતને માની લે અને આપણું અંતઃકરણ એવું સ્વીકારી લે કે આ બધી બાબતો છેતરામણી છે, છીંછરી, હલકી છે તથા જો આપણે ક્ષુદ્રતાનો ત્યાગ કરી શકીએ તો પછી આપણી સામે એક માત્ર વાત બાકી રહી જાય છ, કે હવે આપણે મહાનતાને ગ્રહણ કરવાની છે. મહાપુરુષોએ જેવી રીતે આચરણ કર્યું હતું, તેમની ચિંતન કરવાની જે રીતભાત હતી એવા પ્રકારનું આચરણ અને ચિંતન આપણું હોવું જોઈએ અને આપણા વિવિધ કૃત્યો પણ એવાં પ્રકારનાં જ હોવાં જોઈએ કે આપણા વિવિધ કૃત્યો પણ એવાં પ્રકારનાં જ હોવાં જોઈએ કે જે શ્રેષ્ઠ મનુષ્યોના જીવનમાં હતાં અને શ્રેષ્ઠ મનુષ્યોના હોય છે. આ બાબત પર પૂર્ણ વિશ્વાસ કર્યા પછી આપણે આપણી ક્રિયા પદ્ધિતિમાં, દૃષ્ટિકોણમાં, માન્યતાઓમાં, ઈચ્છા-આકાંક્ષાઓમાં પરિવર્તન લાવવાં જોઈએ અને તેને બદલી નાખ્યા પછી વ્યવહારિક જીવનમાં પણ થોડાક આગળ વધવાનો પૂર્ણ પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

મનોકામનાઓ પૂરી કરવી એ કોઈ ખરાબ વાત તો છે જ નહી, પરંતુ તેને માટે શરત માત્ર એક જ છે કે કયા ઉદ્દેશ્ય માટે છે અને કઈ ચીજ ક્યા કામ માટે માગવામાં આવી છે ? જો આપણે આપણો સંસાર નિભાવવા માટે માગીશું તો સૌથી પહેલાં આપણે એ બાબત વિચારી લેવી જોઈએ કે આ દોલતને આપણે પચાવી શકીશું કે કેમ? કેવી રીતે

પચાવી શકીશું ? તેને કેવી રીતે વાપરી શકીએ છીએ ? મનુષ્ય ભૂલ કરી શકે છે પરંતુ દેવતા ક્યારેય એવી ભૂલ કરતા નથી. આજ સુધી દેવતાઓના સંપર્કમાં આવનારને કોઈ ભૌતિક વસ્તુ પોતાના લાભ માટે નથી મળી શકી. દેવતાઓ પાસેથી શું મળ્યું છે ? વ્યક્તિને ગુણ મળે છે અને દેવત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. સદગુણોના આધારે વ્યક્તિને પોતાનો વિકાસ કરવાનો જીવન લાભ પ્રાપ્ત થાય છે. પોતાની સામાન્ય બુદ્ધિ કામ કરનાર માટે આવાં મહાન કાર્યો સંભવિત નથી. દેવત્વનો વિકાસ થવાથી કોઈપણ વ્યક્તિ માત્ર પ્રગતિના ઉચ્ચ શિખરોની ટોચ સુંધી પહોંચી શકે છે. પછી ભલેને તે સાંસારિક હોય, ભૌતિક હોય કે પછી આધ્યાત્મિક.

સંસાર અને અધ્યાત્મમાં કોઈ જ ફરક પડતો નથી. આપણા ગુણનો ઉપયોગ કયાં કરવો તે બાબત આપણા ઉપર આધારિત છે. ગુણો એ પોતાની રીતે આપણામાં રહેલો એક શક્તિનો પુંજ છે, કર્મ એ પોતાને સ્થાને એક શક્તિનો પુંજ છે અને સ્વભાવ પોતાની રીતે એક દિવ્ય શક્તિનો ખજાનો છે. તેનો ઉપયોગ કયાં અને કેવી રીતે કરવો જોઈએ એ બાબત આપણી ઈચ્છા સાથે જોડાયેલી છે.

Top

૩૯. વ્યક્તિત્વનું શુદ્ધિકરણ

કાનમાં આંગળી મૂકી રાખવી અને વારંવાર નાક દ્વારા પ્રાણાયામ કરતા રહેવું એ જ માત્ર યોગાભ્યાસ નથી. યોગાભ્યાસ એ તો જીવનનો એવો ઉપક્રમ છે કે જેના દ્વારા જીવનમાં પ્રચંડ પરિવર્તન લાવવું પડે છે. સાધુને, તપસ્વીને પોતાના જીવનની પ્રક્રિયા બિલકુલ બદલી નાખવી પડતી હોય છે. સાધુ અથવા બ્રાહ્મણ એક જીવનક્રમ છે. જીવન માટેની એક ફિલસૂફી છે. વિચારવા અને કામ કરવાની તે એક પદ્ધતિ છે. યોગાભ્યાસ, પ્રાણાયામ વગેરે તેના પરના શૃંગાર માત્ર જ છે. તે તો ચમક ચઢાવનાર પથ્થર માત્ર જ છે કે જેના પર ઘસી ઘસીને તલવારને ધાર કાઢવામાં આવે છે. લોખંડ ન હોય તો લાકડાની તલવારની કલ્પના કેવી વિચિત્ર છે ? અધ્યાત્મના માર્ગમાં ભગવાનના આશીર્વાદ મેળવવા, સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરવા માટે, આત્મશાંતિ પ્રાપ્ત કરવા માટે એક જ ચીજની સૌથી વધારે જરૂર છે, એ ચીજનું નામ છે – વ્યક્તિત્વનું નિયમિત સંયમપૂર્વકનો આહાર લઈને કરવામાં આવે છે. તેની સાધના માટે ઈન્દ્રિયોને સંયમિત કરવી પડે છે.

કામેન્દ્રિયોને સંયમિત કરવી પડે છે. આ વ્યક્તિત્વનું શુદ્ધિકરણ કરવા માટેનં પ્રથમ સોપાન છે. ત્યારબાદ મનને સંયમિત કરવું પડતું હોય છે. આ એક વિજ્ઞાન છે. ઉપાસનામાં મનને આમતેમ ભટકવા દેવામાં નથી આવતું. મનને એવું કહેવામાં અવે છે કે અમારો અને અમારા ભગવાન વચ્ચેનો સંબંધ છે, માટે હું મન તું અહીં જોડાયેલું રહે. વારંવાર વાળવા છતાં પણ જો આપનું ચંચળ મન દૂર ભાગવાનો પ્રયત્ન કરે તો ભગવાનની મૂર્તિ જુઓ, ભગવાનની વાર્તા સાંભળો અને ભગવાન સાથે વાતચીત કરવા લાગો. જો વાતચીત ન કરી શકો તો પછી ભગવાનું ધ્યાન ધરો. જ્ઞાન અને ધ્યાનથી વાત કરી મનને બરાબર પકડી રાખો અને તેનો ભટકાવ દૂર કરો.

મનને સંયમિત કરી લીધા પછી સમયના સંયમની વાત આવે છે. પોતાની જાતને સમયની પકડમાં બાંધી રાખવી પડશે. આજ એક સંપત્તિ છે. આના સિવાય બીજી કોઈ સાચી સંપત્તિ આપણી પાસે ન હોઈ શકે.

સમયને વ્યવસ્થિત આયોજિત કરવામાં નહીં આવે તો પછી આપણી પાસે કશું જ નહીં રહી શકે. વિનોબાભાવેથી લઈને ગાંધીજી સુધીના આજ સુધીના જેટલા પણ મહાપુરુષો અને અધ્યાત્મવાદીઓ પેદા થયા છે તેમણે સમયને એવી રીતે બાંધી દીધો હતો કે જેનાથી એક ક્ષણ પણ વ્યર્થ ન જાય. આજ તો દોલત છે તારી પાસે, ઈચ્છે તો તેના વડે આત્મકલ્યાણ કરી લે, ઈચ્છે તો જનતાની સેવા કરી, ઈચ્છે તો તેના વડે તારું સ્વાસ્થ્ય સુધારી લે કે પછી પરીવારની સેવા કરી લે. જો પ્રગતિ કરવી હોય તો સમયને સંયમ પાળવો જ પડશે. ત્યરબાદ ધનનો સંયમ કરવો પડશે, કેમ કે જયાં સુધી મનુષ્ય ધનનો સંયમ નહીં કરી શકે તો તેનામાં સેંકડો પ્રકારની કુટેવો આવી જવાની શકયતા વધી જશે. તેનામાં આળસ, અહંકાર, નશાબાજી, અપવ્યય, કલહ, દ્રેષ, દંભ, અપવ્યય વગેરે દુર્ગુણો અનાયાસે જ આવી જશે.

Top

૪૦. માનસિક પુરુષાર્થ –

એક કામ તમારે એ કરવું પડશે કે આપની અંદર જે સંચિત મળ, આવરણો અને વિક્ષેપો છે, જે કલહ અને કટુતા ભરેલી પડેલી છે તેની તરફ તમારે તમારું ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું પડશે. ફકત ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું પડશે એટલું જ નહીં પરંતુ તે કચરાને કાઢી નાખવો પડશે, તેની સફાઈ કરવી પડશે, તેની સામે જેહાદ જગાવવી પડશે, લડવું પડશે.

આપનું પાછલું જીવન કેવા કુસંસ્કારોથી ભરેલું છે અને એ બધા કુસંસ્કારોને દૂર કરવા માટે તમારે શું કરવું જોઈએ અને એ બધું કેવી રીતે શકય છે ? માનવીની આધ્યાત્મિક પ્રગતિમાં સૌથી મોટી રૂકાવટ તેણે કરેલાં પૂર્વ જન્મના કર્મો ધ્વારા પેદા થાય છે. જુના દુષ્કૃત્યો પથ્થરની જેમ રસ્તા ઉપર આડા આવીને ઊભા થઈ જાય છે અને આપણને એ દિશામાં એક કદમ પણ આગળ વધવા દેતાં નથી. તેઓ આપણને વારંવાર રોકી રાખે છે. કારણ કે ખરાબ કર્મોનું ભવિષ્ય આઘળું હોય છે, તેનો દંડ ભોગવવાનો હોય છે અને એટલા માટે જ તો સારા કર્મો કરવામાં પણ આપણને ઉદ્વેગ રહ્યા કરતો હોય છે. તેથી દરેક સાધકે સૌથી પહેલું કાર્ય પોતાની જાતને સફાઈના રૂપમાં ધોલાઈ કરવાનું હોય છે. કપડાને રંગતા પહેલાં તેની ધોલાઈ અત્યંત જરૂરી છે. જો ધોલાઈ નહી કરવામાં આવે તો પછી કપડાને સારી રીતે રંગી શકાશે નહીં આટલા માટે પહેલું કામ આંતરિક સફાઈનું કરવું પડે છે. આપની અંદર દુર્ભાવ અને પૂર્વ જન્મના જે કુસંસ્કારો, કુટેવો, અને કુકર્મીયુક્ત ક્રિયાપદ્ધતિઓ વ્યાપી ગઈ છે તે બધાંને સૌથી પહેલા આપ પોતાની અંદરથી હઠાવી દો, તેને કાઢીને દૂર બહાર ફેંકી દો. તેની સામે યુધ્ધ કરો. વિદ્ોહ કરો. તેનો અસ્વીકાર કરો અને તેની સાથેના સહયોગનો છેડો ફાડી નાખો . તેનો અસહયોગ કરી વિરોધ દર્શાવો અને તેના દબાણની નીચે આવી જવાથી પોતાને રોકી દો. જો આપ આવું નહીં કરી શકો તો પછી જે રંગીન સ્વપ્નશીલ સૃષ્ટિ જીવન દૈવી જીવન બનીને રહેશે અને આપ ખૂબ જ પ્રાતિભાવાન, શાનદાર વ્યક્તિ બની જશો. એ બાબત માટે અમે બીજું શું કરી શકીએ ? પછી આપની પૂજા અને ઉપાસનાનો શો અર્થ ? આપે કરેલા જપ-તપ અને અનુષ્ઠાનો શું પ્રભાવ જોઈ શકાશે ? જાદુ અને ચમ્તકાર એ કંઈ આધ્યાત્મ છે જ નહીં. અધ્યાત્મ તો માનસિક પુરુષાર્થ ને કહેવામાં આવે છે. માનસિક પુરુષાર્થનું આ કાર્ય તો આપને પૂર્ણ કરવું જ પડશે.

૪૧. માનસિક બ્રહ્મચર્ય

બ્રહ્મચર્ય એ ચિંતનની એક પધ્ધતિ છે. તે એવા વિચારોનું પ્રતીક અવવચઈ જે આપના જીવનનું એક અંગ બની ગયું છે. જે સંસ્કાર કુદૃષ્ટિ અને વિચારોની ઝાંખીના રૂપમાં જોવા મળે છે. કોઈ જમાનામાં આપ ૮૪ લાખ યોનીઓમાં રહ્યા હતા. એ વખતે એક કૂતરા સ્વરૂપે પણ હતા કે શું? હાં ગુરૂજી, ચોકકસ રહ્યા હોઈશું. આગળ-વધતાં વધતાં તો આજે માનવી બન્યા છીએ. જયારે આપ કૂતરાની યોનિમાં રહ્યા હતા ત્યારે શું આપની સામે મા-બહેન જેવો કોઈ સંબંધ હતો ? ના, એ યોનિમાં આપણને ન તો આપણી બેટીનો ખ્યાલ હતો, ન તો આપણી બહેનનો ખ્યાલ હતો કે પછી ન તો આપણી માતાનો ખ્યાલ હતો. એમની બિરાદરી એક વિશિષ્ટ પ્રકારની હોય છે. આમ અમુક જાતિ કે સમાજ એવો હોય છે કે આ બાબતો અંગે તેમને માટે કોઈ જ ફેર પડતો હોતો નથી. આપને માટે ફરક પડે છે. કારણ કે આપ માનવી છો, સમાજની મર્યાદાઓની ચાદર આપે તો ઓઢી લીધી છે. જો આ નકાબ આપની ઉપરથી ઉઠાવી લેવામાં આવે અને આપની મર્યાદાઓ વગરનું સ્વરૂપ જોવામાં આવે તો આપનો પણ એવી બિરાદરીમાં સમાવેશ થઈ જશે કે જેના વિશે હમણાં હું આપને કહી રહ્યો હતો. જો વારંવાર કહેવામાં આવશે તો કદાચ ખોટું લાગશે. પરંતુ આપની છાતી ઉપર હાથ રાખીને જુઓ તો ખરા, કે આવી વાત છે કે નહીં?

યુવાન સ્ત્રીની બાબતમાં પવિત્ર દ્રષ્ટિ રાખીને તેના યૌવન સૌંદર્ય વિશેનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. પરંતુ કેટલાક લોકો બેહુદા હોય છે. નારીને માત્ર બાહ્ય રૂપથી જ જોતા હોય છે. નારીમાં તેમને પોતાની માતા, બહેન અને બેટીનાં દર્શન નથી થઈ શકતાં, તેમને તો બધે જ માત્ર વાસના અને વાસના જ નજરે ચઢતી હોય છે. અમે આપની દ્રષ્ટિ બદલવા માગીએ છીએ. કામુકતાવાસના પ્રધાન ચિંતનના મૂળ ઉખેડી નાખી અને એક નવી દ્રષ્ટિ આપવા માટે ઈચ્છીએ છીએ. એને જ કહેવાય છે માનસિક બ્રહ્મચર્ય. આપે તેની મર્યાદાઓનું પાલન કરવું જ જોઈએ.

Top

૪૨. આપણી શ્રમ શક્તિ

શરીરની અંદરની શક્તિ શ્રમ કરવા મો ભગવાનની જ આપેલી ભેટ છે. તેના દ્વારા આપણને ધન, યશ અને કીર્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. જમીન તો પહેલાં પણ હતી અને આજે પણ છે. પરંતુ મનુષ્યના શ્રમનો આ પ્રતાપ છે કે જ્યારે તેણે શ્રમ કર્યો ત્યારે તેણે સોનું, ધાતુઓ અને વિપુલ પ્રમાણમાં અનાજ પેદા કર્યું. સફળતાના બધાય ઈતિહાસો માનવીના શ્રમની મહાન ઉપલબ્ધિઓનો ઈતિહાસ છે. એ જ તો છે સાંસારિક પ્રગતિનો ઈતિહાસ.

જયારે બ્રહ્માજીએ જમીન બનાવી હશે ત્યારે એવી બનાવી હશે કે જેવો ચંદ્રમાં છે. ક્યાંક ખાડો, કયાંક ટેકરો વગેરે હશે, પરંતુ પરિશ્રમે ધરતીને સમતલ બનાવી દીધી. નદીઓ ચારેબાજુ હાહાકાર મચાવી દેતી હતી. જળપ્રલયથી ઘોર વિનાશ સર્જાતો હતો. રસ્તાઓ બંધ થઈ જતા હતા. લગ્નો પણ એ ચાર મહિનાઓ દરમિયાન બંધ થઈ જતાં હતાં. આ ચાર મહિનાઓને ચતુર્માસના નામથી ઓળખવામાં આવે છે. આ દરમ્યાન માનવીઓ જયાં પણ હોય ત્યાં કેદ થઈ જતાં હતા. પરંતુ માનવીના શ્રમથી, બુદ્ધિથી તેણે પુલ બનાવ્યા, હોડી બનાવી. બંધ બાંધી દીધા અને પહેલાં જેવા કોઈ બંધનો હવે ન રહ્યાં. સમગ્ર માનવજાતિ શ્રમની ધરી પર ટકેલી છે, માનવીના શ્રમની આ ફલશ્રુતિ છે પરંતુ તેની આપણે ઉપેક્ષા કરીએ છીએ. દોલત હંમેશા માનવીના પરસેવામાંથી પ્રાપ્ત થાય છે. આપને સંપત્તિ માટે કોઈની સામે કરગરવાની જરૂર નથી. આપની સામે એક દેવતા છે – શ્રમ દેવતા. આપની પાસે શ્રમની મહાન મૂલી પડી છે. આ શ્રમદેવતા આપને દોલત અપાવી શકે છે. આ દેવતાની આપણે ઉપાસના-આરાધના કરવી જોઈએ.

ચાલો, એવું માની લઈએ કે આપણા બાપ દાદાએ આપણા માટે કમાઈને ઘણું બધું ભેગું કરી લીધુ છે. પરંતુ શ્રમ સિવાય તેની રખેવાળી પણ આપણે કરી શકતા નથી. શ્રમ કમાણી પણ કરે છે અને શ્રમ દોલતની રખેવાળી પણ કરી શકે છે. પ્રત્યેકે શ્રમનું મહત્વ સમજવું જોઈએ અને આપણે જો શ્રમને નિયોજિત કરી શકીએ તો આપણે ધન્ય બની જઈશેં. શ્રમથી આપણે માત્ર સંપત્તિવાન કે સમૃદ્ધ બની શકીશું એટલું જ નહીં, પરંતુ તેના દ્વારા બીજી અનેક ગણી દોલતના અધિકારી બની શકીશું.

શરીરની મજબૂતાઈ પણ શ્રમથી જ આવે છે. શિ૧ાણ, કલાક-કૌશલ્ય, શાલીનતા, વ્યવહારકુશળતા વગેરેમાં આપણે શ્રમ ધ્વારા જ પારંગત બની શકીએ છીએ. બેઈમાનીથી કે ચાલાકીથી માનવી માત્ર કોઈની પાસેથી છીનવી જ શકે છે, પરંતુે કયારેય સાચા અર્થમાં કમાઈ શકતો નથી. જો આપ પાક ઉતારવા ઈચ્છતા હોય તો બીજને વાવી દો. પરંતુ જો ચાલાકી-નાલાયકી બતાવી આપ બીજને ખાઈ જશો તો પછી એનાથી ખાલી હાથ રહી જવાશે. પ્રત્યેક માનવીને ઈમાનદારીથી શ્રમ કરવાની અને તેના મહત્વની કિંમત સમજાવો. શ્રમની મહાન મૂડી વડે આપણે આપણી સંપત્તિનું રક્ષણ અને વિનિમય કરવામાં સમર્થ બની શકેએ. શરત માત્ર એટલી જ છે કે આપણે શ્રમનું શ્રેષ્ઠ આયોજન કરવાનું છે.

Top

૪૩. સ્વાધ્યાય

મનનાં મેલને દૂર કરવા માટે સ્વાધ્યાય જરૂરી છે. ખાસ કરીને જે પરિવારના અને મિત્રોના સાનિધ્યમાં રહીને આપણે જે કંઈ દૃષ્ટિકોણ અને વિચારો શીખીએ છીએ તે બધા આપણા મન અને મગજમાં ભરાઈને જમા થતા હોય છે. ઠીક તેવી જ રીતે આપણે આપણી અંદર શ્રેષ્ઠ વિચારોને ધારણ કરવા માટે શ્રેષ્ઠ પુરુષોનો સત્સંગ કરવો જોઈએ. આજે આપણે ચારેય બાજુથી જે વાતાવરણ વડે ગુંગળાઈ રહ્યા છીએ એ વાતાવરણ આપણને હીનતા તરફ લઈ જઈ રહ્યું છે. પાણીનો સ્વભાવ નીચેની તરફ વહેવાનો હોય છે. આપણો સ્વભાવ પણ એવો છે કે જેથી હલકા પ્રકારના કામોની તરફ અને ખોટા ઉદ્દેશ્યો માટે સરળતાથી ઢળી જાય છે. ચારેય બાજુઓનું વાતાવરણ કે જેમાં આપણા કુટુંબીઓ અને ઘરવાળાઓ સામેલ થયેલા હોય છે એ બધા એવી વાત તરફ દબાણ કરતા રહે છે કે આપણે કોઈપણ રીતે કોઈપણ કિંમત પર ભૌતિક સફળતાઓ મેળવવી જ જોઈએ. પછી ભલે તેના માટે બ્નીતિ પર ચાલવું પડે કે પછી અનીતિનો જ આશ્રય કેમ ન લેવો પડે ? દરેક જગ્યાએથી આજે આવું જ શિક્ષણ મળી રહ્યું છે. સમગ્ર વાતાવરણમાં આ પ્રકારની જ હવા ફેલાઈ ગઈ છે અને આ ગંદકી જ આપણને પ્રેરીત કરી રહી છે.

તેનો મુકાબલો કરવા માટે આપણે શું કરવું જોઈએ ? જો શ્રેષ્ઠતાના માર્ગ ઉપર ચાલવું હોય અને આત્મોત્કર્ષ કરવો હોય તો આપણી પાસે એવા પ્રકારની શક્તિ પણ હોવી જોઈએ કે જે પતનની ખાઈમાં ધકેલનારી આસુરી સત્તાઓનો મુકાબલો કરી શકે. એના માટેનો એક ઉપાય એ છે કે આપણે શ્રેષ્ઠ મનુષ્યોના સંપર્કમાં રહીએ અને તેમની સાથેનો સત્સંગ હંમેશા બનાવી રાખીએ. આ સત્સંગ કેવી રીતે કરી શકાય છે ? આ સત્સંગ માત્ર શ્રેષ્ઠ પુસ્તકોના માધ્યમથી શક્ય છે, કારણ કે વિચારશીલ વ્યક્તિ દરેક વખતે દરેક સમયે આપણને મળી જાય તેવું ન પણ બને. તેમાંથી કેટલાક તો એવા હોય કે જેઓ પોતાના વિચારો કહેવા માટે હવે આ દુનિયામાં ન રહ્યા હોય અને કેટલાક એવા હોય જેઓ જીવીત હોય પરંતુ આપણાથી ખૂબ જ દૂર રહેતા હોય. તેમની પાસે જઈને વાતચીત કરવી આપણા માટે મુશ્કેલ હોય છે. એટલા માટે તેનો સારામાં સારો ઉપાય એ છે કે આપણે આપણા જીવનમાં નિયમિત રૂપથી, જેવી રીતે આપણા કુટુંબીજનો સાથે અને મિત્રો સાથેવાતચીત કરીએ છીએ તેવી જ રીતે શ્રેષ્ઠ મહાનુભાવો સાથે, યુગના મનીષીઓ સાથે વાતચીત કરવાનો ક્રમ બનાવીએ, પછી તે ભલે રૂબરૂ મુલાકાતના રૂપમાં હોય કે પછી તેમના વિચારોના રૂપમાં પુસ્તક સ્વરૂપે હોય. આ માટેનો સમય આયોજીત કરવાનું નામ છે સ્વાધ્યાય.

Top

૪૪. જીવવાની કળા

આજે મનુષ્યને જીવતાં કયાં આવડે છે ? જીવવું તે પણ એક કળા છે. દરેક માણસ ખાય છે, પીવે છે, ઊંઘે છે અને છેલ્લે મોતના કૂવામાં દફનાઈ જાય છે, પરંતુ જીવવાનું નથી જાણતો. જીવવું એ તો ખૂબ જ શાનદાર ચીજ છે. તેને સંજીવની વિદ્યા અર્થાત જીવન જીવવાની કળા કહે છે.

જીવનનો આનંદ હંમેશાં અંતરંગથી પ્રાપ્ત થાય છે. જો આપણી વિચાર કરવાની પ્રક્રિયા સાચી હોય તો બહાર જે પણ વિવિધ કાર્યો ચાલી રહ્યા છે, તે દરેક દરેકમાં આપણને ખુશી જ ખુશી નજરે પડશે. બાળકોને જોઈને, ધર્મપત્નીને જોઈને અંદરથી આનંદ ઉમટે છે. જો આપને સાચું વિચારવાની શક્તિ મળી જાય તો આપ પણ સડક પર ચાલતા જઈ રહેલા દરેકે દરેક કૃત્યોમાંથી આનંદ મેળવી શકો છો. આપને સ્વર્ગની અભિલાષા,

તો સ્વર્ગ માટે મરવાની કોઈ જરૂર નથી, હું આપને સ્વર્ગ અપાવી શકું છું, સ્વર્ગ દ્રષ્ટિકોણમાં છેપાયેલું છે. આ આંખોથી જોવામાં આવે છે. જોવું એને દર્શન કહેવાય છે. દર્શન અર્થાત્ દ્રષ્ટિ. દર્શન અર્થાત ફિલસૂફી. આપણે કોઈ વાતના ઊંડાણમાં જઈએ છીએ અને ઝીણવટથી જોવાનો પ્રયત્ન કરીએ છીએ તેને દ્રષ્ટિ કહેવાય છે એને જ દર્શન કહીશું કોઈ વાતના ઊંડાણમાં જવાનું અને સમજવાનું આવડી જાય એટલે આપણી દ્રષ્ટિ વિકસિત થઈ ગઈ છે તેમ માની શકાય છે. આપે પુસ્તક જોયુ, વાંચ્યું, પરંતુ એમાં શું જોયું ? તેનું દર્શન આપની સમજમાં આવ્યું છે કે નહીં ? જો આપ સમજી શકો તો જ સાચા અર્થમાં આપે દર્શન કર્યા. દ્રષ્ટિકોણ વિકસિત થવાની સાથે જ એવો આનંદ અને એવી મસ્તી ઉભરાઈ આવશે કે તેની કોઈ વાત જ ન પૂછો. મસ્તી, ખુશી અને સ્વર્ગ આપણી અંદરથી આવે છે. સ્વર્ગ એ વિચારવાની પદ્ધતિ છે. પૂસ્તકમાં શું છે? તે તો માત્ર કાળા અક્ષરો જ છે ? દરેક વસ્તુની ઊંડાઈમાં પ્રવેશ કર્યા પછી જે આનંદ અને ખુશી આપણને પ્રાપ્ત થાય છે, તે આપણા વિચારવા પર આધારિત છે. તેવી જ રીતે બંધન અને મુક્તિ પણ આપણા ચિંતનમાં જ છુપાયેલાં છે. આપણને આપણા ચિંતને જ બાંધી રાખ્યા છે. આપણે ભગવાનના પુત્ર છીએ. આપણા સંસ્કાર આપણને કેવી રીતે બાંધી શકે ? આ બધું માત્ર આપણા ચિંતનથી બંધાયેલું છે. તેનાથી મુક્તિ મળતાં જ માનવી સાચા અર્થમાં બંધન મુક્ત બની જાય છે. આપણી નાભિમાં જ આનંદરૂપી ખુશી છુપાયેલી છે. પરંતુ એને આપણે ચારેબાજુ શોધવાનો પ્રયત્ન કરીએ છીએ. ખુશી દરેક દિશાંમાથી આવતી હોય તેવું આપણને લાગે છે. પરંતુ તે હોય છે તો માત્ર આપણી અંદર જ.

જો આપને સુખ, શાંતિ અને આનંદ જોઈએ તો દ્રષ્ટિકોણ બદલી નાખો અને ખુશીને ચારેબાજુ વહેંચવાનું શરૂ કરી દો. માને ખુશી આપો, પત્નીને ખુશી આપો, મિત્રોને ખુશી આપો. રાજા કર્ણ દરરોજ સવામણ સોનાનું દાન કરતા હતા. આપની પરિસ્થિતિ તેમ કરવાની ન હોય તો વાંધો નથી, પરંતું માનવી માત્ર ખુશી માટે તડપી રહ્યો છે, મડદા જેવી જિંદગીની લાશ એટલી બધી વજનદાર બની ગઈ છે કે તેનો ભાર ખેંચતા ખેંચતા માનવીની કમર તૂટી ગઈ છે. ખુશીને શોધવા માટે માણસ આજે સિનેમાગૃહ, કલબ, રેસ્ટોરન્ટ અને કેબરે ડાન્સ જેવી જગ્યાઓએ ભટકાય છે, પરંતુ ખુશી તેને ક્યાંય મળતી

નથી. ખુશી માત્ર દ્રષ્ટિકોણમાં જ છે અને જેને હું જ્ઞાની સંપત્તિ કહું છું જીવનની સમસ્યાઓને સમજીને અન્ય વ્યક્તિઓની સાથે જે વ્યવહાર કરવામાં આવે છે તે જ્ઞાનનો જ પ્રતાપ છે. એવો વ્યક્તિ જ જ્ઞાનવાન કહેવાય છે જેને ખુશી શોધતાં અને વહેંચતાં આવડે છે. માત્ર લખવા અને વાંચવાને જ જ્ઞાન નથી કહેવાતું. જ્ઞાન તો કૌશલ્ય છે. જ્ઞાન અર્થાત્ નજર, દ્રષ્ટિકોણ, વ્યવહારિક બુદ્ધિ.

Top

૪૫. તર્કવિતર્ક

તર્કવિતર્ક આજના જમાનાની સૌથી સારી અને સૌથી વાહિયાત ચીજ છે. સૌથી સારી કેમ ? કેમ કે તેમા અન્યને શોધી કાઢવાનું સામર્થ્ય છે, શકયતા છે. વાહિયાત કેમ ? કારણ કે દલીલીની પાછળ કોઈ અંકુશ, નિયંત્રણ ન હોય તો તેના ગમે તેવાં વિપરિત પરિણામો આવી શકે છે. દલીલ આપ કોઈપણ પક્ષમાં કરી શકો છો.

સંસ્કૃતના પુસ્તક "ન્યાયકુસુમાંજલિ" કે જે એમ.એ. માં ભણાવવામાં આવે છે, તેમાં બતાવવામાં આવ્યું છે કે દલીલ કેવી રીતે કરવામાં આવે છે અને ચર્ચા કેવી રીતે કરવામાં આવે છે. આ દલીલથી સારું પણ કરી શકાય અને ખરાબ પણ વિચારી શકાય. તેમણે બે વાત સમજાવી છે એક દલીલ કહે છે ઈશ્વર છે અને બીજી દલીલ કહેછે ઈશ્વર નથી. બંને પક્ષે જોરદાર તર્ક-વિતર્કો થાય છે અને અંતે દલીલો કર્યા પછી એવું લખ્યું છે કે અમે તો માત્ર દલીલો કરવાની કળા માત્ર બતાવી છે. આપ એવો વિચાર ન કરશો કે પુસ્તકનો લેખક આસ્તિક છે કે પછી નાસિતક.

દલીલ ગમે તેવી કરી શકાય છે, ઊલટા પ્રકારની પણ કરી શકાય છે અને સીધા પ્રકારની પણ દલીલ કરી શકાય છે. ખરાબમાં ખરાબ અને કપટીમાં કપટી બાબતોના પક્ષમાં પણ દલીલ રજૂ કરી શકાય છે. દલીલે જ સ્વચ્છંદીપણાનો અને આપખુદશાહીનો પક્ષ લીધો છે. દલીલ એટલી બધી સ્વતંત્ર સ્વેચ્છાચારી છે કે તે ક્યારેક આગનું સમર્થન કરે છે અને ક્યારેક ખરાબમાં ખરાબ પ્રવૃત્તિઓનું સમર્થન કરે છે. આપણી બુદ્ધિયુક્ત દલીલ નિરંકુશ બની જવાથી શું નું શું કરી શકે છે. આપણે જો છસો કરોડ વ્યક્તિઓનું ભાગ્ય બનાવવું હોય, નવા યુગનું અવતરણ કરવું હોય તો

આપણે દલીલની જનનીને પકડવી પડશે. દલીલ માત્રથી જ કામ નહીં ચાલી શકે. આ ચોરની માસીને ગિરફતાર કરવી પડશે. બુદ્ધિ અને દિમાગની બહુરૂપી ન જાણે આપણને કેવા કેવા વેશ બદલીને હેરાન પરેશાન કરી રહી છે. આપણે આ બહુરૂપીને પકડવી પડશે, ત્યારે જ તે ઠીક થઈ શકે છે.

Top

૪૬. મનુષ્યનું કર્તવ્ય

જાનવરની એક વિશેષતા એ હોય છે કે તેને પોતાના પેટની ફીકર હંમેશા રહ્યાં કરે છે. જ્યારે તે જવાન થાય છે ત્યારે તેને સંતાન પેદા કરવાનો ખ્યાલ આવવા લાગે છે. આ બે કામ સિવાય તે બીજું કંઈ જ કામ નથી કરી શકતાં. દેખાવમાં તો પ્રાણીઓના જેવો જ દેખાય છે, પરંતુ માનવમાં ભાવનાઓ જોવા મળે છે. જંગલી માનવ, વાંદરો, ચિમ્પાન્જિ વગેરે જાતિઓને કદાચ આપે જોઈ હશે. આપણો આ માનવ દેહ બરાબર તેને મળતો જ આવે છે. પરંતુ વિશેષતા માત્ર એટલી જ હોય છે કે માનવમાં ભાવનાઓ હોય છે. ક્યારેક દુકાળ પડે છે ત્યારે માનવી પોતાના અનાજના બધા જ કોઠારો ખાલી કરી દે છે અને કહે છે કે એકલા અમે જીવીને શું કરીશું ? બાકી લોકો પણ આ અનાજ ખાય તો તેમાં શું વાંધો છે ? કદાચ કોઈના મહોલ્લામાં, ઘરમાં, છાપરામાં આગ લાગી જાય તો માનવી સૌથી પહેલો આગ બુઝાવવા દોડવા લાગે છે. આ બધું શું છે ? આ છે માનવીની ભાવનાઓ, બીજાઓની સેવા માટે દોડતા જવું એ છે માનવતાની પરીક્ષા જો આપણે આ પરીક્ષામાં નાપાસ થઈ જઈએ તો સમજવું જોઈએ કે ચહેરો માણસનો છે પરંતુ વાસ્તવમાં આપણે જાનવર છીએ.

માણસ પાસે એવી આશા રાખવામાં આવે છે કે તેનો બધો જ સમય માત્ર પેટનું પાલન કરવા અને સંતાનો પેદા કરવામાં જ બરબાદ ન થાય. જો તે ઈચ્છે તો તેનો ઘણો બધો સમય બચાવી શકે છે. વીસ કલાકમાં તો તે પોતાનો, પોતાના કુટુંબ વગેરેનો આરામથી ગુજારો કરી શકે છે. આઠ કલાક કામ કરવા માટે, સાત કલાક આરામ કરવા માટે અને પાંચ કલાક ઘરના વ્યાવહારિક કામ માટે કાઢી શકે છે. અને પછી વધેલા ચાર કલાક તે સમાજ માટે, વિકટ પરિસ્થિતિઓનો મુકાબલો કરવા માટે અને સ્વયંને શ્રેષ્ઠ બનાવવા

માટે, તે સંસારનું ભવિષ્ય શાનદાર બનાવવા માટે વાપરી શકે છે. આવું તમોએ કરવું જ પડશે.

મારી દરેકને એ જ પ્રાર્થના છે કે સમયનો થોડો અંશ કાઢી લો. કયા કામ માટે ? તમે એવા કામ માટે સમય લગાડી દો કે જેના દ્વારા લોકોના મગજ અને વિચારોને ઠીક બનાવી શકાય. માણસની અંદર છે શું ? માનવની અંદર માત્ર હાડકાં, માંસ વગેરે છે, પરંતુ તે કામની ચીજ નથી, અતિ કામની ચીજ તો છે વિચાર.

જે જો લોકોની વિચારશીલતા, દીર્ઘદૃષ્ટિ અને વિવેકશીલતા જાગી ગઈ હોત તો દુનિયા ખુશ ખુશાલ દેખાત. માનવ માત્ર માનવ બનીને જ ન રહેતાં દેવતા બની ગયા હોત અને જમીનનું વાતાવરણ સ્વર્ગ જેવું બની ગયું હોય. પરંતુ વિચારશીલતા છે જ કયાં ? સમજદારી છે જ કયાં ? જો સમજદારી વધશે તો માણસની અંદર ઈમાનદારી વધશે. જો ઈમાનદારી વધશે તો માણસને જવાબદારી સમજાશે અને જયાર જવાબદારી આવી જશે ત્યારે તેને નિભાવવા માટે બહાદુરી અવશ્ય આવશે જ. આ ચારેય બાબતો એક સાથે જ જોડાયેલી છે. સમજદારી એ બધી બાબતોનું મૂળ છે. આપણે લોકોની સમજદારી વધારવા માટે ખૂબ જ સક્રિય રીતે જાનના જોખમે પણ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. પ્રાચીનકાળના બ્રાહ્મણ અને સંતો આવાં જ કાર્યો કરતા હતાં. તેઓ પોતાનું ગુજરાન ઓછામાં ઓછી ચીજ વસ્તુઓથી કરતા હતા અને તેમનો જીવન ઉદ્દેશ્ય એ જ રહેતો હતો કે લોકોની સમજદારી વધે. તમોને પણ મારી એ જ પ્રાર્થના છે કે આપના સમયનો જેટલો અંશ તમે આ સદ્કાર્યમાં લગાવી શકો તેમ હોય તો લગાવો જ.

Top

૪૭. વાવો અને લણો

અમારા ગુરુદેવ અમારે ઘેર પધાર્યા હતા અને એમણે અમને એક નવી વાત બતાવી "વાવો અને લણો" તેમણે કહ્યું "તમારી પાસે જે કંઈ ચીજ વસ્તુ છે તે ભગવાનના ખેતરમાં વાવવાનું શરૂ કરી દો, તે ચીજ સો ગણી થઈને ફરી પાછી મળશે. રિદ્ધિ અને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાનો આ એક માત્ર ઉપાય છે, રિદ્ધિ-સિદ્ધિ ફોગટમાં ક્યારેય નથી મળતી,

વાવ્યા પછી જ ખેડૂત પાક લણી શકે છે. ઠીક એવી રીતે જ તમારે પણ વાવવું અને લણવું પડશે. કેવી રીતે ? એ બધી બાબતો અમને સમજાવો. અમારા ગુરુદેવ કહ્યું – જુઓ તમારી પાસે શરીર છે. શરીર એટલે શ્રમ અને સમય. તેને ભગવાનના ખેતરમાં વાવી દો. ક્યા ભગવાનના ખેતરમાં ? એવા વિરાટ ભગવાન કે જે ચારેબાજુ સમાજના રૂપમાં બિરાજમાન છે. તેના માટે તમે તમારો શ્રમ, સમય અને શરીરને ખર્ચી નાખો, તે સો ગણું થઈને તમને બધું જ પરત પ્રાપ્ત થઈ જશે.

બીજા નંબરે છે બુદ્ધિ. તમારી પાસે બુદ્ધિ છે. ભગવાને આપેલી સંપત્તિઓમાં એક અક્કલ તમારી પાસે છે. આ બુદ્ધિ વડે અહંકારના ચિંતનને બદલે, વાસનાઓના ચિંતનને બદલે બેકારની વાતોના ચિંતનને બદલે તમારી પાસે જે બુદ્ધિ અથવા ચિંતનનું સામર્થ્ય છે તે તમે ભગવાનના નિમિત્તે લગાવી દો. તેમના ખેતરમાં વાવી દો, તેનાથી તમારી આ બુદ્ધિ સો ગણી થઈને તમને પાછી મળી જશે.

ત્રીજી બાબત છે ભાવનાઓ.

મનુષ્યના ત્રણ શરીર છે – સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ. તેમાંથી સ્થૂળ શરીર વડે શ્રમ થાય છે. સૂક્ષ્મ શરીરમાં બુદ્ધિ હોય છે અને કારણ શરીરમાં ભાવનાઓ હોય છે. ભાવનાઓ પણ તમારી પાસે છે. તેને માત્ર તમારા ઘરેલૂ વ્યક્તિઓની સાથે જ ખર્ચ ન કરતાં ભગવાનના આ વિશાળ ખેતરરૂપી ઉદ્યાનમાં વાવી દો કે જેના દ્વારા આ ભાવનાઓ સો ગણી થઈને પાછી મળશે. આ ત્રણ ચીજો – શરીર, બુદ્ધિ અને ભાવનાઓ ભગવાને જ આપી છે, કોઈ માનવીએ આપી નથી અને એક બીજી વસ્તુ છે જે તમારી કમાયેલી છે, પછી ભલે તે આ જન્મમાં કમાયેલી હોય કે પછી પાછલા જન્મમાં, તે છે ધન, ધન ભગવાન કોઈને નથી આપણા. મનુષ્ય ભલે ઈમાનદારીથી કમાઈ લે અથવા ન કમાય. ભગવાનને તેની સાથે કોઈ લેવા દેવા નથી. પરંતુ જે ધન હોય તે બધું જ ધન ભગવાનના ખેતરમાં વાવી દો અને સો ગણું થઈને તે ફરીથી પ્રાપ્ત થઈ જશે.

અમારા ગુરુદેવના કહેવા પર અમે સંકલ્પ કરી લીધો, નિશ્ચય કરી દીધો અને પાછલા સાઈઠ વર્ષોથી વાવવા અને લણવાની અમારી આ પ્રક્રિયાની પરંપરા ચાલતી જ રહી. આપ લોકો પણ જો વાવશો તો બરાબર મારા જેવી જ સિદ્ધિઓ મેળવી શકશો અને રિદ્ધિઓ પામી શકશો. ભગવાનના નિયમો બધાને માટે સમાન જ છે.

૪૮. આપણું શરીર અને સંયમ

શરીરનું મશીન એટલું સુદર બનાવવામાં આવ્યું છે કે તેને કુદરતના પ્રાકૃતિક નિયમો અનુસાર યોગ્ય રીતે ચલાવવામાં આવે તો ન તો તેમાં કોઈ બીમારી પેદા થશે કે ન તો પછી કોઈ કમજોરી આવી શકશે. શરીરને પ્રકૃતિ અનુસાર ચાલવામાં આવે તો સૃષ્ટિનું કોઈ જ પ્રાણી બીમાર પડે તેવું જણાતું નથી. ઘડપણ તો બધાને આવે છે, મરવું પણ બધા જ પડે છે, પરંતુ પ્રકૃતિના નિયમાનુસાર બીમારી નામની કોઈ ચીજ આપણા જોવામાં આવતી નથી. ક્યાંય પણ કોઈ પ્રાણીને રડતું કણસતું ખાસ જોવામાં આવતું નથી. પરંતુ એક જ એવું અભાગિયું માનવ પ્રાણી છે કે જે વારંવાર બીમાર પડતું રહે છે.

એનું કારણ એક જ છે કે આપણે આહાર વિચારના સંબંધમાં અસાવધાની યુક્ત વર્તાવ શરૂ કરી દીધો છે. આપણી જીભ બેકાબુ બની ગઈ છે. જે ચીજ ખાવા જેવી ન હતી તેને આપણે ખાવાની શરૂ કરી દીધી છે. જેટલા પ્રમાણમાં ખાવાની જરૂર હોય તેના કરતાં વધારે પ્રમાણમાં આપણે તે વસ્તુ ખાવાની શરૂ કરી દીધી છે. તેના પરિણામે આપણું પેટ ખરાબ થઈ ગયું, પેટ ખરાબ થઈ જવાથી તેમાં સડો પેદા થયો અને તેને કારણે અસંખ્ય બીમારીઓ પેદા થઈ ગઈ. જો આપણે આ બીમારીઓને ઠીક કરવા ઈચ્છીએ, તો તે ન કોઈ દવાઓથી ઠીક થઈ શકે તેમ છે કે પછી ન તો કોઈ ટોનિક ખાવાથી થઈ શકે, કે પછી કોઈ ઔષધિઓ આપણી બીમારી દૂર કરી શકે તેમ છે. બીમારીઓ દૂર કરવા માટેનો આજે કે હજાર વર્ષ પહેલાં કે હજાર વર્ષો પછી એક માત્ર જ ઉપાય હતો અને રહેશે, કે આપણે સંયમપૂર્વક વર્તીએ. ઈન્દ્રિયોને કાબૂમાં રાખતાં શીખીએ. સમયને નિયંત્રિત કરતાં શીખીએ. આળસ અને પ્રમાદથી આપણી શક્તિઓનો જે અપવ્યય થતો રહે છે તેને રોકતાં શીખીએ. આપણે જો આ બધું શીખી લઈશું તો આપણા સ્વાસ્થ્યની ગેરંટી મળી જશે. તેનાથી આપણે દીર્ઘજીવી બનીશું અને નિરોગી રહી શકીશું, પછી ભલેને આપણને સસ્તા ભાવનું ભોજન જ કેમ ન મળતું હોય. સંયમરૂપી ચિકિત્સકની સહાયકતા લેવાની આપણે શરૂઆત કરી દેવી જોઈએ. તેમ કરવાથી કોઈ ચિકિત્સકની પાસે જવું પડશે નહીં.

Top

૪૯. પારિવારિક જવાબદારી

જે પરિવારમાં રહીને સ્વર્ગીય આનંદ મળી શકે છે તે પરિવાર સંસ્થાનું ક્ષેત્ર કેટલું અસ્તવ્યસ્ત થઈ ગયેલું જોવા મળે છે. એક વાડામાં જેવી રીતે ઘણા બધાં ઘેટાં રહે છે, એક જેલખાતામાં જેવી રીતે ઘણા બધા કેદીઓ રહે છે, બરાબર તેવી જ રીતે આપણે જાણે આપણા કુટુંબીજનોની વચ્ચે રહીને નિર્વાહ કરીએ છીએ. કહેવામાં તો સંબંધી કહેવાય છે, રિશ્તેદાર કહેવાય છે, પરંતુ જેવો સ્નેહ, સૌજન્ય, સદ્દભાવ, સેવા સહકારિતા વગેરેનું વાતાવરણ હોવું જોઈતું હતું તેનો મોટો ભાગના કુટુંબોમાં સદંતર અભાવ જોવા મળે છે. એનું એકમાત્ર કારણ એ જ છે કે કુટુંબ બનાવનાર અને તેની સંભાળ રાખનાર લોકો એવું ભૂલી જાય છે કે તેમની પારિવારિક જવાબદારી શી છે ? પારિવારિક જવાબદારીઓ લોકોએ એવો અર્થ કરી નાખ્યો છે કે આપણે આપણા પરિવારના સભ્યોને પ્રસન્ન રાખવા માટે તેમની ઈચ્છા પ્રમાણે જ વર્તીએ. તેમના માટે ધન-દૌલત, સામાન વગેરે ભેગો કરીએ કે જેનાથી તેઓ પ્રસન્ન રહી શકે. આ બધું કરવાથી કંઈ જ લાભ મળતો નથી, પરંતુ તેનાથી તો માણસની ટેવો વધારેને વધારે ખરાબ થતી જાય છે. ઘરના વાતાવરણમાં વિલાસિતા, હરામખોરી વગેરે જેવી દુષ્ટપ્રવૃત્તિઓ પેદા થઈ જાય છે અને તેના ખરાબ પરિણામો દુર્વ્યસનોના ફળ સ્વરૂપે અને કે કર્મો ખરાબીઓના ફળ સ્વરૂપે આપણી નજર સામે જોવા મળે છે.

જરૂરિયાત એ વાતની છે કે આપણે આપણી પારિવારિક જવાબદારીને બરાબર સમજીએ અને આપણા પરિવારના લોકોને ભાવનાત્મક તથા માનસિક સંપત્તિ આપવામાં આવે. આપણે કુટુંબના સભ્યોને શ્રમશીલ બનવાની ટેવ પાડીએ અને સ્વચ્છતાની તેમજ વ્યવસ્થાની ટેવ શીખવીએ, નિયમિતતા તથા સમયપાલન કરવાનું શીખવીએ. ભાષા અને વાણીમાં મધુરતા અને શિષ્ટાચારનો સમાવેશ કરવાનું શીખવીએ. આ બધી બાબતો ત્યારે જ શીખવી શકાય છે કે જયારે આપણે સ્વયં આપણી જાતને આ રીતે તૈયાર કરીએ. આપણે સ્વયંને યોગ્ય બીબામાં ઢાળીને જ આપણા નિકટના લોકોને અપેક્ષા મુજબનું સારું શિક્ષણ આપીશ શકીએ.

Top

૫૦. નારી અને પરિવાર

આજે નારીની અને તેના કારણે પરિવારોની જે દુર્ગતિ થઈ છે તેને જોઈને ઘણું દુઃખ થાય છે. છોકરીઓ ભણે છે. બી.એ. કરે છે. એમ.એ. કરે છે. પરંતુ આ ભણતર શું કામમાં આવે છે ? નોકરીઓ કયાં મળી જાય છે ? સૌથી મોટી વાત છે કુટુંબરૂપી સંસ્થાનું સંચાલન. કુટુંબ એક સમાજ છે, રાજય છે, એક દુનિયા છે જેમાંથી મહાપુરુષો પેદા કરી શકાય છે. વ્યક્તિને શું નો શું બનાવી શકાય છે ? લગ્ન અને પરિવાર સો કોઈ સંબંધ નથી. પેટમાંથી બાળક પેદા થાય છે. તે પરિવાર કહેવાય છે તે સાચું નથી. લગ્ન કરવાથી જ પરિવાર બને છે એ જરૂરી નથી. પરિવાર તો છે સહયોગ અને સહકારનું નામ. હળીમળીને રહેવાની ભાવનાનું નામ ગાયત્રી પરિવાર છે, યુગ નિર્માણ પરિવાર છે. પરિવારની ભાવના જો બની શકે તો સમાજ બની શકે છે. સમાજઘડતરનું કારખાનું છે પરિવાર. તેમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે સુસંસ્કારી વ્યક્તિ. સુખ અને શાંતિની દ્રષ્ટિએ પરિવારની મહત્તા છે, જેના સંચાલન માટે મહિલાઓની જરૂરિયાત હોય છે. એટલા માટે જ તો નારી શિક્ષણ ખૂબ જરૂરી છે.

બાળકોની સમસ્યાઓ સમજીને તેનું સમાધાન કરવા અને પરિવારના દરેકે દરેક સભ્યને યોગ્ય બીબામાં ઢાળવાની કળા ભગવાને જેટલી નારીને બક્ષી છે તેટલી બીજી કોઈને નથી આપી. પુરુષના હાથમાં ધમકાવવાની કલા છે અને નારીને જે કલા આપવામાં આવી છે તે છે મહોબ્બત અને કરૂણા નામની સંવેદના. મર્દોની પાસે તાકાત તો છે, સમર્થતા તો છે પરંતુ મહોબ્બત પ્યાર નથી હોતો. તેને બનાવવા, આગળ વધારવા, ઘડતર કરવા માટે વિદ્યા આપવી જરૂરી છે. સંસ્કૃતિ અને જ્ઞાન દ્વારા નવી પેઢીના ઉત્થાન માટે નારી જાતિએ જ આગળ વધવું પડશે.

ઉજ્જવળ ભવિષ્ય માટે જરૂરી છે સંસ્કારવાન બાળકો અને સુસંસ્કારી, સંવેદનશીલ, સ્વાવલંબી, શિક્ષિત નારી શક્તિ.

Top

૫૧. સંસ્કારોનું સિંચન

ખેતરમાં બીજ રોપતી વખતે આપણે જોયું હશે કે નાનું સરખું બીજ ખેતરમાં લગાવી દઈએ છીએ, નાનો સરખો છોડ ખેતરમાં લગાવી દઈએ છીએ તો તેની શરૂઆત ખૂબ જ નાની લાગે છે, પરંતુ જ્યારે વિકસિત થઈ તેનો પાક ઉતરે છે ત્યારે ઢગલાબંધ અનાજ પેદા થતું જોઈ શકાય છે. આપે મકાઈનો અને ડાંગર વગેરેનો છોડ ઊગતો જોયો હશે તે કેટલો નાનો સરખો હોય છે. પરંતુ તેનું પરિણામ આપણને ઘણું મોટું મળે છે. બગીચો બનાવતી વખતે નાની સરખી ડાળીઓ વાવવામાં આવે છે, પરંતુ જયારે તે બગીચો લીલોછમ બની વિકસિત થાય છે ત્યરે જે તે કોઈ સમયે કરેલું નાનું સરખું કામ કેવું મોટું ફળ આપતું જોઈ શકાય છે ?

અમે અમારા જીવનમાં હંમેશાં એવાં જ કાર્યો કર્યા છે. ઊંચા ઉદ્દેશ્ય માટે કરેલી નાની સરખી શરૂઆતનું વિશાળ અને વિરાટ પરિણામ આપણી સામે આવતું જોઈ શકાય છે. નાની ઉંમરના બાળકો જ તે આધાર છે કેજેના પર સંસ્કારોનું આરોપણ કરી શકાય છે. કાચી લાકડી કે સોટીને વાળી શકાય છે, પાકી લાકડીને વાળવી મુશ્કેલ છે, તોડી નાખવી આસાન છે. નાની ઉંમરમાં જો ધ્યાન રાખવામાં આવે તો બાળકોને મહાપુરુષ બનાવી શકાય છે. રામચંદ્રજી અને લક્ષ્મણજીને વિશ્વામિત્રજી નાની ઉંમરમાં જ લઈ ગયા હતા અને તેમને બલા અતિબલા વિદ્યા શીખવીને મહામાનવ બનાવી દીધા હતાં. સાંદીપની ૠષિના આશ્રમમાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ પણ નાની ઉંમરમાં જ ગયા હતા, પરંતુ ત્યાંથી મહામાનવ બનીને આવ્યા હતા. લવ અને કુશનું શિક્ષણ પણ ત્યારે જ થઈ શક્યું હતું કે જયારે તેઓ બાલ્યાવસ્થામાં હતા. નાની ઉંમરનું ઘણું બધું મહ્ત્વ છે. મોટી ઉંમરે જો આ બધાને શિક્ષણ આપવામાં આવ્યું હોત તો કદાચ આટલું મોટું પરિણામ ન મળી શક્ત. જેટલું ઊંચા સ્તરનું શિક્ષણ નાની ઉંમરમાં શીખવવામાં આવે છે તેટલું ઉચ્ચ શિક્ષણ મોટા થયા પછી તેટલા પ્રમાણમાં શક્ય નથી.

Top

૫૨ દારિદ્રતા પૈસાની તંગીનું નામ નથી,

દરિદ્રતા પૈસાની તંગીનું નામ નથી, પરંતુ મનુષ્યની આંતરિક કંજુસાઈનું નામ છે. આપણે રંગીન ચશ્મા પહેરેલા હોય અને એના દ્વારા જોવામાં આવે તો દરેક જગ્યાએ એવો જ રંગ દેખાવા લાગે છે. જેને પીળિયો થયો હોય તેને બધી જ ચીજ પીળી દેખાવા લાગે છે. બરાબર તેવી જ રીતે વિકૃત દૃષ્ટિકોણને કારણે આપણને દરેક જગ્યાએ નરક જ દેખાવા લાગે છે, દ્વેષ દેખાવા લાગે છે, આશંકા અને ભય દેખાવા લાગે છે. ઝાડીમાંથી પ્રેત અને દોરડામાંથી સાપ નીકળે છે તે વાત આપ બધાએ સાંભળી હશે. આ આશંકાઓ માત્ર આપણા વિકૃત મગજના ચિન્હો છે, જેઓન ઠીક કરવામાં ન આવે તો ઘણી બધી મુશ્કેલી ઊભી થાય છે. તેને આપણે દૂર કરવી જ પડશે.

જયાં મનની ઈચ્છાને અનુકૂળ પરિસ્થિતિઓ ઊભી કરવાની વાત હોય ત્યાં તેનાથી પણ વધારે મહત્વપૂર્ણ વાત એ છે કે આપણે આપણા મગજની ચિંતન કરવાની પદ્ધતિને સંપૂર્ણ રીતે સુધારી લઈએ. ચિંતન કરવાની પદ્ધતિને જો સુધારી લેવામાં આવે તો સામાન્ય પરિસ્થિતિમાં પણ હસી ખુશીથી ભરેલી જિંદગી આપણે જીવી શકીએ છીએ. સંત ઈમર્સન કહેતા હતા કે અમને નરકમાં મોકલી દો. ત્યાં અમે અમારા માટે સ્વર્ગ બનાવી દઈશું. વાત બિલકુલ સાચી છે. શાલીનતા અને વિવેકશીલતાનો દૃષ્ટિકોણ રાખનાર, ઊંચો દૃષ્ટિકોણ ધરાવનાર, વાસ્તવિકતાને સમજનાર આ દુનિયામાં પ્રત્યેક ક્ષણે હસ્તાં-હસાવતાં જોવા મળે છે.

Top

૫૩ આર્થિક મુશ્કેલી

કોઈપણ જગ્યાએ જોઈએ તો આપણને દરેકે દરેક ક્ષેત્રમાં મુશ્કેલીઓ દેખાતી હોય છે. આર્થિક મુશ્કેલીઓથી આજે દરેક માનવી દુઃખી જણાઈ રહ્યો છે. એવું વિચારવામાં આવે છે કે કોઈ વધારાની આવક અર્થાત્ પૈસા મળે તો કદાચ આર્થિક મુશ્કેલીઓ દૂર થઈ જાય. પરંતુ આ વાત એક મર્યાદિત ક્ષેત્ર માટે સાચી છે, પરંતુ સંપૂર્ણ સાચી નથી. જો આપણે વધારે ધન વધારી ન પણ શકીએ એમ છતાંય એવા ઉપાયો છે કે જેના દ્વારા આપણે આર્થિક તંગીથી બચી શકીએ. જેટલી આપણી આવક છે તે મુજબ બજેટ

બનાવીને ચાલવામાં આવે તો એ સંપૂર્ણતઃ શક્ય છે કે આપણે સારી રીતે આપણા જીવનનો નિર્વાહ કરી શકીએ. જીવન તો અનેક ઢંગથી જીવી શકાય છે. એવું બિલકુલ જરૂરી નથી કે ખર્ચાળ જીવન જીવવું જોઈએ.

દુનિયામાં એવા ઘણા લોકો છે કે જેઓ ઓછામાં ઓછા સાધનો વડે પોતાનું ગુજરાન ચલાવી લે છે. શું આપણા માટે તે શક્ય નથી. ? જો આપની આવક ઓછી હોય તો તેના કરતાં ઓછા ખર્ચમાં ગુજરાન ચલાવીએ અને આર્થિક મુશ્કેલીઓથી સહજ રીતે જ છુટકારો મેળવી શકીએ છીએ. આપણે આપણી યોગ્યતા વધારીએ. શ્રમ કરવાનું સામર્થ્ય વધારીએ. યોગ્યતા વધારવાથી, શ્રમ વધારે કરવાથી, વધારે પૈસા મેળવી શકાય છે. જે લોકોની ઉપર આળસ અને પ્રમાદ છવાયેલો રહે છે તેવા લોકોની પાસે દરિદ્રતા મિત્ર બનીને સ્થાયી રૂપથી રહેતી હોય છે.

શારીરિક દરિદ્રતા આળસના રૂપમાં અને માનસિક દરિદ્રતા ગરીબી અને પ્રમાદના રૂપમાં જે લોકોની પાસે છે, તેઓ ભલે ગમે તેટલા ધનવાન હોય છતાં પણ ગરીબ અને દરિદ્રો જેવું જ જીવન જીવતા હોય છે.

Top

૫૪. સુખશાંતિના સોનેરી સુત્રો

માનવ જીવન હર્ષ, ઉલ્લાસ, આનંદ અને શાંતિ માટે મળ્યું છે. જો તેમાં અશાંતિ, દુઃખ અને અસંતોષ છે તો ચોક્કસ જીવન જીવવામાં કોઈ ત્રુટિઓ હશે. આમ થવાનું કારણ એ છે આજકાલ વિપરિત ચિંતનને લીધે જીવનમાં તૃષ્ણાઓ વધી ગઈ છે. જેની જરૂર નથી એવી બિનઉપયોગી ચીજોની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.

પરંતુ આટલું માત્ર જાણી લેવું તે ઉપયોગી નથી, પરંતુ તે બિનઉપયોગી જીવનને સુધારવા માટે જીવનની ગતિવિધિઓને બદલવી પડશે. આ જીવનને આપણે ઉપયોગી ગતિવિધિઓના ઢાંચામાં ઢાળવાનો પ્રયત્ન ચાલુ કરી દેવો જોઈશે. મૂર્ખ અને અજ્ઞાની લોકોની એક ત્રુટિ એ હોય છે કે તેઓ પોતાની ભૂલો, ત્રુટિઓ અને કમીઓને સમજી શક્તા નથી. તેનાથી આગળ વધીને કેટલા લોકો નાસમજ હોય છે કે જેઓ જાણતા હોવા છતાં પણ પોતાની ભુલોને દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરતા જ નથી અને જેમ ચાલી

રહ્યું છે તેવું ચાલવા દે છે. આવો પ્રમાદ મનુષ્ય જેવા વિવેકશીલ પ્રાણી માટે જરાપણ શોભાસ્પદ નથી. આ પ્રમાદ તો પશુઓની દોલત છે કે તેઓ જે સ્થાને અને જે જગ્યાએ જેવી સ્થિતિમાં હોય છે તેવી જ સ્થિતિમાં પડી રહેતા હોય છે. તેઓ પોતાની ગતિવિધિઓ બદલવા તરફ કોઈ ધ્યાન આપતા નથી, પછી ભલે તે જરૂરી હોય કે પછી બિનજરૂરી. બિચારા પશુઓ માટે તો લાચારી હોય છે તેઓ ન તો કાઈ વાતનો વિચાર કરી શકે છે કે પછી ન કોઈ યોજના બનાવી પરિવર્તન કરી શકે છે.

જે જીવન પદ્ધતિમાં તેમને પડી રહેવું પડે છે તેને અનુરૂપ તેઓ પોતાની જાતને યોગ્ય બનાવી લે છે અને જડ સહનશીલતાની સાથે તેને સહન કરીને જીવી લે છે. આ પ્રાકૃતિક વિવશતાને કારણે પશુઓને ક્ષમા આપી શકાય છે, પરંતુ મનુષ્ય, જે પરમ પુનિત, સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ પરમાત્માનો અંશ જ છે, તે આ પ્રકારનો પશુજન્ય પ્રમાદ કરે તે ક્ષમાને યોગ્ય નથી. તે પોતાની પ્રતિષ્ઠાને અનુરૂપ કલ્યાણમય અને સુંદર જીવન જીવવા માટે બંધાયેલો છે. જેઓ આ પ્રતિબંધનનું સન્માન નથી જાળવતા તેઓ વિદ્રોહી માત્ર નહી, પરંતુ નાસ્તિક પણ કહેવાશે. તેથી આ કાળા કલંકને ધોવા માટે આજથી જ તૈયાર થઈ જવું જોઈએ. બિનજરુરી જીવન પદ્ધતિને છોડી દઈ જરૂરી અને યોગ્ય જીવન પદ્ધતિ તરફ આગળ વધવું જોઈએ. તેનાથી સામાન્ય જીવનની સમસ્યાઓનું સમાધાન તો થશે જ, સાથે સાથે આત્મકલ્યાણની આધ્યાત્મિકતાની દિશામાં પણ પ્રગતિ થઈ શકશે. તેનાથી લોક અને પરલોક બંન્નેની રચના એક સાથે થતી જશે, કારણ કે પરલોક સુધારવા માટે મનુષ્યને બીજું કોઈ વધારાનું જીવન આપવામાં આવતું નથી. આ મનુષ્ય જીવન જ એકમાત્ર જીવન છે કે જેમાં આપણે આ લોકની સાથે પરલોકની પણ શોધખોળ ચાલુ રાખવી જોઈએ.

Top